

Сьогодні в номері:

Кабмін
знову
в облозі

стор. 2

Мислення
воїна-
українця

стор. 6

Підприємці,
будьте
пильними!

ЗНОВУ ЦВІТУТЬ КАШТАНИ!

200-е ЧИСЛО ТИЖНЕВИКА — ЦЕ НАША СПІЛЬНА ПЕРЕМОГА

Вітаємо і поздоровляємо вас, шановні наші читачі! Дай вам, Боже, здоров'я, наснаги, терпіння і розуміння нашого непростого часу, коли стільки випробувань випало на долю світу, Європи, України і кожного з нас.

У цей суперечливий час дуже важливо не лише вистояти, а й усвідомити себе Українця-

ми, Нацією, Державною Спільнотою Відповідальних Осіб. Відповідальних за все те, що з нами трапилося вчора, відбувається сьогодні й буде завтра.

Знаменно, що 200-е число нашого культурологічного тижневика виходить перед визначною подією — 12-ою річницею Незалежної України.

Діяльність Всеукраїнського товариства "Просвіта" впродовж новітньої історії України є невіддільною від інтересів Українців, їхніх проблем, прагнень, думок, повсякденного життя, праці й творчості.

"Слово Просвіти" впродовж усієї роботи од моменту свого заснування намагається допомогти читачам не лише емоційно, не тільки добрим, поміркованим словом, а й порадами фахівців, роз'ясненнями відомих осіб держави і суспільства, організаційними заходами, спрямованими нагуртування Українців на єдиний національно-патріотичній, демократичній, цивілізованій основі, спільній концепції, платформі, ідеології.

У нас із вами, дорогі читачі, у цей ювілейний момент є всі підстави для радості. Для радості, попри всі наші відомі негаразди в державі.

Адже, не зважаючи на ризик існування і діяльності національно-патріотичного видання в антиукраїнських умовах, нам із вами вдається ще й багато чого розумного і доброго зробити, порозумітися, зміцнити.

У цій нашій спільній партнерській роботі немає вищих і нижчих, кращих і гірших, передовиків і відстаючих. Кожен із нас — і ви, наші читачі, і ми, ваші журналісти — працюємо на засадах бджіл: кожен несе у наш спільний вулик те, що здатен згідно зі своїм серцем, розумом, здібностями, працею. Щиро дякуємо всім за співпрацю.

Це завдяки вам, читачам, передплатникам, повільно, але неухильно зростає наклад "Слова Просвіти". Причому, без жодних рек-

ламних зусиль із боку редакції. На рекламу в нас просто немає коштів. Наш аргумент, наш переконливий доказ — в іншому: в любові до Нації і в усвідомленні обов'язку щодо Правди. А отже, й обов'язку перед Читачем писати правдиво і будівничо, причому, як кажуть наші брати-поляки: не загортаючи гострого у вату. Часом нас навіть запитують: а ви не боїтеся? Боїмося. Але ж усе одно треба...

Ми всі — в Україні суціль — дуже різні. Сказати б навіть — надто різні. Настільки різні та особливі, що домовитися про щось, поєднатися між собою у спільному інтересі — Велика Національна Проблема. І тому ми оголосили у попередньому числі тижневика редакційну акцію "Наш Український фактор". І тому щоразу дуже радіємо, коли дізнаємося із ваших листів, що десь когось хоч трохи вдалося зблизити, узгодити, уладнати, поєднати, приєднати до нашого гурту.

200-е число "Слова Просвіти" — це певний підсумок і водночас рубіж, із якого відкривуватимемо у найближчу перспективу. Звичайно, разом. Разом із читачами. Із тими, хто не збайдужів, не втратив віри у можливість побудови справді Незалежної і Самодостатньої Держави Українців та всіх тих громадян, незалежно від Національності, котрі разом із Українцями хочуть вибудувати нашу Україну.

Ваші листи — це дуже чутливий барометр. Барометр настроїв у суспільстві; відображення не лише інтонацій і претензій громадян, а й їхніх можливостей. А тому діалог із читачами був, є і залишатиметься нашим основним технологічним прийомом

для корекції курсу редакційного корабля.

А що ті корекції щоразу додають нам наснаги, прискорення ходу та певності, і нових обріїв, можна пересвідчитися, порівнюючи форму і зміст тижневика нинішнього з позаторішнім. Вважаємо, що досягнуте — результат конструктивної взаємодії газети і читачів.

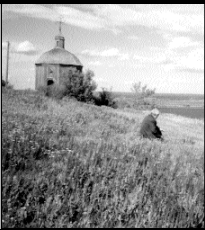
Усі ми навчаємось у безмежній і вимогливій школі життя. Навчаємось по-різному, як то є у школі: хтось ловить на льоту, а для когось треба тричі повторити, а потім ще й найняти репетитора. А все одно й так буває, що посада і можливості людини зовсім не залежать від її знань та здібностей.

Бо життя — це не лише те, що ми про нього знаємо, а й те, що від нас, хвала Богу, не залежить. Лише початок серпня, а каштани на багатьох київських вулицях уже геть пожовкли, почервоніли спеченим листям. Сумно? А ні! Ось вона — несподівана радість природи: пірамідки біло-рожевих ніжних суцвіть, обрамлених ніжно-зеленими листочками, торжествують і сповнюють нас надією, всупереч, здавалося б, логіці сезонних перемін.

Ботаніки дуже науково пояснюють друге цвітіння дерев "сприятливими чинниками вегетації". Але ж ми з вами добре знаємо, що дерева хочуть подати нам знак із майбутнього. І відсвяткувати з нами сьогодні нашу скромну, але значущу подію — 200-е число "Слова Просвіти", улюбленої дитини величезної Української Родини.

Шануймося!

Євген ГОЛИБАРД

Від двох
гори до
двоповер-
хового
Парижа

стор. 8—9

Про
рівновагу
Хорса і
Порожнечу

стор. 10

Марія
Зарембська
і її сорочки

стор. 11

Гроші як
фактор не-
залежності

стор. 13

Літо фести-
вальне
і шоу-коло-
ве

стор. 15

Минулого місяця в Тернопільському кафедральному соборі та на Березовицькому цвинтарі поминали археолога, літератора-просвітянина, мистецтвознавця Ігоря Герету. Приїхали друзі з Києва, Львова, Рівного... Біля щойно відкритого пам'ятника, автор якого — лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка Ярослав Мотика, згадувалося, як ще рік тому, сповнений прекрасних задумів, добродій Герета ділився ними з побратимами. Він завжди щиро вболівав за результативність нашої спільної справи.

опубліковано тільки нещодавно, зокрема й оригінальну книжку поезії та прози “Скибка неба”.

Значною була й громадська робота І. Герети. Так, у 1978 р. він заснував при картинній галереї мистецький клуб із конспіративною назвою “Золотий вересень”, який діяв до 1985 р. і певного часу був репресований. У 1988 р. став співзасновником першої в Тернополі опозиційної організації “Тернове поле” й Товариства української мови, у 1989 р. — Товариства “Меморіал”, у 1991 р. — художньої премії імені М. Бойчука та Інституту національного відродження України, у 1992 р. — катери української культури в Тернопільській вищій духовній семінарії ім. Йосипа Сліпого, у 1993 р. — стипендії ім. М. Литвина для студентів-бандуристів із Тернопільщини тощо. У 1989 р. І. Герету було обрано членом Проводу Тернопільської крайової організації Народного Руху України, а згодом — членом її Великої ради. Він був депутатом обласної ради, головою комісії з питань культури й духовного відродження.

На знімку, що публікується, Ігор Герета — у колі найближчих друзів. Стоять (зліва направо) художники Ярослав і Ярослава Мотики, народний депутат України Ярослав Кендзьор із дружиною, сидять: Любомир і Марія Крупі та автор цих рядків. Ігор, як завжди, у центрі. Немов беркут, який обіймає нас, думаючи про вічне.

Микола ЛИТВИН

Є постаті, які немов своєю природою очолюють великі справи. Ігор Герета — саме такий. Він не мав нічого особистого, а тільки велику справу — вести за собою. А цей мезний добродушний величчя й не цурався звичайної чорної роботи, був неабияким організатором, а головне — любив доводити розпочату справу до логічного завершення. Мені завжди не вистачало його — доброго друга й порадника, який умів підставити своє плече в найскрутнішу мить. Щоправда, залишилися з нами пам'ятні статті та конкретні справи Ігоря Герети.

Здобувши вищу історичну освіту в Чернівецькому університеті, 1962 року працював на різних наукових посадах у Тернопільському краєзнавчому музеї. Після шестимісячного слідства засуджений у 1966 році за антирадянську діяльність, спрямовану на відновлення незалежної Української держави, на п'ять років тюремного ув'язнення умовно. Аж до розпаду Радянського Союзу перебу-

БЕРКУТ ПОДІЛЬСЬКИХ ВЕРХОВИН

вав під жорстким наглядом органів держбезпеки та партапарату, і все ж використовував навіть найменшу можливість для наукової та громадської роботи.

Тоталітаризм унеможлилював національний розвій, але й за цих умов Ігор Герета вишукував шляхи утвердження української культури. Він був одним із фундаторів та автором експозиції музеїв С. Крушельницької (1963 р.), В. Гнатюка (1969 р.), Картинної галереї Тернопільського краєзнавчого музею (тепер — обласний художній музей, 1978 р.), про які видав у видавництві “Каменяр” нариси (про музей Гнатюка спільно з О. Черемин-

ським), заснував музей Леся Курбаса у Старому Скалаті 1987 р., за який боровся протягом двадцяти років, аж до останніх днів.

Уже в незалежній Україні вчений активно працював над створенням музеїв — Патріарха Йосипа Сліпого у с. Заздрість, політв'язнів у казематах Тернопільського КДБ, сучасного українського мистецтва на Медовій. Розбудовував засади першого археологічного музею-парку у с. Чернелів-Руський Тернопільського району. У 1993—1994 роках виставка творів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва із його збірки “Мистецтво друзів” експонувалася в Тернополі та Львові.

Як археолог, І. Герета відкрив сотні археологічних пам'яток та вів дослідження майже двадцятьох. Найбільше його досягнення — розкопки могильника черняхівської культури III—IV ст. у с. Чернелів-Руський, який має європейське значення. Матеріали з цього могильника, а також із могильника в с. Романівка, експонуються на міжнародній виставці в Німеччині (її подальший маршрут: Норвегія, Франція, Італія, Японія).

У 1980—1981 роках учений став співавтором трьох академічних монографій про археологічні пам'ятки Прикарпаття й Волині, співавтором історичних нарисів

про Тербовлю (1971 р.), Бережани (1979, 1980 рр.) і Чортків (1985 р.), а також автором видань про художників І. Хворостецького, І. Марчука, Я. Омеляна (1993 р.) і співавтором видання “Художники Тернопільщини” (1994 р.). Опублікував близько 100 статей в енциклопедіях, збірниках та журналах України, Канади, Росії, Сербії, Словаччини, Польщі та близько 700 газетних статей і заміток.

Ігор Герета був редактором або рецензентом майже двадцяти видань Інституту національного відродження України, членом редакцій та редколегій кількох збірників та журналів. А деякі його літературні твори

Народилася Лідія Костянтинівна в місті Дарниця (тепер це район Києва) 5 квітня 1923 року в родині службовців. Батько — інженер-будівельник, мати — вчителька. 1934 року родина Білецьких переїхала до Києва, оскільки батько працював на будівництві київського мосту. По закінченні середньої школи № 7 Лідія Костянтинівна навчалася у музично-драматичній консерваторії, яку очолював син Миколи Лисенка Остап. Під час війни вона працювала в редакціях газет “Київська правда” та “Література і мистецтво” (тепер “Культура і життя”). З 1944 року і до останніх днів життя Білецької було пов'язане з інститутом театрального мистецтва

«ЧИМ БІЛЬШЕ ВИ ВІД СЕРЦЯ ВІДРИВАЄТЕ...»

Цього року виповнилося б 80 років видатному педагогу, професору, заслуженому діячу мистецтв України Лідії Костянтинівні Білецькій, добре відомій у великій театральній родині. Вона є автором багатьох статей та наукових праць, зокрема, “40 років українському радянському театру”, “Видатні діячі українського радянського театру”, “Шевченко і театр”, “Леся Українка і театр”, “Мистецтво життєвої правди”. До 100-річчя заснування театру корифеїв” та ін. У Київському державному інституті театрального мистецтва імені І. К. Карпенка-Карого вона викладала історію українського театру й театру народів СРСР. Театральне життя XX століття цікавило її найбільше — колектив будь-якого театру вважав за честь запросити для огляду власної творчості Лідію Костянтинівну. А Хутір Надія, що на Кіровоградщині, був місцем її паломництва, куди вона приїздила зі студентами та колегами майже щороку.

ім. І. К. Карпенка-Карого: аспірантура, захист кандидатської дисертації, присвоєння їй звання доцента, професора та, нарешті, заслуженого діяча мистецтв України.

35 років Лідія Костянтинівна була деканом заочного відділення КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого. Але будь-які звання меркнуть у порівнянні з найвищою нагородою — любов'ю та щирим ставленням колег та студентів. Для них вона була найкращим педагогом, Людиною з великої літери, яка опікувалася студентами як своїми дітьми. Не вона вчила їх, а вони вчилися у неї людяності, доброти й професійному ставленню до будь-якої справи. Її дім являє собою родинне те-

атральне гніздо, де місяця вистачало всім, із якого вилітали у велике життя повні наснаги та життєвої мудрості вчорашні студенти.

8 квітня 2003 року в КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого відбувся вечір пам'яті педагога-легенди.

Серед присутніх — однокурсники, учні майстра та сьогоднішні студенти інституту. Вів вечір завідувач кафедрою театрознавства, професор Анатолій Васильович Поляков. “Ця скромна зала інституту театального мистецтва наповнена енергетикою духу, високого інтелекту та творчості багатьох митців української сцени і театральної педагогіки”, — почав він. Поруч із іменами Леся

Курбаса, Гната Юри, Наталії Ужвій, Амбросія Бучми Анатолій Васильович поставив ім'я Лідії Костянтинівни Білецької. Подібні вечори пам'яті стали вже традиційними. Вони є унікальною можливістю для студентів доторкнутися до минулого, поспілкувавшись із видатними діячами-сучасниками.

Ростислав Пилипчук, Богдан Ступка, Валентина Зимня, Василь Неволов, Лариса Кадирова, Ігор Безгін, Валерій Курбатов, Володимир Горянський — ці імена без звань та регалій відомі не тільки тим, хто зростає та мужніє у родинному колі інституту театального мистецтва, але й далеко поза його межами. Кожний із них пригадав теплі щемливі випадки з минулого. Але кульмінацією вечора став виступ Валерія Курбатова. Його виконання улюблених романсів “найкращого педагога”, а особливо однієї з найтужливіших пісень, виконаної а капела — “Стоїть гора високая” — просто зачарувало всіх присутніх. До речі, студент Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського, блискучий скрипаль Олександр Шевченко — єдиний серед її студентів, хто погодився безкоштовно взяти участь у вечорі.

А у фіналі вечора зі словами щирої подяки виступила сестра Лідії Костянтинівни Олена. Саме вона була її вірною супутницею протягом усього життя. Їхній дім і досі називають домом сестер Білецьких, який до сьогодні відкритий для усіх, хто ще не викреслив зі своєї душі Любов, Доброту, Совість і Працездатність.

Людмила ГУРЕНКО, студентка IV курсу КДІТМ ім. І. К. Карпенка-Карого

Поліські села у плані забудови значно різняться від інших регіонів. Це вже пізніше, коли совети змусили хуторян оселятися в компактні, тобто вуличні, поселення, де житла зводили “під шнурочок” і на певній відстані, щоб легше було бригадиру вигонити селян на дармову колгоспну працю та описувати прижиток для різноманітних оподаткувань; руйнація хуторної системи принесла чимало лиха для поліщуків як з економічного, так і з морального боку.

Традиційно ж полісяни оселялись у зручних для господарювання місцях. Неодмінною умовою була наявність животоків. Але не тільки це визначало місце, де закупувати пуповину новонароджених дітей, — щоб земляна долівка і дерев’яні стіни не сиріли від ґрунтових вод, вибирали здебільшого пагорби, себто сухіші місцини. Робили це в такий спосіб. Облюбоване місце огорожували і запускали на переночівку корів чи коней. Якщо тварини постійно лягали на те саме місце, то можна було будуватися, а коли змінювали — шукали в такий же спосіб іншого, сухішого.

Відтак, визначившись із місцем, звечора насипали по чотирьох кутках майбутнього осідла жменьці зерна або ж клали спеціальні випічки чи окрайці хліба. Вдосвіта дивились: якщо покритий уночі скористалися звіром чи мишею — то на щастя. Отож, облюбовавши місце для поселення, визначений час господар запалював хатобудів “закласти підпалити” там, де вже стояв символічний хрест. Тільки-но вони це зробили, господиня розстеляла пранниковий рушник на майбутньому покуті й частувала будівничих. По цьому варто нагадати і про обряд при щепленні підвалин: роблячи зарубини на святковому куті, клали металеві копійки, а в деяких випадках одрубували півневі голову й укладали її на стиках — “щоб охороняв житло” (півень за народними віруваннями є “чистою силою” — його досвіткове куркування прогонить усяку нечисть).

Зі зведенням хати на причільковій стороні прибивали гілку — березову, а подеколи й соснову; це символізувало, що оселяється “праведним духом”. Перед тим, як переселитися в новозбудовану хату, молоді господарі запускали на ніч kota або півня: кіт символізував чистоту оселі, а півень — оберегові функції. На входини годилося перенести зі старої господи живого жару, шмат глини чи цеглини від печі — “щоб прижилося в новому житлі”. Для цього запрошували священика, аби скропив хату й прочитав успішну молитву, після чого на покуті запалювали божиничку.

Щоб нова оселя “не цуралася людей”, на вхідчини, як правило, запрошували родичів та сусідів, котрі мали прийти з хлібом-сіллю, б’ючи поклони в усі кути хати. При цьому обов’язково нагадували: “Нехай у вашій оселі буде затишок, злагода, дитяче щєбетання і щоб сонце світило в усі віконця”. Так воно власне й було: вікна в житлових приміщеннях обов’язково влаштовували до сонячного колообігу.

Відтак традиційні поселення переважно на рівненському Поліссі, де совети утвердилися пізніше і не встигли провести переселення хуторів, і досі мають за термінологією етнологів “безсистемне чи хаотичне розташування осель”. Але це було продиктовано житлово-господарськими умовами. Купно жили лише євреї.

Житло значною мірою залежало — зрештою, так і досі є — від економічних умов. Оскільки поліщуки споконвік перебивалися хлібом та сіллям, то це позначалося і на облаштуваннях осель. Тут ще в шістдесяті роки можна було зустріти напівкурні хати, коли дим виходив у сні. Цим, власне, й скористалися працівники музеїв народної архітектури та побуту у Львові й Києві. Там і там експонуються такі будівлі, придбані на Поліссі.

Традиційне планування тутешнього житла — хата, сніи, покліт і комора. Вхід до хати через сніи; біля

тильної стіни розміщувався покліт — у ньому зберігали взимку квашенину, моркву, буряки, капусту й картоплю, а також коріння від квітів, які висаджували навесні. З настанням морозів сюди раз на добу вносили в чавуні жар, який і рятував горюдину від замерзання. Влітку тут тримали молочні продукти, оскільки покліт був своєрідним охолоджувачем (льохів, як правило, не будували через близькі ґрунтові води).

Якщо покліт (деінде — степка чи стебка — і такі побутують назви) будували “без просвітку”, себто будь-яких віконеч, то в коморі робили два чи три невеличкі надрізи у формі трикутників — “щоб трохи світла було”. Тут тримали одяг, збіжжя, солонину та інші господарські речі. Влітку, за спекотливої днини, навіть відпочивали чи переночовували. Звідси й відомий, переважно на Поліссі, обряд “комори”, про який варто, бодай фрагментарно, згадати.

Віддавна комору вважали “чистою прибудовою”, оскільки тут переховували хліб, великодне-

“речовий доказ”, що “наша молода цнотливою була”, і під розспів возвеличальних наспіванок частувалися ритуальною наливкою червоного кольору, приготовленою на ягодах калини.

Але траплялися й винятки. Якщо молода до шлюбної ночі не зберегла дівочої цноти, кульмінація весілля втрачала свій символ, і селом ішли різноманітні поголоси; як розповідали мені літні інформаторки (а за цим стежили лише жінки), бували випадки, коли шлюб розпадався. За таких okazій молодь намагалася різноманітними способами “зробити підманку” — роздавлювала ягоди калини чи використовувала кров із птахів. Якщо свашки від молодого загідожували в легкій поведінці дівчину, то навіть влаштовували експертизу “шлюбних слідів” і єдине, що не могли розпізнати на підробку, то це була кров із голуба.

Ось такий уже призабутий і своєрідний обряд побутував у весільному церемоніалі. Ми можемо, з огляду на сучасну мораль,

ХАТО МОЯ БІЛОБОКАЯ

Хата вікнами до сонця

Село неначе погоріло

ві паски і весільний коровай. Власне з весіллям і пов’язаний обряд, який за радянського режиму етнологи намагалися замовчувати, а коли й згадували, то лише з негативною характеристикою. Серед дослідників найповніше описав це дійство Федір Вовк.

Мені пощастило зафіксувати окремі відскіпки цієї обрядодії, які побутували в глибинних селах Полісся ще наприкінці п’ятдесятих років. Коротко зупинюся на його основних елементах. Після першого дня весілля, коли молодий везе на переночівку свою шлюбну подругу, то дві літні свашки з обох сторін готують їм “шлюбну постіль”: застеляють чистим простирадлом ліжко, а на молоду вдягають білу сорочку.

Допоки свашки відспівували жартівливих весільних пісень, молодята в коморі мали здійснити перші шлюбні стосунки. В узголів’ї їм ставили ситу — розбавлений на воді мед, а звідси й термін — медовий місяць. До речі, так чинили впродовж подружнього життя, допоки не з’явиться перше дитинство, а медова сита сприяє повноцінному зачаттю.

Через певний час (в одних випадках через кілька годин, в інших — удосвіта) ті самі свашки заходили в “ложе” й перевіряли, чи є сліди крові на простирадлі або ж на нічній сорочці. Якщо так, то вони врочисто вносили до світлиці

засуджувати його, вважати “комору” патріархальним пережитком. Це справа кожного сущого. Але знати про нього мусимо: в давніші часи, як на мене, він мав право на існування — в такий спосіб народна мораль була вагомим перепонним розпущеності, — дівчина, котра не зберегла своєї цноти, кидала знеславляючу пляму на батьків. Тому останні вельми стежили за поведінкою своїх дочок.

Таку ось своєрідну роль виконувала господарська прибудова-комора. Звідси й приказка: “Комора покаже, коли молода ляже”. Але повернімося до найголовнішої споруди — хати. Її традиційне умеблювання надмірно просте. Широка — до півметра — лави, стіл, ослін, дерев’яне ліжко і мисник та піч. Над ліжком висіла жердина, на якій вішали празничний одяг, рябчуни та рядюжки (виткані з льону рядюжки використовували як простирадло, а більш вишукані з мистецького погляду рябчунами застеляли ліжко; ті й ті ткали з валу у “хвильки”, пофарбовані в різнокольорові відтінки).

Нееціненну роль в однокімнатному помешканні відігравала “другою матір’ю”. Вона не тільки зберігала вогонь (тамтешняки цілодобово тримали жар для обігріву та розпалювання печі; якщо він згасав у припічку, то вважалося, що оселю невдовзі заповонять

злигодні та негаразди), але й готувала гарячою стравою, обігрівала. Зверху на спеціальній жердці перезимовували в’язки цибулі й часнику, а в нижніх пічурках сушили взуття. Під піччю нерідко тримали курей та обігрівали ранніх телят, котрі з’являлися за лихих морозів.

У давніші часи лісовики майже не користувалися індивідуальним посудом. У дерев’яному столі, що завше стояв на покуті, посередині видовбували заглибину, яку заповнювали юшкою, борщем чи картоплею; страву з колективного “казанця” споживали лише дерев’яними ложками.

Мені в 1965 році пощастило гостювати в одного унікального древлянина. Відбувши кілька років у таборах, не став жити в одній хаті з дружиною, оскільки та офіційно відмовилася од “ворога народу”, а збудував неподалік невелику хатину за польським праобразом. Усе внутрішнє начиння виготовив із дерева: стола з поглибиною, ліжко, відро, кухлики, різноманітні дзбанки, лож-

від ученим вважати, що їх будували поліські зодчі. Таку форму подекуди ще й досі можна зустріти в глибинних селах лише в цьому регіоні.

Сучасне житло в Поліссі різноманітне. Молодші його мешканці зводять оселі на дві, а то й три кімнати з більшими вікнами (“Маленькі віконця, — як пояснив мені один з інформаторів, — краще зберігають тепло взимку, а влітку — прохолоду”); навіть такі мацюпусьнікі віконця на зиму прикривали мішковиною, куди напаківували тирсу, кострицю чи клоччя, а на тильній стороні хати робили суцільну загітку, втеплюючи листям чи соломом.

Років із п’ятнадцять-двадцять тому навіть поліщуки почали ліквідовувати традиційні печі, залишаючи лише грубки та лежанки, оскільки в сільські крамниці постійно привозили свіжий хліб; нині ж довелося відновлювати їх, оскільки, як уже мовилося, в переважній більшості сіл господині випікають домашній хліб, а отже пічні діжі довелося витягувати зі схованок. І тут пригадається поетичні рядки Б. Олійника:

Образу хліба вклонімося.

Сиріч людині,

Високочолому сіятелю землі.

Істинно, люди: живемо

не хлібом єдиним.

Істинно так... коли маємо

хліб на столі.

Про поліське село з його осідками, де й сьогодні подекуди вигойдуються в колісках майбутні повпреди нації, можна репродукувати монографічні висліди. Та моє завдання скромніше:

як д-

ну

о,

помешкання наших краян розпізнають за білізною хати. Два, а то й три покоління природних чи примусових переселень на безмежні терени Сибіру не вивітрили прадідівську традицію — і до сьогодні можна впізнати наших краян за білізною стін.

Етнічні поліщуки також дотримуються цієї традиції. Але чим далі наблизитися до кордону з Білоруссю, тим помітніший контраст: відчутно зменшується побілка на хатах, вона або відсутня, або ж нанесена довкола вікон. Чіткої відповіді я так і не почув. Лишень один сільчанин сказав таке: “В кого не поб’єлана хата, то литвин живе”.

До речі, литвинами на Поліссі називають білорусів. Засвідчує це переэз’янська переспіванка; коли зустрічаються біля оселі молоді дві роди, місцеві жінки неодмінно заводять: “*Ой не лізь, литва, Бо буде битва.*” Щоправда, ця лексема може мати й інше значення...

На жаль, так трапилося, що в повенний період Полісся й Волинь втратили чимало етнічних земель, а відтак і людності. Неперевершений “краятель кордонів” Сталін відпанахав, на прохання польського керівництва, нігтем на карті від України, а частково й Білорусі, значну територію. Щоб якимось чином змилостивити сярбів, віддав їм плодородну Берестейщину. Хрущов зумів виторгнути лише шматочок болотистого Полісся. Ось там, де більш-менш компактно проживали білоруси, і залишилася традиція не білити осель. Але відсоток цей надто мізерний.

Що там та як, але, нехай і бідне на умеблювання та інтер’єр, традиційне поліське житло, вибудоване з соснового дерева, — для мене особлива радість: присівши на ясеню лаву чи ослін та зіпершись ліктями у застелений лляним обрусом стіл, одразу поринаєш у казкові спогади про цей край. І як тут не згадати прекрасні рядки Василя Симоненка:

Ти стоїш, не багата й не пишна,

Виглядаючи з саду на луг.

Рясний цвіт обтрусили вишні

На солом’яний твій капелюх...

Ти була мені наче мати,

Ти служила мені, як могла, —

Кожна кроковочка, кожна лата

Не жаліла для нас тепла.

● **Василь СКУРАТИВСЬКИЙ**

ЖИТЕЙСЬКІ ІСТОРІЇ

Я знав його багато років і часто говорив із ним подумки, уявляв на тихих вуличках степового містечка, де він жив, господарював, добудовував власну хату, іншим людям допомагав — майстер на всі руки, і столяр, і муляр, і, безумовно, водій усіх різновидів автотехніки, від трофейного німецького мотоцикла до купленої вже в останні роки "Ниви" й вантажівок будь-якого взірця. Руки мав золоті і, мабуть, жодній людині не відмовив у допомозі, на яку був здатний. Все життя будувався сам, і людям іншим допомагав будуватися. Воістину його можна було б назвати великим будівничим, коли б не мав іншої слави.

Од згадки про Пилипа Шуляка завжди на душі ставало затишніше. А як у скрутну хвилину згадаєш, то наче аж всі власні клопоти й лиха мізернішають від одного лише спомину — живе командир, працює, ось вранці чи ввечері проходить своїм Ружиним, по своїй землі, серед своїх, і все це надійно, як сонце сходить і заходить, як день починається і закінчується, бо людина живе й разом із нею живе світ, який її оточує, і світ цей швидше такий добрий, ніж лихий... І життя продовжується, щоб там не сталося.

Можливо, із першої зустрічі мене вразила певна невідповідність легенди, яка витала над ним, і тим образом, що набрав зримих рис. Але чим далі, то все більше переконувався: скромний, позбавлений щонайменшого честолюбства Пилип Олександрович Шуляк, сільський дядько, ніяк — жодним жестом, учинком, словом не відсторонює від себе легенди, витвореної народною пам'яттю про нього як найхоробрішого партизанського ватажка в краї. Навпаки, почувається в ній звичайно, аж наче байдуже, як у власній хаті: люди знають — не збрешуть, страху ворогам він наганяв, німіці проти нього й батальйони висилали, кажуть, куля його не брала, а хто знає, може, й не брала, бо через такі бувальці перейшов, а живий, хоча й контужений, на одне вухо не чує, осколками гранати посічений, але куля таки не взяла. А війна минула — прийшло інше життя, і не нарікав він на нього ніколи, поспішав тільки справи свої нескінченні поробити.

От лише, коли Василя Земляка, побратима бойового й видатного письменника згадував, прикро було командирові, що не встиг він написати книжки про загин, хоча й обіцяв.

— Але ж, хто знає, коли помреш, — наче і тут виправдовував свого друга й засмута тінню лягла на його добре, відкрите, з весни засмагле на степових вітрах, обличчя.

— Що ж поробиш, — казав, — тільки Василь Земляк міг написати, бо він усе знав і бачив, а такого письменника, як він, не буде.

Шанував командир Василя Земляка й завжди підкреслював, що був він одним із найхоробріших у загоні, а мовлячи про товариша, виявляв і своє особливе ставлення до його незвичайного дару — письменницького, таємниці якого була, безперечно, для нього загадковою, ніж звичайна вояцька звиятка.

Скаржився мені Пилип Олександрович:

— Не люблю писати. По мені, краще лопатою чи сокирою працювати.

І він працював, усе життя працював, допоки за роботою не

ПРОЩАЙ, КОМАНДИРЕ...

наздогнала вічного трудівника остання хвилина.

Читав усі книги, які дарував йому автор, і розмірковував:

— Василь писав правдиво, так на війні й було. От у романах там збрешуть, як схочуть. Зроду їх, тих романів, не читаю. А Земляк писав повісті, бо хотів розказати правду.

Сказав йому якось:

— Пилипе Олександровичу, але ж "Лебедина зграя" та "Зелені млини" — романи, Землякові романи...

Але й найкращі друзі твори він не хотів визнавати в жанрі, що викликав неприязнь:

— То не знаю, чого він так назвав, а насправді — то повісті, бо читаєш і все, як у житті, правда.

Важко мені збагнути, як командир сприймав притаманні для Землякового письма образи химерні, гротескні, всі оті перебільшення, витворені бурхливою авторською уявою, що стали окрасою зовсім неповторного художнього стилю... Але одне знаю напевне: партизанські повісті Василя Земляка "Гнівний Стратіон", "Підполковник Шиманський", "Ніч без милосердя" — важко було читати командиром.

У кожній новій повісті він, зрозуміло ж, хотів знайти рядки про І-ий партизанський загін імені Ружинського району, який він організував ще у вересні 1941-го, і яким командував аж до визволення Житомирщини, дочитував — і не знаходив, і образи уявні, художні, мабуть, мало командира втішали. Хотів він прочитати про все те, що було насправді, без жодного перебільшення, і тільки з ним та його відважним войнством, а не загалом про партизанів, що діють там, де і він із Василем Земляком воював, у степових містечках та селах південної Житомирщини та Київщини, що межують із Вінниччиною, але ж імена не ті, й події переінакшені. Воно наче й правда, вони ж і самі, ружинські партизани, були не менше відважними, ніж герої книжок, часом переважали їх у винахідливості, але... командир не міг не прагнути достеменності.

А втім, не заперечував, коли побратими-партизани порівнювали його із Земляковим Стратіоном, намагалися знайти в ньому риси свого відважного команди-

ра, і образ цей, такий узагальнений, широкий, як степовий простір, відчувалось, імпонував Пилипу Олександровичу. Можливо, в ньому він знаходив якусь особливу, тільки йому відому правду.

А, можливо, відчував і те, що як і Стратіона, про що твердить Василь Земляк, і його самого "витворила" війна. Він був героєм, допоки вона тривала, а після її закінчення про героїство залишилася лише пам'ять, і звичайне життя трудящої людини стало його долею. Життя нелегке, бо чоловік він за вдачею непоступливий, правду міг будь-кому в очі сказати, не зважаючи на чин, а привілеїв собі не шукав ніколи — це ж треба було принижуватися колишньому герою. Не марнословним був Пилип Шуляк, але героєм себе так вважав.

Із Василем Земляком (на ті дні провідником підпільної групи, що діяла на Юзефо-Миколаївському цукровому заводі, поблизу Самгородка) Пилип Шуляк познайомився у травні 1942-го. Молоді вони були, дуже молоді... Командирові Ружинського партизанського загону йшов двадцять сьомий рік, підпільникові Василеві Земляку тільки-но минуло дев'ятнадцять. Та лиха вже встигли зазнати: Пилип Олександрович пройшов через оточення, полон, Василь Сидорович спізнав небезпек підпілля і вже встиг зрозуміти, що воювати із ворогом треба не тільки листівками, не лише потайки, але зі зброєю в руках, так, як Шуляк воює. Тому й вийшов він із своїми підпільниками на пошуки командира, знайшов його в рідних степах, і з першої зустрічі — порозумівся. Як згодом виявилось, на все життя.

Книжки видатного письменника зберігалися у хаті командира на етажерці, виплетеній із лози, де кожна полицка була застелена білими, вишитими по краях, скатертинами. Пилип Олександрович любив показувати ці книжки, обережно передавав їх із рук у руки і щоразу повертався до них, наче перше. Так, командир пишався тим, що його побратим сягнув у мирному житті височин значніших, аніж він сам — інспектор по кадрах Ружинської автоколони (так звалася посада, з якої вийшов на пенсію).

На примірникові роману "Ле-

Дорогому Пилипу Шуляку — другу, побратиму війни і миру, великому герою партизанської війни на Україні від автора. Василь Земляк Київ, 1972 р.

бедина зграя" — останній своїй книзі, подарованій командиром, — Василь Земляк написав: "Дорогому Пилипу Шуляку — другу, побратиму війни і миру, великому герою партизанської війни на Україні від автора. Василь Земляк. Київ. 1972 рік."

Але не тільки з Василем Земляком зберігав дружні взаємини командир у мирні роки. Всі адреси колишніх своїх бійців знав, усі перипетії їхнього життя упродовж багатьох літ були йому відомими. Здавалось, що в ньому так назавжди й лишилося командирське почуття відповідальності за кожного, з ким воював, кого виводив до перемоги з воєнного полум'я. Був у нього блокнот із адресами, мав звичку всіх, про кого знав, вітати з двома святами — Новим роком і Днем перемоги. (Як не називай це свято — думаю тепер, але воно теж має свою історію. Так його називали й Василь Земляк, і Пилип Шуляк, і люди їхнього покоління, яких уже немає. Світла їм усім пам'ять!)

Писав Пилип Олександрович твердим, аж наче суворим начерком, і завжди у своїх невигадливих, лаконічних вітаннях бажав того, що, звісно, передусім треба людині — "крепкого здоров'я, великого щастя, мирного неба й успіхів у роботі". Певен, командир не тільки користувався усталеним трафаретом, а добре обдумував, можливо, й кожного нов?го року свої побажання і, тільки знову переконавшись, що вони так і залишаються найважливішими, повторював їх знову. На День перемоги запрошував

до Ружина вцілілих своїх бійців, і вони приїжджали, знову оточували командира. Сиві, красиві, статечні люди нагадували тоді юнаків, що підлягали командирові безперечно, і в будь-яку хвилину свята був він серед них на видноті — поважний, щасливий. Але і в такі піднесені хвилини, не полишала командира характерна задумка, здавалося, він завжди про щось думає, зважує, і посміхався рідко. Мав вигляд, справді, як великий полководець, що знову зібрав своє військо, і має розпоряджатися ним розумно. Красивим він був — у просто зшитому сірому костюмі, блакитній сорочці з краваткою, яку, мабуть, одягав тільки на свято.

Незабутні люди приїжджали на зустрічі до Ружина. Я розпитував їх про партизанські бувальці, а вони не про себе розповідали — все про командира, і знову про командира. От він був героєм. Відставні офіцери, вчителі й художники, інженери й лікарі, районні й обласні начальники — всі вони вважали Шеляка найвидатнішим посеред інших, рівних.

Першу чарку в хаті Шеляка було прийнято випивати за тих, хто не дожив до Перемоги, й за тих, кого не стало між партизанськими зустрічами, хто ще минулого року був ось тут, в цій хаті, а вже немає — вічна пам'ять! Склад свого вцілілого загону командир знав напам'ять, і сумний перелік втрачених побратимів звучав із його вуст.

Здавалось, що сам він ніколи не вмере, як і легенда, що з'єдналася з його ім'ям над степовим краєм. Не дожив Пилип Олександрович Шуляк до 45-річчя Перемоги, помер 24 квітня 1990 року. Іздив ще того дня в Погребище, сам, сімдесятичотириохлітній водій, вів автомашину, а повернувшись додому — серце запекло, як вогнем. Встиг про це сказати рідним, дружині, сину, і ще одне сказав у свою останню хвилину, щоб вже не турбувалися про нього:

— Не треба мені лікарів... Я помираю...

Не стало Пилипа Шуляка, великої людини, яку витворила війна, наче для того, щоб виявити ще один раз непереможний дух ніким не скороного народу.

Мені здається, що останню хвилину командира відчув кожний із його вцілілих бійців, де б він не був у цю мить, і що б не робив. Чи подумки промайнуло, чи незбагненим болем на душу лягло: немає Шуляка...

— Прощай, командире...

Те ж, здається мені, і все більше з відстані років, відчув і я, бо з першої зустрічі з ним у весняному Ружині відчув у цій дивовижній людині справжнього й великого командира. Не зважився назвати його командиром у наших давніх розмовах, але подумки називав так завжди. Можливо, приналежність до рідних поколінь тут майже не важить: командирами насправді визнаємо лише тих, кого самі обираємо...

...Хоронили Пилипа Олександровича й над його могилою прогрімів перший весняний грім. Цей грім згадують зараз у Ружині, як останній і єдиний салют на честь командира, і він теж, із пліним часом, той несподіваний грім, уже стає легендою, але легендою, що витворює саме життя.

● **Анатолій СКРИПНИК**

На фото: двадцять літ тому: Пилип Шуляк в оточенні побратимів. Без нагород.

БОЙОВЕ МИСТЕЦТВО

Продовження. Початок у ч. 36 за 2002 р., ч. 6 та 24 за 2003 р.

У фольклорі кожного народу можна відслідкувати тенденцію до концентрації, згущення образності аж до символу, знака, магійного числа. У різних системах тлумачень, розуміння той самий символ може трактуватися по-різному. У писанкарстві використовується близько 100 графічних знаків, які, поєднуючись, формують безліч варіантів орнаменту. Розкодування тих орнаментальних феєрій, розплутування хитросплетіння сенсів може виявитися цікавим медитативним заняттям для тих, хто знає, що «кривулька» — символ лінії життя, «тригвер» (свастика) — знак сонця, «безкінечник» — нескінченність, «сердечко» — любов, «схрещені кості» — смерть, «трикутник верхівкою вгору» — жінку, «трикутник верхівкою вниз» — чоловіка і т. п. Справжньою скарбницею народної мудрості є прислів'я та приказки. У формі короткого афоризму народ влучно й дотепно зафіксував житейську мудрість і всю багатогранність життя. За найскромнішими підрахунками, український фольклор налічує 20—25 тисяч приказок та прислів'їв...

Поряд із колядками та щедрівками, де головне — християнський зміст, є ще й гаївки, веснянки, купальські пісні, у яких народна містична традиція зберегла ще дохристиянські погляди на світобудову. Кожна така поетично-містична мініатюра є своєрідною молитвою, де кожне слово має багатозначний зміст, а сполучені разом дозволять людині з'єднати власну душу з Вищими Силами. Потрібно лише не боятися багатваріантності трактувань. Нехай кожен черпає з цього джерела і смакує по-своєму. Потрібно боятись однозначності, а не інтерпретацій. Застояна болотна вода відлякує, а жива вода завжди напуватиме спраглих...

Філософська міфологема Колохреста, спираючись на народну

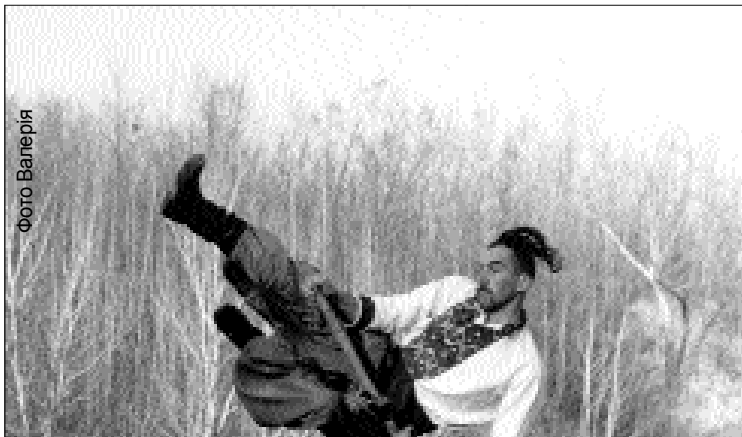

Фото Валерія

ЗНАКИ КОЛОХРЕСТА

традицію, стверджує, що знак Колохреста — — означає схрещення двох священних мечів світової гармонії, які породжують чотири стихії прекрасного та знищують зло і лжу лицарською технікою. Цей знак зустрічається дуже часто в найрізноманітніших орнаментах вишивки, розпису, різьблення. Є він і на черепках архаїчного посуду часів трипільської культури (див. фото в газеті «Слово Просвіти» № 40 за 2002 р.). Він складається з Кола і Хреста. Найпоширенішими трактуваннями символу кола є сприйняття його як «колеса життя», довершеності форми кулі, кругової оборони, захисту, домашнього затишку, сімейного кола, окреслення розміру сфери інтересів, циклічність, повторюваність, життєву круговерт, круговорот природних процесів. Хрест — символ активного заперечення, неприйняття, протистояння, жертвовного служіння, вибуху волі, перекреслення старого і активний пошук нового, протиборство сил у зіткненні зброї, перехрестя доріг життя. Вишиті «хрестиком» рушники, одяг, килими, ікони і карти-

ни сотень поколінь українських жінок. У своїх «Витоках» Павло Мовчан цікаво розповідає про циклічну трансформацію космогонічних символів Кола, Хреста і Крапки у співвідношеннях Світу, Руху і Пізнання.

У кожного можуть виникати свої асоціативні ряди при спогляданні цих символів. Якщо, наприклад, коло — математичний символ «нуля», порожнечі, невідання, то хрест — примноження, збільшення, розширення. Якщо коло силуетно нагадує щит, то хрест — меч. Якщо «о» — фонетичний знак голосного, довгого, гнучкого звуку, то «х» — приголосного, натужно хрипливого. Якщо коло — могила, у яку кладуть тліне тіло, то хрест з'єднує не тлінну душу з Небом і означає вічну пам'ять. Якщо коло символізує замкнутий світ пантеону язичницьких богів, то хрест — монотеїстичне християнство...

У символі Колохреста хрест ділить коло на чотири сектори. Це 4 стихії: Земля, Вода, Вітер (повітря) і Вогонь — першоелементи, з яких складається світ. Поділ будь-якої

цілісної системи на 4 складові зустрічається в світоглядних концепціях філософів різних часів і народів, починаючи з найдавніших Індії та Китаю і закінчуючи богословом Іваном Дамаскіном, який порівнював структуру Всесвіту з будовою яйця: жовток — земля, білок — вода, плівка — повітря й хмари, шкаралупа — зоряне небо. Маємо 4 пори року, 4 сторони світу, 4 стани речовини, 4 типи темпераменту (перелік можна довго продовжувати). У Колохресті за 4-ма стихіями проводиться класифікація зброї, прийомів, навчальної підготовки, способів виконання, рівнів головних дій чого. Колохрест — пер-

титувала все неможливе багатство хімічних елементів і їх сполук, так 33 Корені Колохреста, як літери в абетці, — це основа мови дії.

Кожне слово в Молитві Колохреста, своєрідний мантрі, означає один із Коренів (їх можемо зобразити й графічно у формі символу, ієрогліфа, криптограми). Ось вона, молитва з «Думи про Колохрест»:

Подумай Як будеш Хитрувати Оцінюючи

Поступовість Кола і Хреста Зібравши Лінощі

Рівновагу Хорса і Обертання Взаємопроникнення

Руки й ноги на Шляху до Гори (вершини) Вимірюють

Вхід і Вихід Кулі Передню й зворотну Різносторонність

Зброя Землі води вітру й вогню Розгалуженістю Обіймає зміст Сила Швидкості й Рішучість Духу

Віддзеркалюють Звичку Єдності протилежностей і Порожнечу Співзвучності.

Віктор ОХРИМЕНКО
На фото: Валерій Одайський, клуб «Характерник».

ПАМ'ЯТЬ

ми окупантами. Імена славних героїв і їхні зруйновані могили закликають нас продовжувати святу справу героїв і стояти на сторожі незалежності Української Держави... Під музику козацького маршу у виконанні духового оркестру козацькі лави пройшли на курган. Там вони покладали квіти до хреста, і під салют козацької гармати спустилися вінок на води Дніпра.

Василь МАРКОВИЧ, старійшина коша

МИСТЕЦТВО

вати патріотичне та естетичне виховання молоді, підрастаючого покоління і на цій основі творити «нову громадянську людину», за словами М. С. Грушевського.

Як на мою думку, саме такий підхід дає якнайкращі можливості для формування у дітей та підлітків почуття національної гордості й самосвідомості, самоповаги, рис лицарства й шляхетності, віддавна притаманних українцям. Ми повертаємося до замулених джерел, виходимо на широкий шлях національно-духовного оновлення людини, родини, суспільства, держави.

Леонід РЖЕПЕЦЬКИЙ, заступник голови обласної «Просвіти», м. Миколаїв

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

ЗА ДАВНІМ ЗВИЧАЄМ

Наша анкета із презентацією сучасних козацьких об'єднань охоплює все більше всеукраїнських та регіональних структур історико-патріотичного спрямування. Сьогодні своїх достойників, діяльність та ідеологію презентує Ана- нівська козацька паланка.

10 років минуло з часу заснування Ананівської паланки — однієї з найстаріших козацьких паланок Одеської області. Заснувана за старовинним козацьким звичаєм у день святого Іоанна Крестителя 7-ї червня 1993 року. Першим навулом став Микола Кушніренко.

Офіційно Ананівська козацька паланка входить до складу Українського Чорноморського козацького війська, котре очолює крайовий отаман Анатолій Петько і яке, в свою чергу, входить до Українського козацтва, очолюваного Гетьманом Іваном Біласом. Мета діяльності — сприяння розбудові України як суверенної, самостійної, демократичної і правової держави, відродження української козацької нації, прогресивних козацьких звичаїв і традицій, захист політичних, економічних, культурних та історичних здобутків українського народу, забезпечення морального й фізичного здоров'я, утвердження і розвитку української мови та культури.

Козаки Ананівської козацької паланки — люди досить відомі як у місті, так і в районі. Це, передусім, виборний отаман паланки Олександр Плотнянський, обраний на козацькому кургані більшістю козаків паланки. До речі, отаман кожного року має підтверджувати свій отаманський статус чи переобиратися. Демократія в козаків, як і патріотизм, — на першому місці.

Серед відомих козаків паланки — голова Ананівської районної організації Руху Валерій Янкевич, писар Іван Франчук, осаул Олександр Іващук, ройовий отаман Іван Максименко та інші достойні та поважні люди. До речі, одним із козаків паланки є людина, відома не тільки в Україні, але й у Росії, — Віктор Поліщук, у минулому полковник Генерального штабу збройних сил Росії, а сьогодні — голова секретаріату організації Українського Національного Руху в Москві.

Вступити до лав Українського козацтва непросто. Для цього потрібно пройти випробувальний строк протягом одного року. А вже потім на святому місці — на козацькій могилі — відбувається посвячення кандидатів, котрі пройшли випробування. І далеко не всі кандидати стають козаками. Бувають і випадки позбавлення козацького статусу за якісь моральні огріхи, скажімо, пияцтво. Адже козак — це передусім воїн, а з п'янички — який захисник Батьківщини?..

За 10 років паланка пройшла складний шлях. Не минуло козацтва й розколу... Але вірять ананівські козаки в те, що одна з найстаріших козацьких паланок Одеської області витримає випробування, набере сили і стане реальною та впливовою громадою.

Володимир СЕДОВ, член Національної спілки журналістів України, м. Ананів Одеської області

ФАКТИ

ДОНБАС ЄДНАЄТЬСЯ З ГАЛИЧИНОЮ

На Тернопіллі відбувся семінар-нарада керівників регіональних осередків Всеукраїнської партії духовності й патріотизму за участю генеральної старшини Українського Реєстрового Козацтва (УРК). Він став іще одним «мостом» між сходом та заходом України. Під прапором Українського Реєстрового Козацтва, відродженого в Донбасі, триста студентів Тернопільського державного технічного університету імені Івана Пулюя записалися свято берегти і примножувати козацькі традиції, вірою і правдою служити Батьківщині... Новобранців із посвятою в козаки привітали гетьман УРК Анатолій Шевченко, головний отаман Тернопільського військового Віталій Ракулєнко, ректор Тернопільського технічного університету Олег Шаблій.

Окрім того, гості ознайомилися з організацією навчального процесу в університеті, а також побували в пам'ятних місцях Тернополя, у Почаївській лаврі.

Едуард ЩУР

ТРИЗНА НА ХОРТИЦІ

На легендарній Хортиці козаки Запорозького Війська Низового «Запорозька Січ» Українського Козацтва панахидою і тризною відзначили 228-у річницю зруйнування Січі в 1775 році за наказом московської цариці Катерини II.

За упокій душ полеглих за Батьківщину відслужили панахиду о. Василь (УПЦ КП). Тут же молоді козаки присягнули на вірність Україні й козацькому товариству. Кошовий отаман генерал-хорун-

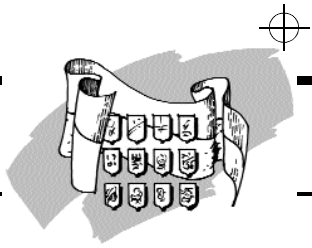
жий Анатолій Ярош, привітавши молодих козаків із прийняттям присяги, наголосив, що поминаємо героїв різних поколінь: княжих дружинників на чолі зі Святославом, які загинули в бою з печенігами на схилах Дніпра біля Хортиці; славних запорозьких козаків, що загинули в бою з московитами; січових стрільців, які в 1918 році визволяли край від білих і червоних зайд; воїнів ОУН-УПА, які боролися з коричневими і червоними

КОБЗАРИ: ДАВНІСТЬ І СУЧАС-

У Миколаєві відбувся перший Всеукраїнський фестиваль кобзарського мистецтва «Під срібний дзвін бандур», що пройшов під патронатом облдержадміністрації, при підтримці Всеукраїнської Національної спілки кобзарів, Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка, управління освіти і науки та управління культури облдержадміністрації, обласного відділення Українського Фонду культури, Українського Реєстрового Козацтва тощо. Фестиваль проводився в рамках Року культури в Україні і присвячений 150-й річниці з дня народження видатного українського історика, фольклориста й етнографа, композитора, засновника Миколаївської «Просвіти» Миколи Миколайовича Аркаса.

Настав час, коли бандура стала рівноправною серед давніх українських народних інструментів у навчально-виховному процесі. Так, у Миколаївському муніципальному Колегіумі створена в 1994 році й успішно діє сьогодні одна з найперших в Україні оригінальна за структурою та змістом школа «Кобзарська наука», яка допомагає зберігати та відтворювати народні традиції кобзарства в умовах сучасної школи та освіти.

Бузька народна юнацька капела «Кобзарський передзвін» — гордість Прибузького краю — виступила в Києві, Івано-Франківську, Полтаві, Чернігові, Каневі і всюди мала величезний успіх, оскільки пропагує справжнє народне мистецтво. Це дає змогу поєднувати давнє і сучасне, уміло здійсню-

кав від автентичних речей. Щоправда, добірка трипільських старожитностей зовсім бідна, порівняно із розкішною експонатурою платоновської виставки, яку перед тим бачили у Національному заповіднику “Софія Київська”.

Що ж до етнічної приналежності так званих трипільців, то справді, можна вести нескінченні дискусії з приводу, але незаперечним залишиться той факт, що їхні мистецькі скарби збереглися в глибинах української землі, в глибинах нашої історичної пам’яті, тому годі й уявити український культурний простір без цих надбань.

Отже, ми полишаємо лабіринти історії і, вмотившись у нашому авто, вибираємося на трасу, що веде до Ржищева. Трипільля залишається позаду. “А за Трипільям є терпіння...” — пригадується рядок Ліни Костенко. За Трипільям дорога крутим серпантинном виповзає на наступну грядку дніпровських гір. Проїжджаємо Халеп’я, де Іван Миколайчук знімав свій геніальний фільм “Вавилон — XX”. Схилами блукають безтурботні цапи, але щось не видно Фабіана, який єдиний зберігає здатність думати серед новачасного вавилонського стовпотворіння. Уже шістнадцять років немає Миколайчука, а Халеп’я тим часом потроху перетворюється у тривіальний дачний масив столиці. “Вавилон, брате, Вавилон...” Хіба що Ірина Жиленко та Володимир Дрозд ще встигнуть описати у своїх мемуарах цей неповторно настроєвий халеп’янський краєвид.

Тим часом минаємо цей мальовничий закуток, дорога розпрямляється, і ми мчимо прямо назустріч хмарам. Вони неспішно, мов чумацька валка із химерно довгастими мажами, перетинають наш шлях. Але так і розминаємося, не зустрівшись, зближуємося, прямиуючи кожен своїм виміром. То дощ, то сонце за вікном, розмірене погойдання авто когось заганняє у дрімоту, когось — у глибокі роздуми.

Так і в’їжджаємо до Ржищева. Довго шукаємо місце ві достославної. Картина галерея, кажуть, має бути в “будинку з колонами”. Зна-

ходимо цю споруду зразка “сталінського класицизму” 1930-х — на вулиці Леніна, ясна річ, — але серед численних дверей із табличками: “Податкова інспекція”, “Районне управління” (такіх-то справ) — не знаходимо і нятяку на присутність тут музею. Недільний день, і в “казенному домі” — ні душі, ні музи. Останні, певне, сапають картоплю на городах, чи поливають огірки. Це вам не Гелікон, дорогенькі, це — “лагідне українське підсоння”.

Із Ржищева рушаємо на Букринський плацдарм, де поруч із меморіалом, присвяченим героям битви за Дніпро 1943 року, є пам’ятка, пов’язана із давньоруським городищем Чучин (звідси назва села Балико-Щучинка). Поруч із відтвореним фрагментом валу — скульптура роботи Анатолія Куша, що зображує Гусляра. Видовжена, “ельгреківська”, постать епічного співця дихає на всіх вітрах пошархлою поверхнею бронзи. Великі виразні руки експресивним рухом шукають струн, що їх уже хтось встиг пообривати. Коли поглянути крізь порожнє деко на чутливі пальці ві-

щого музики, здається, що він тихенько перебирає невидимі струни неба. Вслухаємось у цю тонку мелодію, вдивляємось у далечинь, де над Дніпром маячить мис Трахтемирівських гір, никаємо поглядом по неозорому водному плесу.

З настроєм із домішком смутку повертаємо у зворотну дорогу до Києва. Але на нас іще чекає Витачів. Діставшись до цього опірного пункту нашого маршруту, що його ми поминули, поспішаючи до Ржищева, ми оцінюємо таку мимовільну режисуру подорожі. Накопичену втому з нас буквально здмухнуло від одного погляду на панораму ріки. Витачівський берег плавними заокругленими уступами збігав до Дніпра. Схил, біля якого ми зупинилися, був густо всіяний квітучою шавлією, і від землі йшов терпкий вишуканий аромат. Оксамитова сумирність неба і землі м’яко огортала нас іззовні та зсередини. Подумки подякували тим, хто зберіг майже недоторканим від забудови і господарської діяльності цей шматок землі.

● Микола СКИБА

ДВОПОВЕРХОВИЙ ПАРИЖ ПІД ВИВІСКОЮ «КАРМА»

ЛІРИКО-ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС

Маленьке місто, провінція про благоустрій держави, суспільства в цілому промовляє більше, ніж столиця або індустріальний мегаполіс. За пазуром тигра — пізнаєш усього тигра. У нашому випадку — трохи плюшевого і добряче пошарпаного. Як би там не було, а у маленького міста більше запаху, кольору, фактури... Більше часу для роздумів про головне. Воно сентиментальне, ідилічне і, може, тому ідеальне. Принаймні, читаючи “Цинамонові крамниці” Бруно Шульца, починаєш розуміти, що з маленького міста їхати не обов’язково. Відбутися, реалізуватися можна й тут. У цьому сенсі волинське містечко Дубно асоціативне з Дубліном Джойса, Дрогобичем того ж таки Шульца, або Прагою Кафки, для якого вона, у традиційному сенсі, зі столицею нічого спільного не мала. У своїй “Конармії” Бабель кількома штрихами фіксує запах Дубна двадцятих. Палючий полудень, вереск змордованого конармійцями єврея, відбірний солдатський мат. Усе це біля штабу Будьонного. Слід від меморіальної таблички не дасть збрехати.

Крім Бабеля, місто з різного приводу відвідало достатньо знаменитостей. Серед інших — Бальзак, Шевченко і, здається, Олександр Третій. Вінченосний персонаж ошасливив своєю присутністю відкриття так званого Тараканівського форту. Активісти у вишиванках зустрічали імператора злагодженням “Боже, царя храни”. Не цуралися міста й свої, рідні правителі. Місцеві красензавці переконані, що саме в Дубно Мазепу осяяла думка відколоти Україну від Росії... Документи краю свідчать про романтичний зв’язок останнього з княгинею Дольською. Наближена до польського двору, вона знала про грядущий похід Карла на Петра. Саме тут, у перинах дубненського замку, спокусила полька наворкотала гетьману крамольні думки.

Про Дубно у своєму “Тарасі Бульбі” згадає Гоголь. Фортецю, споруджену князями Острозькими, Тарас так і не взяв. В історичну достовірність літературного героя дубненчани вірять беззастережно. Здається, вірили й поляки. Свого часу вони спорудили пам’ятник одному із синів Бульби, Андрієві. Визволителі знищили його. Утім, не лише пам’ятник.

ТЮРМА І НЕКРОФІЛІ

Уперше свої некрофільні уподобання червона влада засвітила в сорок першому році, розстрілявши три поверхи дубненської в’язниці. Переповнені камери, лемент невинних людей. Але вдарила боївка. Два поверхи добити не встигли. Енкаведисти втекли на луцьку трасу. Там їх дістали німецькі мотоциклісти. На місці героїчної загибелі влада сотворила монумент. Воїн притискає до грудей немовля. Такий собі дубненський Альоша. У сорок п’ятому визволителі довершили справу масовими розстрілами у підвалах костелу Бернардинів. На початку перебудови нащадок гуманістів мер міста Едуард Шубін за сприяння пантруючих служб вивіз людські останки на міське сміттєзвалище. Бульдозеристу, аби розрівняв костомохи, дали десятку на пиво. Буденна справа. У вісімдесятих стараннями того ж мера на місці старовинного єврейського кладовища виросла понура коробка автовокзалу. Ще раніше, у післявоєнний час, подібна доля спіткала польський цвинтар, землі якого роздали червоним активістам під забудови та городи. Надробки задля економії будматеріалів пішли у підвалини затишних сімейних гніздечок.

З єврейським кладовищем пов’язані не дуже приємні для іміджу міста відвідини. Років десять тому вирішив тель-авівський мільйонер Давид Фішер відвідати могили предків. “Боїгом” дістався до Москви, далі — чартерним рейсом до Рівного. У Дубно на місці фамільної святині побачив заасфальтований під автостоянку майданчик. Зрозуміло, що про будь-які форми співпраці на користь міста земляк-мільйонер і думки не вродив... У безбожній свідомості “гомо-советікуса” продовжує звиватися щось фундаментально-некрофільське. Держ-

телецентр на одному з київських кладовищ, цвинтарна земля підсипана під дачні забудови дніпропетровського істеблшменту. Словом, люди, як люди...

ЛЮДИ

“Люди, як люди, тільки ось квартирне питання їх зіпсувало...” Це — з Булгакова. Дубненчан сентенція майстра зачіпає хіба що краєм. Живуть вони переважно по своїх хатах, пораяють свої городи, качок, курей, свиней і, як, зрештою, багато хто в Україні, ностальгійно мружаться, згадуючи доперебудовну ковбасу та стабільну можливість щось поцупити на діючих тоді підприємствах міста. Якраз вони складають підвалини “дебілуватого” фольклору, в основі якого лежить незабутнє “а мені все єдино — ковбаса чи калбаса, аби вона була”. Уряди-годи з міського дна вигулькують новотвори: “ширка”, “розборка”, “галімиї”... Етнічний склад населення містечка доволі однорідний. Війна та совдепія майже начисто вишерстили євреїв та поляків. Роль колоритної плями виконує хіба що циганський барон із соплеменниками.

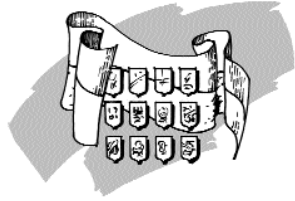
ПРЕДМЕТ ГОРДОСТІ

На в’їзді до міста подорожній ризикує наштотхнутися на алягуватий контур літака, що поривається в небо. Символ, характерний для доби застою, давно перестав бути предметом гордоців міщан, чого не скажеш про двоповерховий будиночок у центрі. На початку минулого століття у готелі “Париж” мав честь гостювати тоді мало кому відомий пан Де Голь. Донедавна дубненчани пишалися своїм м’ясокомбінатом, який годував пів-Москви та постачав продукцію до кількох столиць соцтабору. Нині — це об’єкт нарікань, дискусій доволі нечистого на руку керівництва та ностальгійних спогадів про широкі можливості для колись працюючої на підприємстві публіки. Своєю облупленістю та безперспективністю колишній символ благополуччя змагається з фортечними палацами Любомирських та Острозьких, де свого часу вибухали феєрверки, ставилися вистави, а в ще не загиблених передовим класом залах шелестіли бальні сукні й Ерос непомірно поціляв якраз туди, куди треба. Теперішній час доповнив гамірну історію замку не менше гамірним рок-фестивалем “Тарас Бульба”. Так і не виконавши надзавдання дерусифікації музичного простору, фестиваль здимів. У місцевих “шалманах”, як, зрештою, скрізь по Україні, знову “взвізнули” Распутіні, Кіркорови, Лоліти... Як би там не було, а місто, попри лівину байдужість спонсорів, готується до гордовитого дев’ятсотліття. Дубно знову відвідають гості. Цього разу — не лише з України. Нові контакти обіцяють нові можливості. Тим часом містом заправляє базар.

БАЗАР

Як завжди — кипить, гомонить, булькає... Товари — переважно з Туреччини та Польщі. Штани, сорочки, оселедці, карторі... Чоловік з-під поли торгує натурпродуктом, радіоточка цитує Євангеліє від Луки, крізь специфічну волинську говірку проривається польська, рідше — угорська мова. Наявність інтенсивно торгуючої творчої інтелігенції робить дубненський ринок подібним до столичного. Учителі, художники, поети пропонують “любє” на будь-який смак. Поруч насінням та іншим пістрявим начинням приторговує духовна особа. Монах-розстрига. Під монастир, як водиться, підвела слабка стаття. Ближче до полудня торжище затихає, і народ розходиться. Хто додому, хто в буфетерії. Надираються там капітально. Після чого впадають або в крайній сентименталізм, або у важкий мордобій. Після третьої порції термоядерної горілки місцевого виробництва розумієш, що з бульбівських часів тут мало що змінилось, і якщо вчасно не рвонуть, то так і просидиш усе життя у підвальчику під глобальною вівською “Карма”, або в гадючнику напроти з обнадійливим прононсом “Манхеттен”.

● Андрій ОХРИМОВИЧ

“Середнє Подніпров’я — то особливий, без перебільшення, осьовий терен України. Довгий час він був своєрідним вододілом різних культурних світів, суспільних систем, історичних стратегій — часом контрастних, як обидва береги великої Ріки. Перед тим як розлягтися степовим простором Лівобережжя, рельєф правого берега громадиться пагорбами, кручами, зміється глибокими ярами. Пластика землі заховала і водночас вияскравила багатющі напластуння історії. Археологічне дослідження — то лише номінування речей. Аби уламки минулого могли стати складовою новочасної культури, вони мають бути втягнутими в орбіту творчого переживання. Відчуті трепет давніх віків митець може лише через безпосередній дотик — як до речей, так і до землі, з якої їх видобули”. Так сформульовано суть творчого проекту “ПОДНІПРОВ’Я: ТЕРИТОРІЯ ДОТИКУ”. У червні цього року відбулася перша із запланованих у рамках проекту подорожей за маршрутом: Київ — Трипілля — Ржищів — Букринський плацдарм — Витачів — Київ. Проект організовано представниками Національного музею Тараса Шевченка, Національної спілки письменників України і Українського Реріхівського товариства.

Рухаємо з печерських пагорбів. Перше завдання творчої експедиції виконано — всіх її учасників нарешті зібрано до купи — всі бадьорі й сповнені жаги вражень. Отже, займаємо місця в салоні авто, наша спритна “Газель” відчалоє від будинку Спілки письменників і, вибравшись на ранкову простору магістраль, набирає відповідних швидкості та ритму. Місто поволі, знехотя випускає нас із своїх лабет. Власне, і не відпускає, а лише у передсвітланковій млі на якусь мить ослаблює кільця свого бетонного антиобрю, і в провітку між блідими стінами зблискує срібне плесо неба, студена широчінь Дніпра, вливається запах далечини. Виїздити із самого ранку бажаю не лише із суто практичних міркувань — встигнути в кінцевий пункт подорожі та вчасно повернутися додому, — але й головним чином, аби пережити мить звільнення з-під влади напівсонного міста. Тому з таким напруженням чекаємо на останнього пасажирів і з такою дією — вже сидючи в салоні авто — вживаємось у дрібний ритм.

Минаємо Лавру, спускаємося на набережну і проїждимо по Столичному шосе віками — соснове багатіє Конча-Заспи. Уявою утворюємо цей краєвид на великий Бір, який оточений захищав Київ тисячу років тому, і так само стоїть його сторожі тепер. Щодо, нині ліс захищає місто не від спритних половців і печенігів, а від навали цивілізації. Ось вона отаборилася за бором. Нас зустрічає димний штандарт Ново-Української ТЕЦ на двох довжелезних сторчаках труб. Простір довкола ошкірився шоглами високовольтних ЛЕП — наче цілий загін одним рухом підняв догори гострі списи і розсікає ними небо. Проїжджаємо під пошматованим небом між залізницею і паливним майданчиком електростанції. А за ним аж до обрю розгорнулася Дніпрова сага. Проте, це поєднання не радує зір. Видовище ріки у чорних провуглених берегах навіть на дотик очей вида-

ТЕРИТОРІЯ ДОТИКУ

ється гірким і пекучим. Але швидко минаємо цей апокаліптичний краєвид і на в’їзді до Трипілля у його напівурбаністичному ландшафті виловлюємо поглядом клаптик степу, що у летаргійній задумі пливе разом із хмарами над дахами села. Хмари спливають і народжуються знову в глибині простору, а цей острівець землі із звичерним пасмом трав залишається, немов маяк, який вказує шлях до давнього Трипілля, яке дало назву цілому пласту культури.

Дівич-гора: крутий спад до Дніпра й плавна і вперта лінія підйому від “материка”. Піднімаємося назустріч

вітру. На світлинах, що залишилися на згадку про це сходження, — лаконічно “чиста” лінія вершечка гори і постаті, за якими спіраль розгортається примарний океан Солярис. Перші секунди — переживаємо стан невагомості. Наші маленькі “ego” золотими іскрами тихо підносяться над вузькістю і метушнею й розростаються до розмірів Всесвіту. Зрозуміло тепер, чому кожна гора в давніх міфологіях ставала світовою і шанувалась як священна. Тут ми — у центрі світобудови, і навколо обрій на 360 градусів вгинається по краях від склепіння неба. Иди-

лія триває недовго, адже кожен у середині себе натикається на астероїди якихось думок, почувань, прагнень і скоро стає на твердий ґрунт звичного світосприйняття. Та й око починає обчислювати та промірювати нововідкритий світ. Он там на північний схід по лінії Дніпра майорить Київ. Розрізняємо навіть вертикаль великої Лаврської дзвіниці. Умili все ж древні вибирати місця для житла і для святинь. Там, де ми стоїмо, теж було городище. А потім, у добу Київської Русі, — святилище. А, можливо, навпаки — навколо давнього культового центру вирос-

ло поселення. Не можу позбутися враження, що крізь цю напівпрозору поверхню землі, провітлену різноцвіт’ям і багатоквіт’ям, я здатен розгледіти темні глибини історії і відшукати там сліди перших насельників цього краю. А можливо, це лише моя уява. Хоча покопирсатися в ній часом не менш захоплююче, ніж в археологічному розкопі.

Літопис Руський дає докладний опис князівських звичаїв на цих теренах. Ось тут, на підступах до столиці, Володимир Мономах зазнав єдиної за весь час свого князювання поразки та у швидких водах Стугни втратив свого брата і соратника Ростислава, смертельно пораненого половецькою стрілою. Високі стіни Треполя не раз давали прихисток князям із дружинами, як у протистоянні із степовиками, так і в розбраті уособиць.

З вимощеної писаним словом магістралі історії стежка думки зісковзує у легендарні віки Троянові, звідки починає до нас тисня-

з двома крапками, прокреслені на крилатих тарелях, що їх ми бачили в музеї. Як на мене, — то елемент космічної схеми, якихось зоряних подорожей. А інші накреслення, схожі на класичний знак Великого Переділу із перетіканням “інь” і “янь” і навпаки. І хто сказав, що це — суто китайський знак? Ось у нас він з’явився раніше. А коли придивившись до вигинів Дніпра зі світлими плямами острівців на темному тлі, то і там побачиш гру “інь” і “янь”.

Суворі епіка дніпрового плеса із довгими руладами хмар порушена маленьким білим трикутником вітрильника. Умить полишені всі проблеми історії. Увага прикута до нього. Звідси, з гори, здається, що він ловить не так вітер, як сонце, у свої вітрила і, наснажившись силою світла, летить над темними водами. Але яхта таки плывла, а не летіла до гирла ріки Красної, навколо якої розрослося сучасне Трипілля. Літописний же Треполь розташовувався на цій горі, що з двох боків була захищена руслами рік, які впадають тут у Дніпро. Щоправда, тепер русло Стугни через будівництво ТЕЦ відвели на кілька кілометрів північніше, та й течія Красної сповільнилася, а вся ріка втратила свою виразність після штучного розливу Дніпра.

“Якою красивою все ж була Русь за часів Володимира Великого і Ярослава Мудрого, попри всі князівські усобиці та боярські чвари; з яким художнім чуттям еписані давні міста у ландшафт! А система оборонних валів, що спіралью розгорталася навколо Києва... Для зведення цих колосальних інженерних споруд потрібна була організована праця цілого суспільства. На Русі ж не було рабства і тиранії...” — вихоплюється мимохит.

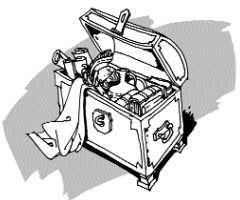
Оглянувши експозицію

світ Божий...

Потім по приїзді до Києва, коли розпросторена на кручах свідомість знову згорнеться до обмежених і звичних вимірів вулиць і кімнат, я запитую своїх супутників, що вони відчували там, у Трипіллі, для чого їм була потрібна ця подорож. Ось що, наприклад, відповіла мені Тетяна Чуйко: *“Трипілля, — вони були не лише господарями, вони володіли, я думаю, тим тасмним (для нас теперішніх) знанням про світобудову і про себе, про те, звідки на якусь мить вони прийшли сюди. Залишки тих уречевлених (таких в мистецький спосіб!) знань вражають. Згадай ті спіралі*

трі була церква і базарна площа, а від них спіралью розходилися вулиці. Подумалося: ось де вона, спадкоємність із легендарними трипільцями, — у спільному відчутті архітектоники цього ландшафту, в майстерності його освоєння. Поселення носіїв трипільської культури теж влаштувалися на високих платоподібних ділянках у вигляді концентричних кіл. Подякувавши сільському маестро за підказку, піднімаюся на другий поверх музею, де є зал, присвячений власне трипільській археологічній культурі. Експозиція в цілому вдала, без зайвого пояснювального матеріалу, який би відволі-

Султан мав 600 жінок. Коли ж з'явилася Роксолана і вишила йому сорочку, забув про усіх, а єдина відтоді дружина, усупереч жорстоким "антифеміністичним" традиціям, була присутня на всіх радах володаря і мала на них визначальний дорадчий голос. Із прадавніх часів вишиванка для українця — сакральна річ. Це зв'язок (зв'язування, зшивання) із рідною землею, із Богом, із Нацією, із дружиною-чоловіком. Раніше наречені та їхня рідня обов'язково вишивали й обдаровували один одного сорочками, рушниками, обрусами тощо. Вінчалися у тих же вишиванках. А тому благословенні Богом і "пришиті" одне до одного, як нитка до полотна, вже не розлучалися до смерті...

І СОРОЧКИ, І КОСТЮМИ...

МАРІЯ ІВАНІВНА ЗАРЕМБСЬКА — унікальна, тепла і радісна. Каже, що голка і нитка знімають найсильніший стрес, дарують спокій і бажання жити. Уже понад півстоліття вона у вишивці, оточена прадавними легендами, традиціями і дітьми-учнями. Народна майстриня декоративно-прикладного мистецтва, художник-модельєр, член Спілки художників України, має десятки нагород, дипломів, подяк і грамот... Сьогодні у майстерні "Рідна хата" на Костьольній та у власному помешканні Марії Іванівни (на тій же вулиці) — понад 300 авторських робіт. Сучасний молодіжний та дитячий одяг, оздоблений вишивкою, жіночі та дівочі костюми (більше ста), сорочки чоловічі й дитячі, рушники, жіночі блузи, дівочі та дитячі сукні, набори скатертин, обруси, серветки і доріжки, штори, сувенірні мішечки... Власні, особливі візерунки, стібочки, мелодійні, витончені, живі композиції. Спорідненість із батьківщиною — у кожній рисочці, у кольорі, в орнаменті, у крої одягу. До речі, художниця сама моделює, кроїть, шие одяг. Улюблений колір — червоний. Вражають ансамблі вбрання: плетені (вовняними нитками) плахти, сучаснені, декоровані геометрично-рослинним орнаментом блузи. Заворює ритм орнаментальних мотивів, життєва боротьба чорного і червоного. Філософські комбінації ромбиків, розеток, гілочок... В орнаменті панує Подільський регіон — із доміантою геометричних візерунків. Хоча рослинні вкраплення (ружі, блавати) і цілі композиції теж присутні. З дитинства її притягувала гуцульська кольорова гама: помаранчеві, жовті, ясно-зелені кольори. На це спрямовували вишивальницю з Тернопільщини традиції Космача, Яворова, Брустурова, Річок... Її роботи "іздили" у Францію і Чехію. Зберігаються вони у Московському, Львівському і Тернопільському музеях декоративно-прикладного мистецтва, у фондів Міністерства культури України, в Державному музеї літератури, в Українському фондів культури... Рушник "Чари кохання", авторське повторення якого Марія Зарембська здійснила згодом, у 1983 році радянська делегація подарувала Індірі Ганді.

А от починалося все від матусі Ганни Федорівни, котра, співаючи, вчила доньку вишивати. Прудка і непосидюча Марічка перший же урок перетворила на бунт: вишивши лиш один куточок рушника, сховала полотно на горищі, аби мати не знайшла. Але матінка знайшла і...нічого не сказавши, сама ж дошивала.

Батько п'ятьом дітях читав напам'ять Франкового "Лиса Микиту". Полюбила відтоді поезію, ставши на 13 років учителем російської літератури. Аж доки не отримала інвалідність... У дитинстві займалася настільним тенісом (стала навіть чемпіонкою всесоюзного змагання), велоспортом, пізніше грала на домрі, керувала шкільним ансамблем, співала, танцювала.

Працювала художником-модельєром трикотажного одягу, власноруч моделювала, кроїла і плела вовняні костюми, светри, сукні з мотивами народної вишивки. Її моделі й

Столичні молодята Вадим і Ганнуса у шлюбному вбранні Марії Зарембської

фасони використовував столичний комбінат "Художник".

Народна майстриня поєднала дві давні традиції вишивання — подільську та київську. Перша, очевидно, домінує і в техніці вишивання, і в орнаменті, і в кольористичі. Стосовно техніки, то Марія Зарембська використовує найпоширенішу на Поділлі "низь" ("низинку"), всеукраїнський "хрестик", "листу", "ретязь", "кривульку", "виколування", "мережку", "штапівку"... Над однією роботою майстриня працює в середньому місяць-півтора, подеколи — до чотирьох місяців, як от над жіночою блузою, вишитою надскладною технікою — "хрестик" і "штапівка" в одну нитку. "Музейна річ" — сказала про цю блузу заслужений художник Людмила Жогель.

У колекції Марії Зарембської є відтворені за фрагментами (їх знайшла дослідниця української вишивки Тетяна Кара-Васильєва) сорочки видатних історичних постатей України — Івана Мазепи та Павла Полуботка. Окрім того, сьогодні Марія Іванівна працює над сорочкою ерцгерцога Вільгельма-Франца фон Габсбурга-Лотрінгена (1895—1948 рр.), що був комендантом Легіону Українських Січових Стрільців, полковником УГА та армії УНР, і з гордістю носив ім'я Василя Вишиваного (як і вишиту сорочку під мундиром).

— Народилася на Тернопіллі, у містечку Копичинці. У сім'ї була передостанньою, четвертою дитиною. Маю двох братів і двох сестер. Усі подібні до мами, але я вдалася у батькову маму — маленька, худенька, неспокійна, непосидюча. Мама зуміла ту енергію, що буяла в мені, переключити на вишивку. Це дало мені нове життя і навіть урятувало від смерті. "Школа або життя", — дав вибір лікар, а мені хотілося жити... Попри це досі листуюся із Марічкою Данилів, мою ученицю, а нині вже бабусею (на 7 років молодшою за мене). Про єдине завше просить: "Маріє Іванівно, Ви мені як рідненька мати, як сестричка... Навчіть мене відпочивати."

— **Ваша благодійна студія вишивання потрібна столичній молоді?**

— Ви що? Найбільша втіха, крім творчості, — мої діти. До сотні учнів-дітлахів різного віку й характеру на-

береться. Звуть мене своєю багатодітною матір'ю, хоча власних дітей не судилося мати.

Приходять навіть курсанти Київського військового інституту зв'язку. Вишивають, прибирають. І це для військових не парадокс — вишивати. Цією шляхетною справою займались і козаки, і січові стрільці, і в УПА, і навіть у царській армії офіцери вишивали. Головне — цю справу, як правило, не зраджують — голка пришиває тебе до полотна на все життя, облагороджує, розсіює душевну темряву і порожнечу. Це патріотизм, і впевненість, і оптимізм.

Кажуть: як відроджувати мову? Та робіть хоча б так, як моя учениця Оленка, що цього року закінчила юридичний факультет університету. Йшла на весілля до подружки у російськомовне середовище, і достатньо було вбратися у вишитий, стилізований для молоді український костюм — до неї самі зверталися українською мовою.

Особливо активна — Маринка Медведовська. Сама вже й візерунки вигадує. "Дивіться, у Вас такого немає", — каже. — "Чудово, я б такого і не придумала", — відповідаю.

Марічка Жихор прекрасно вишиває. Уже мала дві персональні виставки у своїй школі, одну в Музеї народної архітектури і побуту. Отримала подяки, грамоти, подарунки.

Давно біля мене Сашко Желтовський. Ще першокласником прийшов і каже: "Можна, я буду до Вас ходити?" — "Добре, приходь". "Не "добре", а гаразд", — виправляє. Ото сміялися.

Взагалі, не я, а діти керують "Рідною хатою". Раніше завжди представлявся їй директором Богдан Слободян, називаючи мене своїм головним художником. Тепер директор — Маринка Медведовська.

— **Майстерня-студія, хоч і в підвалі, проте має пристойний вигляд...**

— Цього року, нарешті, на звернення депутата Асадчева голова Шевченківської райдержадміністрації Микола Харитончук дав розпорядження ЖЕКу, аби зняли з мене орендну плату. Повірте, той терор, який мені трічі влаштовували, уже не годна витримувати. Я ж прибутку не маю з вишивання — усе роблю,

Марія Іванівна зі своїми учнями

практично, в одному екземплярі — для нащадків роблю. І дітей навчаю безкоштовно. Хочу подарувати державі та всім українцям, мої унікальні роботи. Аби вони не розійшлися по руках, не зникли, не продавались і не купувалися, прошу в міській владі віддати мені у власність майстерню. З тим, щоби зробити тут музей. Він збереже моє мистецтво, збереже душу, мою і Нації.

У Грузії президент Шеварднадзе створив нормальні умови усім митцям. Він просто віддав їм у власність творчі майстерні. Безкоштовно, звичайно. Невже наш Комітет Верховної Ради з питань культури не може пролобіювати таке ж рішення? Адже сьогодні наша творчість визначається законодавством як підприємництво.

— **Маріє Іванівно, а як публіка реагує на "Рідну хату" в центрі столиці?**

— Прийшла старенька жіночка з онукою. Стала на порозі, дивиться — і в плач. Я страшенно перелякалась, а вона: "Є ще тут Україна, є, є..."

Якось сусід-комерсант заходить і не може відвести погляду від хлопчиська. "Альоша вишиває?! Альоша вишиває?! Альоша..." Хлопець без батька, шибеник малий, то вікно розіб'є, то автомобілю щось зробить. А тут сидить спокійно, зосереджений, дбайливий, усміхнений. Виходячи, комерсант тільки сказав: "Маріє Іванівно, Вам би в колонії працювати". Отакі.

— **Чому не продаєте роботи?**

— Як можна авторські роботи продавати? Адже хочу, щоб після мене щось залишилося...

— **Війна війною, але обід — свята для війна річ...**

— Мені поталанило. Отримую пенсію велику — 140 гривень. Безкоштовно їжджу в транспорті. Ідемо якось із моїм учнем Михасем Жихарем тролейбусом із Нивок. Кондуктор: "Пакуйце білет". Я: "Що купати? Де вода?". — "Ей, парень, слишиш?" — "Так, парко, але ще не кипить", — відказуємо. Увесь тролейбус качається зі сміху. — "Да ти панімаєш, што я тебе гаварю?" Тут Михась не розгубився: "Ні, ще пані не маю, мені 13 років. Але як виросту — обов'язково матиму". На цих словах усі просто попадали... Чи хоч один кондуктор у Москві звертається до пасажирів українською?

— **Чи вдається у нас зберегти традицію вишивання?**

— Традиція — прекрасна. Але треба традиції перетворювати на актуальність. Роблю сучасні моделі одягу, обновлюю, стилізую традицію. Коли ж високих іноземних гостей у нас зустрічають дівчатка, вбрані у костюми XVIII століття із віночками на голові, — м'яко кажучи, не тішить. По-перше, віночки вдягаються на весілля, далі — плахта і сорочка мають бути в одній кольоровій тональності, підкреслювати регіональний стиль. А ще — потрібні сучасні моделі, які б подобалися молоді. І приємно, що вже три столичні пари молодят брали у мене вишиті шлюбні костюми на вінчання.

• **Олександр СОЛОНЕЦЬ**

П'ять років тому вперше в Україні було відкрите відділення "Літературна творчість" в Інституті філології Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка. Хтось зіронізує: "Хіба можна навчити бути письменником?"...

Про особливості спеціальності "Літературна творчість" я дізнавалась у викладачів кафедри теорії літератури й компаративістики, бо саме вона випускає таких спеціалістів. У розмові беруть участь завідувач кафедри професор М. К. Наєнко, а також професор О. Г. Астаф'єв.

Михайло Кузьмович Наєнко: Ідея відкриття цього відділення народилася років сім тому. Разом із тодішнім Головою Спілки письменників України Юрієм Мушкетиком ми десь у 1996-1997 роках побували в ректораті й висловили ідею про відкриття такої спеціальності. Після розпаду Радянського Союзу Літературний інститут ім. М. Горького продовжував запрошувати до себе початкуючих літераторів із України, але СПУ відмовляла йому, бо навряд чи в Росії "вчили" б на українських письменників. Тому я, як тодішній декан філологічного факультету, разом із Юрієм Мушкетиком розуміли, що "Літературна творчість" має бути відкрита в нас як окрема спеціальність.

Цього року ми матимемо перший випуск фахівців відділення "Літературна творчість".

— **А як добираються кадри викладацького складу?**

М. Н.: Спецкурси в нас читали (або продовжують читати) такі

Студент — явище вічне та невичерпне. Фах і покликання, стан тіла й душі, похвала та лайка. "Майбутня еліта" перед великим стрибком у велике майбутнє "відривається", виражається, студіює життя якнайрізноманітніше. Перша школа самовираження — творчість... Творчість стає професією. Про це сьогодні розповідатимуть та розпитуватимуть не хто інший, а самі студенти. Усе це — їхня творчість.

ЧИ МОЖНА НАВЧИТИ БУТИ ПИСЬМЕННИКОМ?

відомі письменники, як Юрій Мушкетик, Василь Фольварочний, Валерій Шевчук, Володимир Яворівський, Оксана Забужко, Раїса Іванченко, Етері Басарія, Роман Іваничук, Віктор Кордун, Ігор Кравченко, Юрій Ярмиш, Олексій Дмитренко, Василь Юхимович (нині вже покійний) та інші. "Телемистецтво" читала Неля Даниленко, "Кінорежисуру" — Тарас Ткаченко, "Літературну періодику" — Віталій Святовець, "Риторичку" — народний артист України Анатолій Паламаренко.

— **Яка подальша доля студентів цього відділення?**

М. Н.: Це залежить од того, що вміє робити випускник. Людина з вищою філологічною освітою може працювати в усіх сферах філології, якщо ж абітурієнт вибрав собі спеціальність "Літературна творчість", то він має займатися насамперед творчістю. Взагалі останні п'ять років наш університет випускає фахівців із так званими вільними дипломами. Є проект про Національний університет, у якому говориться, що 70-80 % випускників держава береється працевлаштувати. Але коли ці проекти будуть втілюватися в життя?..

— **Що б Ви хотіли змінити або доповнити надалі в цьому відділенні?**

М. Н.: В майбутньому, очевидно, ми будемо ділити студентів за жанрами, тобто — на поетів і прозаїків, що дасть змогу активніше працювати з ними в цьому, вужчому, руслі. Драматургів ми, напевне, об'єднаємо з прозаїками. На жаль, зараз мало початківців, які б писали саме п'єси. Можливо, активізує інтерес до жанру драматургії Василь Фольварочний, який почав читати курс драматургічної творчості.

Олександр Григорович Астаф'єв: Хотілося б, щоб викладачі, а й діаспорні письменники, зарубіжні митці, лауреати премій (чому б і не Нобелівської?). Причому це мають бути люди різних естетичних смаків, світоглядів, уподобань, представники різних літературних течій: від реалізму до авангарду. Але тут виникають проблеми з оплатою...

— **Чи матимуть ваші студенти пільги при вступі до Національної спілки письменників України?**

М. Н.: Ні. Перевага надається тому письменнику, який показує

себе справжнім творцем; він може не мати спеціальної освіти, але випускати у світ прекрасні твори.

Уже кілька наших студентів саме з цього відділення стали членами Спілки письменників. Це — Олеся Лященко, Олеся Мамчич, Олександр Стусенко й Олег Здорик, студенти сучасних четвертих-п'ятих курсів. Їх прийнято до СПУ не "за пільгами", а за те, що вже нині виявляють літературний талант.

— **Які у вас побажання для студентів?**

М. Н.: Бажаю їм бути талановитими і йти у велику літературу "семимильними кроками". А також виробляти свій індивідуальний почерк. Ми усвідомлюємо, що "навчити на письменника" фактично неможливо, тому завдання нашого відділення — не стільки навчити писати, скільки огранити талант, дати йому ази творчості минулого (бо в літературі залишаються ті, які мають свій, неповторний голос). І, звичайно, доносити правду, істину про свою епоху, про свій час.

Розмовляла випускниця відділення "Літературна творчість" Інституту філології **Ніна ДУЗІНКЕВИЧ**

Наталка БІДА

Народилася 1981 р. у селі Воскресенка Запорізької області. З 1998 р. навчаюся в Київському Національному університеті імені Тараса Шевченка. Люблю поезію, живопис, події і писати листи додому.

ІДЕЇ НЕНАПИСАНОГО РОМАНУ

*

Ти зникаєш суєту,
П'яною ходою
Розтинаючи
Хвилі
Килима
Ти витрачаєш купу енергії,
Силкуючись сподобатись
Тиші
Ти вживаєш у їжу
Розум

*

Плинно стікають уста із помад
Плинно не з'являється метода
оригінально вигадувати вірші
Плинно втомлююсь їх не писати
Плинно виводжу вдих із тебе
Не поспішаю

*

Втисни жменю гарячих
вій у
моє промерзле
тіло

І відійди

Я збережу
Тавро
На собі
На дітях
На

*

За рихтуванням
одягу твого
Опилююся
золотом розтертого
єства
й виношую
собор поганський
у
власній плоті
вливаючи
Ти в Я

*

Лист-уришок
цитований
із текстів
власних
пам'ятей
і
необґрунтованих
інтуїтивних
намагань
зрозуміти
логіку
збігу подій

Отче наш,
Ти,
Що єси на небесі...
Най святитси
Імя Твоє,
Най буде
Воля Твоя...
Во віки віків
Амінь.

Церква. Служба Божа. Вогонь загоряється і ... гасне. Все перемишується: день із ніччю.

— Я люблю Тебе Господи! Ти єдиний, — вона вклоняється, цілує ікону і встає з колін. — Ідемо додому.

Вже пізно, — коло дверей знову повертається, хреститься і, виходячи, виносить із собою святість неділі.

Вже й справді пізно. Так завжди закінчує службу отець Василь.

На дворі літо. Ґазди посідали собі на лавочку біля церкви та й мудрують: "Може дасть їм Бог сего літа гарні жнива, а може — гей, гей! — знову уперіщить градом. Як тогорішну пшеницю побило!?"

Баба Катерина прибирає в церкві: задуває та й заносить свічки, розстеляє верети, витирає церковне начиння.

— Вчора їм казала свій не-

Ніна ДУЗІНКЕВИЧ

НЕДІЛЯ, або З НЕДІЛЕЮ ВАС, ЛЮДИ ДОБРІ!

вістці помий вікна, помий вікна! — не помила. Боєси роботи, як вогню. А малий чисто віфолотень. Взяв вчора таку файну бабу (хліб) та й поніс хлопцем аби горівку запивали. То всьо го вчит отої Марійки Штифанишиної Богдан. То єго робота.

Бабу слухав, притакуючи їй, паламар — старий, сивий, із кострюбатим носом і великими страшними бровами дід Павло.

— Як то файно було за нашої молодости. Було рано в церкву файно си зберемо, мама причеше, чисту сорочку дасть. А квіток начепимоси!

Слухай, Павле! — баба так монотонно говорила, що дід, чекаючи коли вже можна буде закрити церкву, задрімав. А тут раптом на тобі — баба щось ще з нього хоче.

— Що хоч?

— Та ти знаєш, що Палагина Оксана привеласи якогосьси з міста.

Дід такої новини не чув:

— Так що?

Баба зовсім не звертала увагу на дідові відповіді, а говорила собі далі:

— Та бігме! Ади вчора була м їм у Федорової Дуньки, тої, знаєш, що коло кладки живе. Вна ми трохи родичков є. Так вна казала, що такий високий, трохи циба-тий, ще й якусь борідку має. Каже, що файний, але я м його не виділа.

— Має гроші? — дід виявився практиком.

— Та відей, бо купив і такі ковтки, що мають по два камінці в кожному, то так си світєт, що ну, — баба від того захоплення аж руками сплеснула. Ні сержок, ні камінців вона не бачила, але її

розказувала Федорова Дунька.

— Кажеш, кульчики купив. Гм? — дід явно був задоволений таким ходом розмови. Він трохи побоювався язикатої баби. Але...

— Слухай, а що твоя внука — ота, Славкова — не ходит до церкви. Я ї якосьту виділа, та в такі красні сукенци, що гей-гей. Гріх тобі сі жаліти, файну внуку маєш, коло сина живеш, син всьо дбає. Та й невістка кажуть, нічо. А то правда, що вна вчора молоко перевернула с піт корови. Гій, гій — я вже скільки років коло корови си знаходила, а такого трафунку ще зі мною не було.

Дід почав вовтузитися на місці. Він зовсім не любив обговорювати людей, особливо членів своєї родини.

Баба була добрим психологом. Помітивши, що її слухач уже нервусь, швидко змінила тему:

— Ти си вчора їздив на базар?

— А що?

— Та я ті виділа, як йшов їс на гостинець, та таку торбу на плечах їс тєг.

Дід мовчав.

Баба продовжувала:

— Чи то ти своїй Ганнусі знов ніс до Томачі. Ото доньку маєш. Ніби твоя, а насінне бозна звідки таке. Та то ти і твоя жінка такі чесні, до церкви ходет. А вна? Мій Василь колись сі на неї задивлев, хотів си ї жинити. Не дала. Прости, Павле, що таке говорю. Файна, то файна, та й голос файний має, але не ґаздиня. Ади зразу видно по дівці, яка буде.

Дід устав. Підійшов до ікон, почав молитися. Баба замовкла, бо не можна було, коли чоловік молиться, говорити.

Перехрестився ще раз. Поці-

лував іконку, взяв хліб:

— Ну що, пішли?

— Ой-ой-ой! Як мене мої плечі болет. Вчора м взяла фасоль торішнєх тай хотіла змолотити. Та вже не могу, ой не могу, — Катерина засовувала свої шухляди, де клала гроші, замикала (хоч кожного разу мала сказати, що "не боїтси злодія"), зачиняла комірчину.

Павло чекав уже на дворі. За цей час він встигав набити люльку і випустити перші хмарки диму.

Нарешті з дверей церкви показувалася постать баби Катерини — ще на ходу щось шепочучи, чи жуючи — і вони разом йшли додому.

Жили на одній вулиці. Разом гралися в дитинстві, разом дівуалося-парубкувалося, потім і кумами стали. Одним словом — сусіди.

Дід Павло давно звик до бабиного язика. А вона знала, що не любить дід, коли чіпають його онуку, та ще доньку, яка в місті. Знала, та під'юджувала деколи діда, щоб той понервнувся. А дід любив слухати бабині теревені, теревені "польського радіо", як прозвала бабу Катерину на селі молодь.

Отак вони йшли. Дві згорблені постаті в літньому промінні сонця. Грубі руки, нехитрий убір, проста мова — вони знали одне одного з півслова.

Ішли. А надворі був час обіду. Час відпочинку і ... спогадів.

На піску гралися діти. А мені, як у старі добрі часи, хотілося лише сказати:

— З неділею Вас, люди добрі!

СПРАВИ У СТОЛИЦІ

Київська молодь, в основному, досить амбіційна, тому 70 % її прагне влаштуватися на роботу — і влаштовується. Взагалі є кілька реальних способів пошуку роботи. Перший — елементарний, — купуєте кілька газет із вакансіями, вибираєте те, що Вам максимально підходить, і телефонуєте за вказаним номером. Другий — перевірений, — зверніться у Центр зайнятості або якесь інше агентство із працевлаштування. Третій — сучасний, — використайте Інтернет, переговори з роботодавцем можна вести електронною поштою. Четвертий — дивний, — шукаєте знайомого керівника, який, за дивним збігом обставин, працює саме в тій установі, де Ви можете підзаробити грошей, і домовляєтеся про роботу.

Якщо у Вас є диплом, і ще й якісь знання до нього, — то це просто чудово. У столиці спостерігається висока “плинність кадрів” тобто зміна персоналу за системою: “не влаштовує — звільняється, не влаштовуєш — звільняють”. Основними ж критеріями прийому на фірми чи в державні установи є знання англійської мови та володіння комп’ютером, важлива також київська “реєстрація”.

За результатами нашого соціологічного опитування, столична молодь респектабельними вважає професії програміста, менеджера, веб-дизайнера, юриста, бухгалтера, а також професії, пов’язані з шоу-бізнесом. Мінімальна зарплата, яка влаштовує молодих людей із вищою освітою — 800—1300 гривень, з середньою чи незакінченою вищою освітою — 400—700 гривень.

Елементарні способи заробітку, доступні студентам та старшокласникам: роздавання рекламних буклетів у метро (10—20 гривень за день), сортування пошти, розповсюдження косметики. Непогано було б влаштуватися в піцерію (десь 600 гривень за місяць) чи “Макдональдс” (обов’язкова київська “реєстрація”). Як пояснюють у Державному центрі зайнятості, літо — найкращий період для тимчасової роботи. Найбільша кількість робочих місць з’являється у сфері торгівлі, майже кожен магазин продуктів організовує продаж на вулиці. Очевидно, для цього необхідні додаткові працівники... Хлопцям можна спробувати себе на будівництві, що особливо розширюється в літню пору. Тому, хто не боїться кіз та корів і хоче безкоштовно подихати свіженьким повітрям, раджу звернутися в колективні сільськогосподарські підприємства, де робочий сезон триває з червня по вересень і заробітна плата часто виплачується тими продуктами, у зборі яких Ви берете участь.

А В НАШОМУ МІСТЕЧКУ

Усе вищезгадане є актуальним

фото Г. Оборської

ГРОШІ НА ВСІ СМАКИ

Гроші — це засіб досягнення мети, один із факторів незалежності. Вони нізвідки не беруться, їх треба заробляти. Тобто, щоб бути самостійною, молодій людині необхідно влаштовуватися на роботу. Це може мати такий вигляд: ви спочатку вступаєте до ВНЗ, здобуваєте професію і далі — працюєте за спеціальністю. Та що ж робити, коли студентської стипендії не вистачає на сигарети, не говорячи вже про хліб, а батьки у вас аж ніяк не мільйонери? У такому випадку доводиться поєднувати приємне з корисним, і щойно пролунає дзвоник з останньої пари або закінчиться сесійний період — летіти стрімголов на роботу. Таким чином, маємо дві категорії людей, що шукають роботу: з вищою освітою і без неї.

не лише для Києва, а й для невеликих районних центрів, окрім хіба що... амбіцій. Так, знову-таки за результатами нашого соціопитування, мінімальна зарплата спеціаліста тут має становити 400 — 600 гривень, людини без вищої освіти — 200 гривень.

ТАМ, ДЕ НАС НЕМАЄ

У багатьох країнах світу розповсюджена система працевлаштування UA Paig (нешодавно з’явилась і в нас). Її учасники можуть абсолютно безкоштовно жити в сім’ях за кордоном і отримувати 200—300 доларів “на кишенькові витрати” в обмін на неважку роботу по господарству, догляд дітей, прибирання будинку, ремонт. Плюсом цієї програми є вивчення мови країни, у якій Ви живете, мінусом — те, що вона розрахована лише на повнолітніх.

ПОТРІБНА ГУВЕРНАНТКА АБО... ПОВІЯ

Наша знайома (назвемо її Катериною) — киянка. Їй 23. Має незакінчену вищу педагогічну ос-

віту. Безробітна. Але роботу шукає — звичайно, за спеціальністю. Як? Як і всі нормальні люди (за способом номер 1): купує газетки типу “Робота” чи “АВИСО”, зриває зі стовпів оголошення. От Катерину й зацікавили численні повідомлення на кшталт “потрібна гувернантка”. Вона тицьнула пальцем в одне з багатьох таких і зателефонувала. У слухавці на томо боці чоловічий голос запитав, скільки їй років і якого кольору в неї волосся, після довгих вияснень ваги та зросту (невже для гувернантки це принципово важливо?) Каті щасливо оголосили, що її майже прийнято, лишилася співбесіда віч-на-віч.

Зустріч призначено на восьму вечора в суботу: є час підготуватися. Перечитала класику дитячої літератури, кілька годин перед люстерком тренувалася робити доброзичливий вираз обличчя: все-таки робота відповідальна — виховувати дитину; одягнула строгий костюм, наче все... Як виявилось, місцем зустрічі був диско-бар, що немало здивувало молодого педагога, ба, навіть насторожило. Але

бажання швидше взятися за роботу та отримувати власні гроші, тобто злізти з матусиної шиї, перемогло, зайшла.

— Ви до кого?
— До Олега Володимировича. Двоє кремезних симпатичних юнаків перекинулися неоднозначними посмішками і “провели” Катю до кабінету так званого пана Олега. Зайшли з нею і стали на дверях. Маленька темна кімнатка. Стіл. Олег Володимирович. Золотий ланцюг на шиї. Стало страшно.

— Ну, що скажете, Катерино? Вона запитала про обов’язки — шеф посміхнувся. Поцікавилася про зарплату — він витягнув пачку доларів із шухляди столу.

— Невже ти справді хочеш бути гувернанткою?
— Але ж в оголошенні...
— Ти що, справді дурепа? Тобі гроші потрібні? Бачиш? Отримуватимеш іще більше. Робота нічна. І зніми цей чернечий костюм!..

Було враження, що передбачують працевлаштування гувернанток, займають перше місце за чисельністю у газеті “Робота”.

Оголошення, що передбачують працевлаштування гувернанток, займають перше місце за чисельністю у газеті “Робота”.

ПІДСУМОК

Запам’ятайте просту формулу успіху — підприємливість плюс цілеспрямованість, помножені на особисту енергію, — і обирайте свій шлях легкого чи важкого заробітку. Хай щастить!

•

стали місцевим видовищем — напівзруйнована будівля так і привертає увагу оточуючих. Ніякі реконструювання поки що не проводяться, а споруда лишається “місцем, небезпечним для життя” (як попереджає аркуш паперу на вхідних дверях).

А ще кажуть, що нові руїни все ж не увічнять старої пам’ятки архітектури, бо пожежі на Львівській площі — начебто не випадковість, а сучасна методика лобювання економічних інтересів. Адже приміщення коледжу, зокрема, давно облюбовували певні комерційні структури, які, подекують, довго і безрезультатно “перекопували” колишнього директора звільнити “місце під сонцем”. Утім, “розборки” на Львівській площі — це вже інша казка з іще невідомим кінцем.

• Ю. С.

АЛЬТЕРНАТИВА

НА ЗАРОБІТКИ ДО ООН

Аби покращити своє економічне становище, одні працюють на двох, а то і більше, роботах (цікаво, чи довго ще витримують такий “rush”?), інші витрачають останні гроші на лотерейні квитки з надією зірвати джек-пот і цим забезпечити себе та свою сім’ю на кілька років уперед (чи не забагато розчарувань?). Одним словом, “білка в колесі” — для нас не новина. Проте для украї розчарованих українців є ще один спосіб, як заробити чесною працею (!) непогані гроші.

“Можливість побувати за кордоном, побачити світ, заробити від 32 до 60 тисяч доларів на рік та ще й отримати звання “добровольця у наданні допомоги країнам, що розвиваються”, — хіба не казка? Саме це українцям пропонує Організація Об’єднаних Націй.

Організація Добровольців ООН (ДООН) була створена Генеральною Асамблеєю ООН у 1970 році (до нас вона дійшла лише у XXI сторіччі). Програма ООН охоплює велику кількість (близько 107) професійних категорій. Контракти з добровольцями укладаються від 3-х місяців до 2-х років. При цьому оплачується повітряний переїзд до місця призначення, забезпечується (за свідченням ООН) досить комфортне проживання. Дозволяється брати з собою до 3 людей (якщо це діти, то їхній вік не повинен сягати 21 року, також вони мають бути неодружені). Добровольець отримує не заробітну плату (він наче працює безкоштовно), а щомісячну виплату від ООН (від 32 до 60 тис. доларів на рік)...

Із такими умовами роботи вже мінімум чверть України має збиратися у подорож — враховуючи те, що інша чверть працездатного населення уже працює за кордоном нелегально, — та не все так просто. Є ще певні критерії щодо відбору кандидатів: вік від 25 років, диплом про вищу освіту, досвід роботи за професією не менше 5 років, рівень знань в одній (хоча б в одній) з іноземних мов: арабська, англійська, французька, португальська, російська, іспанська.

Вітаю тих, хто пройшов тест. Проте святкувати “майбутнє безтурботне життя” ще зарано. Оформлення необхідних документів для подання заяви на роботу буде тривати близько 8 тижнів. Далі — очікування на відповідь — рішення ООН (приблизно 2 місяці). Отже, ще близько півроку доведеться виживати. До того ж, відповідь не обов’язково буде позитивною. Ну, а якщо Ви стали щасливундником, то — гада пакуватися та обирати “партнерів” (одруженим, звісна справа, нікого обирати не доведеться). І наостанок — радісна новина: Ви не маєте права обирати країну, в якій хотіли б працювати — це за Вас зроблять. Отож, не переймайтеся занадто сильно, якщо раптом опинитесь у африканському племені й будете їсти хробаків “у комфортних умовах” — дерев’яними паличками.

Що ж, екстремали та прихильники “російсько-африканської” рулетки, можливість непогана. І заробити, і “розбудувати” Україну подалі від своїх та чужих ворогів.

• Юлія СОЛОДУК

ВІБРАЦІЇ

“Жили-були собі студенти. І навчалися вони у коледжі. Жили весело і дружно. Не було у них ніяких проблем (хіба що сесія). Аж доки не прийшли вони якось на навчання, а навчатися вже ніде — коледж згорів. Охопив студентів тоді жах страшний, сум і плач”.

Не надто весела казочка, точніше — історія існування педагогічного коледжу № 1 при університеті ім. Т. Г. Шевченка.

Після пожежі, що трапилася вночі наприкінці лютого, доля студентів п’ятих курсів “висить у повітрі” й по сьогодні. Цікавою є офіційна версія, що пожежа з повним знищенням навчального закладу була таки нещасним випадком, а не підпалом. А саме в останньому (у підпалі) переконана більшість

МІСЦЕ ПІД СОНЦЕМ

студентів та викладачів коледжу. До того ж, інтриги додає пожежа у військоматі, що сталася 17 березня на тій самій Львівській площі, яку просто “збігом обставин” назвала та ж “офіційна версія”.

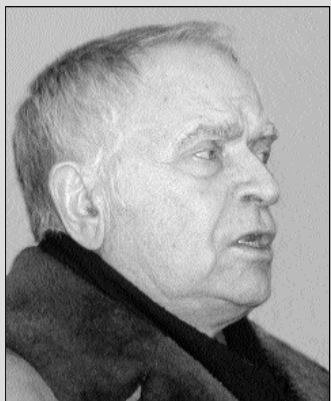
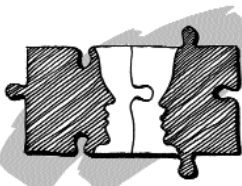
Полум’я в педколеджі № 1 спричинило близько 15 млн. грн. збитків. Викладачі, які тут працювали, досі не можуть оговтатись. Одна з причин — актуальне впродовж довгого часу після “катастрофи” питання ліквідації навчального закладу. До сьогодні нормальне альтернативне приміщення для роботи і навчання “погорільців” не знайдене... Зі студентами ситуація дещо краща, бо до стану невизначеності вони адаптувалися як до пригоди з ознаками трилера.

До канікул перші, другі та п’яті курси навчалися у другому корпусі коледжу в умовах “2 в 1” (дві групи в одному кабінеті). Тіснота надзвичайна, та рятував юнацький оптимізм і гумор... Решті тимчасово надав “притулок” КПК ім. Ушинського. Умови тут кращі — кабінетів вистачає, проте з’являється інша проблема — “Кам’яний вік”, і ніякого прогресу. Хоча світло є, і дзвінки працюють — уже добре... Актуальними є стосунки з новим колективом студентів-“господарів”. Погорільці, очевидно, є “непроясненими гостями” — підсмаженими білими воронами. Таке існування нікого не задовольняє, тому боротьба за повернення “місця під сонцем” триває.

Першим кроком на

шляху цієї боротьби став лист до урядовців, створений колективно як втілення надії всіх “мешканців” навчального закладу. Спроба була вдалою, бо нарешті був призначений новий директор — І. І. Науменко (після раптової смерті Р. І. Крижанівської у грудні 2002 р. коледж залишався без керівництва). Чутки про можливість розпуску студентів і, взагалі, про закриття коледжу потроху розвіюються, але остаточної інформації безпосередньо з вуст “новоспеченого господаря” отримати не вдалося. Самі ж студенти з директором ще практично не знайомі...

Щодо старого корпусу на Львівській площі, то пам’ятка архітектури й одночасно педколедж № 1

рідна мова для 70 % усього населення України — це українська мова.

Продовження.
Початок у ч. 31 за 2003 р.

СЬОГОДНІ: РІДНА МОВА

За українською владою на рівні Президента, уряду і Верховної Ради не спостерігається найменших зусиль запроваджувати в життя конституційне право української мови бути живою мовою державних установ і службовців. У сучасній Україні законсервовано дволіквіст радянських державних органів — пишуть українською, а розмовляють російською. Саме проти цієї традиції 12 березня 2003 року відбулися парламентські слухання “Про функціонування української мови в Україні.” Це була гаряча розмова, де не бракувало закономірних емоційних сплесків, але назагал зроблено глибокий аналіз причин шаленої русифікації, що охопила Україну після здобуття незалежності.

Існує щонайменше три головні причини цього жадливого явища. **Перша:** колоніальне мислення найвищих чиновників, декоративний патріотизм яких стоїть на колінах перед колишньою метрополією. Українською державою майже повсюдно керують люди, для яких усе, що російське, навіть примітивне, вульгарне й шовіністичне, видається ідеальним і гідним наслідування. Політична воля “молодшого брата” податлива, ляклива, стратегічно не продумана, мовно й гуманітарно не освічена.

Друга причина: байдужість до української мови великої частини міського населення як до мови держави, яка обернула те, переважно робітниче, населення в напівжебраків, принизила його людську гідність. Росіяни, які живуть у прибалтійських державах, почали вивчати литовську, латиську та естонську мови, ставати повноцінними громадянами тих країн. А чому? А тому, що рівень життя в тих країнах вищий, ніж у Росії. Престижність української

НАША НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Усупереч тому, що перепис населення України 2001 року проводився як антиукраїнська акція, 3,9 відсотка росіян, а ще більше наших поляків, євреїв, німців і болгар визнали українську мову рідною. Цей факт свідчить про певні особисті переорієнтації, до яких жодного відношення не має українська влада. За тією ж статистикою, рідна мова для 70 % усього населення України — це українська мова.

мови поки що в українській державі нічим не забезпечена. Як мова корінного народу, українська мова в Україні повинна мати реальні пільги, які має у порівнянні з іншими мовами, на своїй території польська в Польщі, французька у Франції, англійська в Англії і т. д.

Нарешті **третя причина:** інформаційний простір України

менти, просякнуті українофобією. А влада мовчить. Мовчить і народ...

Наша влада приховує справжню ситуацію з українською мовою в найважливіших сферах життя суспільства — у періодиці й у книговидавничій справі. Наприклад, подається інформація про те, що в Україні україномовних періодичних видань зареєстровано 3345, а російськомовних — 2202. Так, ніби ми не знаємо, що значення періодики вимірюється не кількістю назв, а тиражами видань.

На всю Україну маємо тільки одну газету з накладом у півмільйона примірників. Це — “Сільські вісті.” А російськомовних газет такого накладу й такого характеру маємо сім. “Сільські вісті” виходять тиражем у 540 тисяч екземплярів, а російськомовні видання разом дають 3 мільйони 738 тисяч примірників. Наклади російськомовних газет лише в Києві становлять понад 15 мільйонів примірників, а українських відповідно маємо втричі менше. Прожалюгідні передплатні тиражі деяких українських газет на червень

ків.” Маємо заспокоїливу на радянський спосіб брехню, закамфльовану під правду про нібито нормальний розвиток книговидавання українською мовою. Насправді високі накладі україномовна книжка має тільки у сфері освіти, тобто наклад підручників із фізики, інформатики та англійської мови порівнюється з накладами російськомовних книжок, присвячених загальній культурі, базовим знанням з історії, філософії, книжок, що формують національну свідомість людини. Інакше кажучи, в асортименті наших книжкових магазинів 10 % становлять книжки українські, 90 % — російські, причому 80 % тих книжок видані в Росії.

Україна сьогодні належить до найвідсталіших держав у сфері книговидавання, якщо брати до уваги головний показник, тобто кількість назв. 2000-го року ми видали 7749 назв. Це менше, як за той же час видано в Угорщині (8986), в Австрії (8459), в Чехії (11965), не кажучи вже про Німеччину, де видано тоді ж 82936 назв. Майже в усіх країнах книговидавання звільнене від податку на додану вартість або має дуже низькі його ставки. Нам і далі продовжують співати стару шовіністичну лісню (особливо російськомовні депутати) про те, що світовий інтелект виробляється тільки мовами великих націй, а все писане українською мовою існує лише для домашньої потреби.

А що сталося з Рекомендаціями парламентських слухань “Про функціонування української мови в Україні”, з документом подекуди угодовським, але все-таки важливим і потрібним. Цитую: “Учасники парламентських слухань рекомендують Президенту створити в структурі центральних органів виконавчої влади центральний орган з питань мовної політики...” Чому “центральний орган з питань мовної політики”, а не міністерство української мови? Це нагадує мені час, коли радянські функціонери дозволяли нам створити Товариство рідної мови, але стояли міцно проти Товариства української мови. Чому й тепер ми боїмося сказати всю правду, адже йдеться про політику щодо української мови, яка переслідуються, зневажається, витісняється з живого вжитку в українській, а не в якійсь іншій державі.

Наш народ має надію, що зміна президентської влади принесе давно очікуване покращання життя, насправді такого не буде доти, допоки наша законодавча влада не сформується з патріотів, із людей освічених і невіддєдлжних нікому, які в своїй діяльності керуються національною ідеєю.

Чи правда, що український народ не хоче розмовляти своєю мовою? Неправда. У перші роки незалежності українська мова звучала повсюдно на Сході України, але цей настрій не підхопила влада, напхана людьми без національної свідомості, а подекуди просто ворогами України. І, хоч у нас існує свобода слова, будуються храми, є опозиційна преса, видаються книжки, що правдиво висвітлюють історію України, хоч з українських радіоканалів можна почути більше правдивої інформації, ніж із “Голосу Америки” чи з радіо “Свобода”, хоч національною ідеєю перейнята діяльність багатьох організацій, у суспільстві панує похмура тиша, ніби в домі, де лежить покійник. Повітря застоєне, вікна затемнені, але ніхто не плаче і ніхто не поспішає поховати мерця...

Далі буде.

Дмитро ПАВЛИЧКО

РЕФЛЕКСІЇ

ТИХИЙ АМЕРИКАНЕЦЬ ОСТАП

Остап — каліфорнієць українського походження, він традиційно проводить в Україні літню відпустку. І тому не робить круглих очей, як більшість його співвітчизників, стикаючись із нашою екзотикою. Щоправда, й Остапові не раз довелося замислитися на тему загадкової української душі.

Діялося це ще в ті часи, коли даїшникам дозволялося штрафувати водіїв. Тому, щойно приземлившись у Борисполі й перетворивши в обмінному пункті долари на гривні, Остап відкладав якихось сотню—півтори “на міліціантів”. Ця сума розходилася за тижнів два-три. Правоохоронці Остапа люблять, бо він не з’ясовує з ними стосунків, а платить, щоб не затримуватись і їхати далі. Ще й не бере квитанції про те, що з нього стягнули штраф. Але якось терплячий Остап обурився:

— Я йому кажу: “Добре, я поїхав “під знак”, і той хлопець, що на “Жигулях”, також поїхав “під знак”. То хлопець платить 10 гривень, а мені ви кажете 20”. І лейтенант мені пояснює: “Бо ви — іноземець, і можете заплатити”. Я затявся — маєте мій мобільний, телефонуйте до мого представництва у Києві, а я зараз повідомлю свого адвоката. То лейтенант уже не хотів навіть тих 10 гривень брати.

Іншого разу Остап, заплативши штраф, спокійно поїхав далі, аж раптом почув за плечима міліцейську сирену.

— Наздоганяє мене і віддає назад 5 гривень із 15-ти. Пояснює: “Бо ви, хоч і американець, дуже добре розмовляєте українською мовою”.

Захоплений галицькими краєвидами, Остап купив собі будинок в одному з райцентрів Львівщини. Дуже дешево, за американськими мірками, і не дуже — за українськими. Сусіди в Остапа виявилися неспокійними і щоночі вмикали музику так, що було чути на всю околицю. Остап скаржився в міліцію, там йому пояснили, що у них немає машини, щоб приїхати на місце і вгомонити сусідів. Тоді Остап поїхав до відділка власним авто і привіз міліціонерів.

— Потому я їх віз назад, і по дорозі вони підібрали якогось п’яного, посадили мені в авто. Той усе поривався блявотати. Я дуже потерпав за крісла. Обійшлося.

Остапа запросили на весілля. Там усе було дуже смачно, але всього було занадто багато. Як і гостей — чоловік 250, не менше. Остап не міг зрозуміти, чому абсолютно всі салати заправлені майонезом. Із незвички йому стало погано. Через два дні стало ще гірше, коли Остап спостерігав видовище:

— На городі випорпали велику яму, і туди просто з баняків скидали гори голубців, канапок, салатів — усього, що не встигли з’їсти гості. Мені пояснили, що воно все і так би зіпсувалося. Я спитав, чого б не віддати їжу якимось бідним людям — такі, напевне, є в селі. Господарі на це трохи пальцем біля скроні не крутили.

Ще Остапові дуже шкода сліпих кошенят і цуценят, яких господарі топлять, щойно ті народилися. Він не розуміє, чому б не стерилізувати самичок — це було б гуманніше. Взагалі, на думку Остапа, ставлення наших громадян до тварин — занадто жорстоке. Як і загалом до навколишнього середовища. Вибираючись у гори, Остап завжди бере з собою мішок для сміття, залишеного кимось у лісі. Каже, що не може дивитися на відверте паскудство, коли під папороттю валяється пластикова пляшка чи шматок газети.

Раніше Остап мав багато друзів в Україні, зараз — менше.

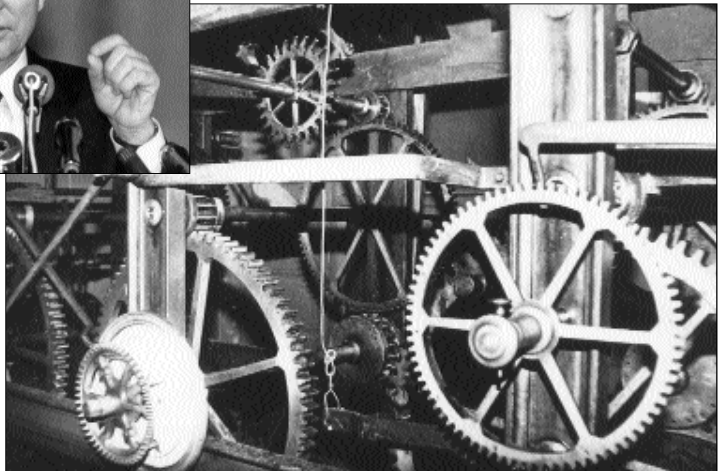
— Бо вони ображалися, коли я нагадував, що позичені гроші треба повертати. Дехто і досі не повернув по 50 чи більше доларів, позичені років зо три тому.

Остап зустрічався з українською дівчиною. З того нічого не вийшло, бо Остап побажав переїхати в Україну, а дівчина не на жарт образилася — вона дуже хотіла до Америки. Тому Остап вирішив, що вона більше любила його паспорт, ніж власника паспорта. Тепер Остап, знайомлячись в Україні з особою протилежної статі, намагається не виходити за рамки суто дружніх стосунків.

Цього літа Остап знову збирається провести відпустку “в себе вдома у Карпатах”.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

УКРАЇНА, ЯКА Є І ЯКОЮ БУДЕ

окупований антиукраїнською, підшитою московським шовінізмом, російськомовною стихією. З боку влади не чиниться ні найменшого опору цій окупації, навпаки, говориться про те, що комерційні телерадіоканали “працюють у правовому полі України.” Російськомовна преса України знахабніла вже до того, що обліває брудом Тараса Шевченка. А влада мовчить. Приватні телерадіоканали ображають національні почуття українців вуличними дотепами на адресу нашої мови й культури. А влада мовчить. Деякі депутати й міністри ігнорують Конституцію держави, виступають російською мовою публічно, заохочуючи й провокуючи еле-

цього року повідомили “Сільські вісті”. Отже: “Україна молода” — 78 289, “Освіта України” — 20 912, “Молодь України” — 8 647, “Літературна Україна” — 4 567, “Демократична Україна” — 1 236.

Ще в гіршій ситуації книговидавання. Книжкова Палата у звіті “Світове книговидавання і випуск творів друку в Україні” зазначає: “У 2002 році книжки й брошури в Україні видавалися 17 мовами, серед них: українською мовою видано 7879 назв, або 63 % від загальної кількості назв книг, загальним тиражем 30,15 мільйона примірників, або 63 % від загальної кількості, російською — 3239 назв (26 %) тиражем 13,23 мільйона примірників.

Я НЕ ХОЧУ ЖИТИ НА ПЕРЕЙМЕНОВАНИЙ ВУЛИЦІ

РЕПЛІКА

Ніяк не могла наважитися написати до газети “Слово Просвіти” про місцеву проблему, яка непокоїть уже майже рік, і не тільки мене. Я справді не хочу жити на вулиці, яка зі Спортивної перейменована на Лобановського.

Підштовхнула мене “взятися за перо” стаття у № 25 “СП” “Хто нас організує?”. Сама я, пропрацювавши на великому підприємстві понад 20 років, і залишивши там заборговану мені зарплатню, залишилася безробітною “біля розбитого корита”. Уже багато років не передплачувала жодної газети. Але цього року “всім смертям назло” передплатила українські

газети: нам потрібно підтримувати одне одного.

Рік тому всі відомі газети повідомили: “У Запоріжжі перейменовано вулицю Спортивну на вулицю В. Лобановського”. 28, 29, 30 травня про це повідомили “Урядовий кур’єр”, “Український футбол”, “Запорізька січ”, “Перекур”, “Індустріальне Запоріжжя”, “МИГ”, “Факти”, “Команда”, “Киевские ведомости”, “Комсомольская правда”. Усі, наче “під копірку”, писали про одне і те ж — “як нам дорога пам’ять про...”

Усі-усі матеріали, документи, зібрані не мною, а жителями вулиці Спортивної, які сказали: “Як нам дорога пам’ять про нашу вулицю, — назву змінювати не хо-

че-мо”. Але, коли мені потрапила довідка з краєзнавчого музею про вулицю Спортивну, мій терпець увірвався. Як же ми мало знаємо про свій рідний край!

Я вірю, що спільними зусиллями ми доб’ємося, щоб будь-які рішення приймалися цивілізовано, демократично, щоб депутати міської ради приймали рішення свідомо, відповідально. Саме “Просвіта” в Запоріжжі ініціювала відміну рішення надання російській мові офіційного статусу. І тепер “Просвіта” зможе навести правовий лад через депутатів (які є!) у проблемі перейменування вулиці.

Світлана ЛОЙ, м. Запоріжжя

РЕЗОНАНС

КІЛЬКА ВРАЖЕНЬ ВІД ОЛІМПІАДИ

Нещодавно в столичній гімназії східних мов № 1 відбулася третя міська олімпіада, в якій взяла активну участь гості — викладачі та гімназисти з міст Харкова, Одеси, Львова, Дніпропетровська та Черкас. Учасників олімпіади тепло привітали аташе з питань культури республіки Іран пан Вахіді, аташе з питань культури Японії пані Хара, заступник голови Київської організації товаристства “Просвіта” імені Тараса Шевченка Галина Калмикова. Зокрема, пані Калмикова вручила подарунок бібліотеці гімназії — ошатний “Кобзар” геніального поета та книжку “Розстріляне Відродження”.

Усім сподобався змістовний, цікавий виступ молодого вченого-мовознавця, перекладача з Японії Йосінарі Харада, який розповів про свої переклади на японську кращих творів, а також Лесі Українки, а також Ліни Костенко та інших сучасних українських поетів. Пан Харада палко закликав викладачів та гімназистів глибоко вивчати свою національну культуру й чудову українську мову, в мелодійність і красу якої він закохався на все життя. А потім для учасників третьої олімпіади двома кафедрами, естетичних дисциплін та східних мов, було дано святковий концерт.

У проведенні цього заходу велика заслуга заступника директора вчителя-методиста китайської мови Віри Абрамівни Чжен і завідувачки кафедри естетичних дисциплін, викладача, хорового диригента, члена Національної музичної спілки, просвітянки Марії Федорівни Галюк. Відкрив концерт хор “Ладю” під її орудою, який виконав два твори хорової класики українського композитора Миколи Леонтовича, а дівовий ансамбль “Чураївна” в чотириголосному звучанні а-капела — пісню “Над річкою” поета Спиридона Черкасенка та композитора Порфирія Батюка. До речі, ще недавно цей твір називали народною піснею, а імена творців замовчували.

Вихованці старшого вчителя музики Ірини Володимирівни Шохотько, зокрема, дует чотирикласників добре співали українську народну жартівливу пісню “Грицю, Грицю”. А ще кафедра східних мов порадувала майстерним виконанням пісень східних народів та їхніх національних самобутніх танців. Особливо слід відзначити вчительку китайської мови Тетяну Василівну Павленюк. Її вихованка, старшокласниця Мар’яна Савченко гарно проспівала пісню китайською мовою. Також майстерно проспівав турецьку народну пісню дует у складі Наталки Дашкевич та Ірини Бакалюк, підготовлений вчителькою турецької мови Надією Миколаівною Ухіною.

Вчителька корейської мови Ю-Ріра працює лише рік, але вона зуміла підготувати національний танок “Аріран”. Зміст його — це гімн природі, ніжній красі квітів. Національний в’єтнамський танок у виконанні учнів четвертих класів у постановці вчителя в’єтнамської мови Нгуєн Дінь Тхонг відзначався ніжністю, пластичністю.

Справжньою окрасою концерту став індійський танок “Кохання” в професійному виконанні учениці четвертого класу Вікторії Соловйової, котра навчається у заслуженого артиста України Віктора Дмитровича Івануса при Палаці для дітей та юнацтва “Джерело” Святошинського району міста Києва.

Гірко вразив той факт, що було вилучено з концертної програми уривок з поеми Тараса Шевченка “Гайдамаки”. Це вразило не тільки українців, присутніх у залі, але й гостей з Японії пана І. Хараду, котрий сказав: “У Вас не шанують свого великого пророка”.

Це пишу я не зі злим серцем. Мені боляче й гірко, що директор не оцінив безкорисливого служіння письменників, митців, діячів культури та просвіти в ім’я підвищення національно-патріотичного та естетичного виховання учнів гімназії.

- Володимир КАПУСТІН**, поет, публіцист, член Національної спілки письменників України

Мовна ситуація в Україні набула рівня світового мовного скандалу. Щойно заходилися з’ясовувати, де і в чому ущемлюється російська мова, то й виник мовний скандал. Інакше виступи трьох південно-східних обласних Рад і Верховної Ради Автономії Криму з наміром надати російській мові статусу державної розцінити неможливо. Адже йдеться про ущемлення державної мови України!

Це і є мовний скандал, коли за мету ставлять не розв’язання проблеми, якої немає, а намагаються у черговий раз збурити суспільство, використовуючи будь-яку зачіпку. Але запитаймо себе, чи немає тут наміру виставити Україну державою скандалістів?.. Бо виступ А. Федорова у газеті “Жизнь Луганска” № 2 за 2003 рік — анекдотичне підтвердження цього висновку.

Справді, при чому тут освітня реформа і, як соромливо пише автор, “поддержка в Луганской области русского языка”? Чи пан Федоров має намір сказати, що в повністю російськомовних школах справи виглядали б краще, тому що в них не було б скепсису до шкільної реформи, а от українські школи тим і займаються, що сіють невіру в дії Міністерства освіти, яке за вуха тягне освіту України в цивілізований світ? Але ж якби Конституцію творили представники “Русского блока”, вони б теж або утвердили українську мову єдиною державною, або грубо порушили б усі правові норми.

Концепція мовної політики, що закладена в нашу Конституцію, базується не на одній 10 статті, як дехто спрощено вважає, а на трьох статтях. Ось вони:

Ст. 2 України є унітарною державою.

Ст. 10. Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Ст. 11. Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.

Концепція полягає у тому, що, відповідно до міжнародних стандар-

ЧОМУ ШКІЛЬНА РЕФОРМА ПЛОДИТЬ СКАНДАЛІСТІВ

тів, розрізняються корінні народи, котрі живуть на конкретних територіях, і національні меншини, які мешкають у державі. Відповідним стає і державний устрій. Якщо в країні є один великий корінний народ, то він утворює унітарну державу. Якщо, крім нього, є ще значні корінні народи, то виникає федерація, у якій малі народи утворюють автономії. Якщо ж маємо кілька рівнозначних корінних народів, то тут вже твориться конфедерація, що теж використовує одну державну мову, натомість автономії можуть мати право регіональних мов, на що і вказує “Європейська хартія регіональних мов або мов меншин”.

Конфедерація має стільки державних мов, скільки рівновеликих корінних народів її утворюють, і тільки в умовах конфедерації одна з державних мов проголошується, за загальною згодою, офіційною мовою, що потрібно для міжнародних зв’язків, а у внутрішній діяльності державні мови відтворюють на своїх територіях постанови центрального уряду.

Ось такий порядок існує в усьому світі, а окремі винятки пов’язуються саме з особливостями історичного розвитку окремих країн.

Україна є класичною унітарною державою, що підтвердили ре-

зультати останнього досить дискримінаційного перепису. Та якщо українцями назвали себе майже 78 відсотків населення й за таких умов, незважаючи на століття зросійщення, то матимемо й усі 90 відсотків, тобто — 12 відсотків українців із послабленою національною свідомістю, які поступово повертаються до свого корінного менталітету. І навпаки: кількість російського населення постійно зменшується, що теж є природним, оскільки більшість росіян бажають жити у своїй національній державі.

Отже, етнолінгвістика називає три функції мови: державну, офіційну та регіональну. На жаль, ми продовжуємо вивчати лише дві наслідкові функції мови: комунікативну та інформативну, що ніяк не сприяє поглибленню державної свідомості наших учнів. Державна ж мова потрібна з двох причин: для надання сили обов’язковості виконанню державних рішень і для об’єднання людей різних національностей в одну політичну націю. Смішно казати про якісь комунікативність та інформативність, коли відсутнє поняття державності мови! Але ж якщо Конституційний Суд підтвердив необхідність вживання української мови — в тому числі і в шкільних класних журналах, а рішення його не виконується, то хіба ж не ясно, що нас чекають напруження саме в цьому аспекті — у відмові громадян виконувати рішення, оприлюднені недержавною мовою, якщо ми не будемо дотримуватися рішення Конституційного Суду?!

Ось чому не може бути двох державних мов. По-перше, це було б марнотратне дублювання, по-друге, дія двох державних мов за принципом особистого вибору виконавцями якоїсь із них призвела б до переваги однієї, але все одно із

МОВА ЄДИНА

втратою і цією мовою сили обов’язковості виконання, оскільки б припинилося оприлюднення законотворчості другою державною мовою, і, по-третє, це призвело б до повного розколу суспільства з відповідними трагічними наслідками.

Хто ж саме повинен постійно і продумано вести освітньо-політичну лінію на об’єднання української нації? Відповідь очевидна — Міністерство освіти і науки, бо саме цим займаються його колеги у розвинених країнах. Там це є загальновизнаною нормою, і тому освітні бюджети — пріоритетні, і тому в Німеччині закривають школи, коли в них стає менше чоловіків-учителів, ніж жінок. Відбувається захист єдності нації не тільки на етнічному, але і на демографічному рівнях.

Міносвіти зобов’язане завзято відстоювати це високе конституційне право! Україна тому і стоїть на грані катастрофи, що органи освіти не вписані в політичну структуру! Що таке офіційна мова? Це одна з державних мов, яка **тільки в конфедерації** може бути проголошена офіційною — заради міжнародного спілкування і діяльності центрального уряду, рішення якого відтворює кожна державна мова у своєму регіоні. Якщо нам пропонують українську мову залишити державною, а російську проголосити офіційною, то це або дрімуче невігластво, або цинічний розрахунок. Адже з мови міжнаціональних зв’язків російська перетворилася у мову міждержавних відносин, а тому стан цього статусу тепер цілком залежить від політичних, економічних і культурних успіхів самої Російської Федерації.

То чого може чекати Луганська обласна Рада від свого звернення до Верховної Ради з проханням надати російській мові статусу державної? Та тільки однієї відповіді: “Читайте уважно Конституцію України. Зміна статусу будь-якої мови можлива лише після зміни державного устрою”.

- Володимир КОВАЛЬ**, голова Антрацитівського міського осередку “Просвіти”

МОВНИЙ ЦЕНТР, ЩО ДАРУЄ РАДІСТЬ

Ще рік тому мовний центр “English club”, створений педагогом від Бога й за освітою Наталією Олексіївною Михайличенко, тулився на околиці Вишневого, в одній із кімнат другого поверху дитсадка “Дюймовочка”. Сьогодні він — у центрі міста, на вулиці Лесі Українки, 64. Відчиняю двері — саме закінчилися заняття наймолодшої групи, й мами прийшли за своїми дочками й синами...

Мовивши “гуд бай” малим мовознавцям, розпитую Наталію Олексіївну, як їй працюється на новому місці. У неї в очах спалахують радісні іскорки:

— Нарешті здійснилася моя мрія. Й ілюмінований пиріг і експозиційні стіни, й круглий стіл — все це складові навчального процесу. Мені хотілося, щоб мій мовний центр не нагадував ні школу, ні дитсадок, ні жодне інше, даруйте, казенне приміщення. Щоб зайшовши сюди, вони потрапляли в атмосферу лондонського чи оксфордського клубу за інтересами.

— І Вам це вдалося. А методи викладання також відрізняються від офіційних?

— Вже навіть на рівні міністерства освіти визнано, що побудована переважно на зазубрюванні шкільна програма вивчення іноземних мов неефективна. Діти найкраще сприймають інформацію у ненав’язливій, розважальній формі. От я і ставлю з ними англійські міні-вистави, співаю англійські пісні, граю в англійське лото.

Нинішньої весни в групі, в якій вивчають п’ять мов (крім англійської, ще й французьку, німецьку, іспанську, італійську), дві випускниці. Оля Ільїнська й Віта Стратійчук закінчують 11 клас і вступатимуть до вищих навчальних закладів за фахом, де потрібне знання іноземної.

— А впевнені, що складете вступні іспити? — поцікавився я.

— А чому б і ні? — здивувалася Оля. — Ми не раз займали перші місця на районних і призові на обласних олімпіадах та конкурсах.

— І в нас є живі приклади, — мовила Віта. — Одна з учениць Наталії Олексіївни — Радмила Руденко — сьогодні навчається в Київському лінгвіс-

тичному університеті, а друга — Марина Бескова — закінчує факультет східних мов Київського Національного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Так народилася ще одна група з опанування двох мов одразу.

— Другу мову “нав’язали” дітям самі батьки, — каже директор центру. — Підібралися обдаровані, талановиті першокласники, швидко навчилися розмовляти й читати англійською. Звичайно, в межах свого віку. Батьки й просять: давайте ще одну мову! Ми запропонували японську. Вони: згодні! Вже вивчили кілька ієрогліфів, співаємо японську пісеньку, поставили маленьку п’єсу японською. А це вже — щось! Бо східні мови — то зовсім інше, ніж у нас, сприйняття дійсн...

У мовному центрі навчається четверо дітей із сім’ї Шевчуків: Оля, Наталя, Павлик та Василько, всі мають пільги в оплаті.

— Незабаром прибіжить сюди і наш найменший, Давидко, якому вже півтора роки, — обіцяє щаслива мати Людмила Василівна. Бо знання іноземної мови відкриває перед людиною широкі можливості. Торік до Києва у справах приїздили наші приятелі зі Сполучених Штатів — Рей та Ернест Убенкси. Оля й Наталя були гостям за перекладачів і англійською розмовляли з ними на рівних. Це не лише досягнення дочок, а й заслуга Наталії Олексіївни. Крім необхідного запасу слів, вона дає дітям і навички зв’язної мови, правильної вимови.

Шевчуки познайомили подружжя Убенксів із вишнівським англкомовним острівцем. Для засновниці клубу та її вихованців зустріч із американцями стала своєрідним екзаменом. Англійською розпитували гостей про їхнє життя, країну, розповідали про себе, про Вишневе й Україну. А ще — почастивали їх варениками, поспівали їм українських пісень, подарували вишиваний рушник.

— Відтоді у нас із Рей зав’язалася міцна дружба, — розповідає Наталія Олексіївна. — Повернувшись до Техаса, Рей разом із знайомими вчителями зібрала підручники, відеокасети, комп’ютерні програми й надіслала їх до нашого клубу. Це неабияка допомога й підтримка. Крім того, ми з нею лис-

ДОСВІД
туємось англійською через “Інтернет”, листи перекладаємо та обговорюємо з дітьми на уроках.
Знадобилась англійська і ветлікареві Київського іподрому Олегу Кривенку, котрий свого часу не довчив її в сільгоспакадемії. А біолог Оле-на Безцінна всерйоз узялася за неї, бо збирається їхати до Лондона, де працює її чоловік.
— Я вивчала англійську і в школі, і з репетиторами, але скрізь не дуже “доходило”, — зізнається вона. — Тут же ми невимушено бесідуємо в дружньому колі, і все сприймається легко, ніби я англійським духом пройнялася...
— Та й як тут не проїнятися, коли мислення учнів спрямоване на все англійське! — схвально відгукується директор фірми “Агроінтер” Раїса Станіславівна Русевич. — Сюди ходить моя внучка Катруся, і я разом з нею відвідую всі традиційні свята англійців, які відзначаються в клубі.
“English club” від центру Вишневого розрісся... аж до Боярки. Тут, у дитсадку “Іскорка”, що на вулиці Седова, 3, відкрито його філію. Її залюбки відвідують і малюки, й старшокласники. А оскільки чимало юнаків та дівчат ведуть активний спосіб життя (спортивні секції, художня самодіяльність) і не мають вільного часу відвідувати мовний центр у будні, то для них у вишнівському і в боярському клубах створено групи We-ek-end school, що працюють в суботу й неділю.
Анатолій КОНЕЛЬСЬКИЙ

P.S. Коли матеріал вже був підготовлений до друку, в редакції пролунав дзвінок. Телефонувала директор Центру соціальної опіки “Отчий дім”, що в селі Петровському Наталія Андріївна Корнійко: — Прошу через газету подякувати Наталії Олексіївні, що на пільгових засадах навчає англійської наших дітей-сиріт. Бажаю їй всьляких газ-раздів і успіхів у її благородній справі.

Редакція широ приєднується до цих побажань.

Ця історія, в якій запитань більше, ніж відповідей, не залишила байдужим жодного, хто відкрив її для себе, мов Книгу великих людських пристрастей. Її чудернацько поплутані сюжетні лінії так давно снувалися в часі, що геть у ній погубилися, лишивши відчуття незавершеності сюжету. Тож усяк, хто на те мастак, безцеремонно намагався приміряти цю історію до власної шкали духовних цінностей, часто-густо виставляючи на осуд людський згубну силу плотського гріха, що профанується ім'ям любові. Та що тут робити святенику, отому Прокрустовому конструктору, в якого аж руки тремтять обкарпати все, що не піддається його розумінню, якщо ця історія — без моралі, як смерть — без апеляції.

Що ж то за пристрасть така, що посіяла бурю? Така собі скринька Пандори, в яку не дай Боже зазирнути? Зухвалий виклик часу, суспільству, собі — акт на межі самозречення чи лицедівства? А може, — відчайдушний прорив із нестерпної самотності, яку мусиш спокутувати перед людьми, як провину? Яка ж сила кинула цих двох у первісний хаос своєї руйнівної любові? Сказано: істина каламутна.

Ще зовсім юне обличчя з типовими рисами українки: горда високість чола, зухвалість прегарних карих очей... а погляд повен палючого докору. Це про них мусив би написати Стефан Кленович, бароковий поет XIV століття:

*Очі можуть ранити
з портрета...*

Такою на початку минулого століття по-стала в уяві Іллі Рєпіна Марія Кочубєйвна, аби зажити на полотні своїм другим життям. Образ, просто-таки вилущений з уяви. Образ, вилущений з часу. Скільки ж із ним пов'язано драматичного, чи то пак — трагічного!

Там, у реальному житті, вона мала славу однієї з найпрестижніших наречених — генеральний суддя Кочубей за свій вік добра нагрів неміряно, до того ж уся увага була зосереджена на Маріїнім посагові (старша донька Кочубєй Ганна на той час вже була заміжня). Однак Марія почувалася в родині зле, передусім через матір. Кочубєйха була з тих колоритних жіночих натур, про які кажуть: "Півсвіту спідницею змете і не помітить". Генеральний суддя відпочивав у тіні слави власної дружини, здавалося б, і не переймаючись глузуваннями козацької старшини, яка радила йому штани зміняти на плахту. Кочубєй не жили ізольованим життям, любили приймати гостей, серед яких найшанованішим був Іван Мазепа. Він же й хрестив їхню молодшу доньку. Марія росла на очах свого хрещеного батька, який догоджав хрещениці, як тільки міг, засипав дарунками, бавив. А як стала Марія на порі, то, як свідчать перекази та тогочасні документи, кращої дівчини годі було пошукати. У "запасниках" історії лишився схематично-словесний портрет, зроблений Готвальдом: "Висока, струнка, з великими очима, з білим, немов вирізьбленим з мармуру, лицем і довгою чорною косю, вона закрутила голову не одному козакові". Вочевидь стеряв голову і старіючий Мазепа, якому на той час було вже за шістьдесят. Мав рацію бароковий поет Лазар Баранович, котрий на схилі віку дійшов розпачливого висновку:

*Ніхто Венеру
в світі не посилив.
Своєю отрутою солодкою
Напуває кожного.
Не тільки молодь —
старого поцілить.*

Однак Мазепа ще почувався на силі — був міцним фізично і за темпераментом не поступався юнакові. Чимало історичних джерел зафіксувало, що він мав неабиякий успіх у жінок, а це часто-густо мало для нього неприємні наслідки. Героїнями його амурних пригод виступали дружини шляхтичів Мартина Концкого, Яна Загорівського, Станіслава Фальбовського. Популярною у світських колах була історія помсти останнього пана, котрий, нібито, підстеріг молодого Мазепу й, прив'язавши невдатного коханця до коня, пустив світ за очі. Її було створено одним із прибічників короля, якого свого часу Мазепа викрив у змові з конфедератами, Яном Пасеком. Проте цю вигадку миттю підхопив Вольтер, використавши у своїй "Історії Карла XII". "Як я чув од пані белзької воєводи (Сенявської), — писав французький посол Бонапарт, — поза іншими своїми рисами приваблює легко до себе чаром жінок, як хоче цього". Але не тільки на жінок впливав своїм шармом Мазепа. "З усього видно, — писав інший дослідник, — наскільки взагалі таку прикмету можна відчувати по 200 роках із мертвих документів, — Мазепа був надзвичайним чарівником. Ніхто й ніколи не міг витримати його чару. Гоноровиті польські магнати, напівдикі московські бояри, буйні запорожці, статечні турки, елегантні французи й пуритани шведи — всі вони, стрічаючись з українським гетьманом, складали перед ним зброю. В чому полягає його чар? Це залишається таємницею для нащадків,

ще унікальну бібліотеку, якій не було ціни.

Мабуть, на тлі сказаного не таким вже й незбагненим видається той екзальтований порив, з яким Марія, ще юна дівчина, відгукнулася на пристрасть гетьмана. Глибокий інтелект, а звідси й "талант цікавої людини", неабияка сила духу, надійність — усе те, що воліла б кожна жінка бачити в чоловікові, Марія, ще не цілком свідомо свого пробудженого ества, віднайшла у старіючому сивочолому мужчині. Очевидно, їй імпонувала опіка такого дужого чоловіка, такої сильної натури. Від нього вона отримувала ту дециму тепла, без якого почувалася безпритульно й незахищено у цій світі і якого не могла отримати в родині.

Нічого дивного в тім, що Мазепині прохання віддати за нього Марію було сприйняте Кочубеями як нечувана образа, як неповага Господня. Чи ж могла бути іншою їхня реакція: разюча різниця у віці, до того ж гетьман був Маріїним хрещеним батьком, а такий шлюб церковно не дозволявся. Одне добре відомо: любов не піддається законам здорового глузду, вона лише для того й існує, аби життя перетворити на пекло. До яких тільки вольових заходів не вдавалися Кочубеї, аби відвернути це стихійне лихо, — все було марно. Мазепа і сам, судячи з усього, розумів абсурдність такого ста-

ГАЛЕРЕЯ ЖІНОЧИХ ПОРТРЕТІВ

гальною, як вияв боротьби між підступною пристрастю та муками сумління увійшли до скарбниці світової любовної епістолярії. З них відчувається, як йому, дужому і впевненому у своїй силі чоловікові, нестерпна та безпорадність, з якою мусив спостерігати за щоденними приниженнями та цькуваннями Марії з боку матері. Та чим він міг зарадити у цій ситуації, коли до всього Кочубєйха, не вельми переймаючись доньчиними стражданнями, пустила поміж люди поговорі про збезчещення доньки. Мазепа відповідає Кочубею на це звинувачення з розважливстю людини, якій немає в чому виправдовуватися: "Ти згадуєш про якийсь блуд, я не знаю і не розумію нічого, сам ти видно блудиш, слухаючи своєї гордовитої лепетливої жінки, яку, як бачу, не вмієш погамувати. Справедлива народна приповідка: "Де голова блудить, там хвіст рядить". Жінка твоя, а не хто інший є причиною твоєї домашньої печалі. Свята Варвара втікала від свого батька, та не в гетьманський дім, а до пастухів у камінні щелини".

Марія (Мотря) Кочубєйвна

«ОЧІ МОЖУТЬ РАНИТИ З ПОРТРЕТА...»

але одне добре відомо: міг говорити з кожним мовою свого співрозмовника, тобто мав той талант, що про нього Френсіс Бекон уважав ще в XVI віці за першу прикмету великої людини" (І. Борщевський).

Як не повірити в те, що Іван Мазепа був людиною унікальною, чи то пак — харизматичною, якщо вже на зорі своєї політичної кар'єри опинився в центрі симпатій польського короля Яна Казимира, відомого в Європі своєю свавільністю та патологічною гоноровістю. А Петро І, якого Росія нарекла Великим, — мабуть, не тільки за його успішну реформаторську діяльність, а й за той трем у колінках, який він викликав у тогочасному суспільстві, — уперше віч на віч зустрівшись з Мазепою за часів "метеорологічно" вельми несприятливих (Софія була вже ув'язнена, а її прибічники страчені), коли й українського гетьмана мала накрити дев'ятибальна хвиля петровського шквалу (про його стратим, обганяючи події, вже трубили всі європейські газети), був просто-таки звоюваний цим українським характерником на довгі роки ставши його невідомим патроном.

Слава Мазепи як високоосвіченої людини свого часу була заслуженою: мав глибокі знання з філософії, літератури, володів багатьма мовами (за свідченням Пилипа Орлика, читав лекції перед викладачами Києво-Могилянської академії "мовою Тита й Ціцерона"), знався на європейському живописі, за життя зібрав чималу колекцію картин із Західної Європи, а

новища, проте, будучи велетнем за природою, не міг цього разу випростатися душею. Наразі Марія потерпала від материних цілодобових сварок і принижень, через які врешті-решт зважилася на втечу з рідної домівки, з родини. Вона надіялася знайти захист і опору в особі Мазепи, проте, яким же нечуванним ударом для неї, котра зневажала закони людської моралі, знехтувала почуттями батьків, стало його прохання повернутися в родину, аби не наражатися на нещастя. З листів, якими він по тому засипав Марію, видно, якими муками далося йому те рішення. То було надлюдське зусилля над собою як єдиний шлях до порятунку душі. Вчинок, на який жінці важче зважитися, бо жіноча любов неспівмірна з любов'ю чоловіка — вона захоплює цілком, не залишаючи можливості відступитися. Він же зумів вийти з безроздільної влади своєї пристрасті, проявивши тим самим свої найсильніші сторони. Любов пожертвована, любов притлумлена і є любов'ю справжнього чоловіка.

"Нікого я ще так на світі не любив, як вас, і для мене це було б щастям і вітхою, коли б ви приїхали і жили в мене, але я роздумав, який кінець може з того вийти, іменню при такій злісності вашої рідні: пришло б від Церкви неблагословане, щоби разом не жити і де б я вас тоді дів. Мені було б вас жалі, щоби ви опісля на мене не плакали".

Ці листи як скарга на суспільство, яке позбавило любов прав, соціалізувавши її, зробивши неле-

Однак Кочубей з того не заспокоївся і з ініціативи своєї дружини розгортає масштабний план помсти. Він старанно збирає факти, котрі красномовно, як на його думку, свідчили б про антимосковську політику Мазепи. Після тривалих невдач у справі розвінчання гетьмана Кочубей звертається до своєї Іскри, який через низку посередників переправляє донос царевичу Олексію. Той не повірив жодному його слову й порадив Мазепі віднайти очорнителів і стратити. Зазнавши поразки, Кочубей зі своїми прибічниками у справі гетьманового розвінчання листовно звертається до Петра І. Однак цар розлютився з того і поспішив завітати Мазепу у своїй прихильності. Невдовзі доношки були вистежені й з допомогою канцлера Головікіна доставлені на допит. Під киями Кочубей визнав, що, маючи велику образу на гетьмана, вирішив у такий спосіб звести з ним рахунки. Іскра завірив на допиті, що про зраду йому нічого невідомо.

Після страти Кочубея з Іскрою гетьман шукав усамітнення, неначе волів вияснити для себе щось дуже важливе, те, без чого життя втрачало сенс. Чим він тоді карався? Своєю необачністю, через яку він, обтяжений роками і досвідом чоловік, піддавшись з юнацьким запалом своїй пристрасті, мало не згубив справи всього життя? А чи намагався віднайти свою заблукану душу, ним же самим зневажену, коли обрав собі долю вічного дворушника, коли кинувся з головою в липку павутину інтриг і лжі. Тридцять три

пункти доносу не ошасливили Кочубея царською ласкою, проте послужили Мазепі для висновків глобальних і невтішних. І справді, чому ані царевич Олексій, ані Петро І не повірили доносу? Не тільки через великий гетьмановий авторитет і довголітню успішну службу російському цареві, а й через той сумнозвісний факт, що доноси з-поміж українців були звичним явищем, так би мовити, потворною ознакою ментальності. Зрада. Скрізь зрада. Просякнута нею, мов тяжким сопухом, українське суспільство стояло на межі свого самознищення. Він це розумів, як ніхто інший, бо й сам був отруєний її випарами. Вчитаймося хоч би в один пункт Кочубеєвого доносу: "Одного разу, коли був у моїм домі і підгуляв, почав я пити за його здоров'я, а Мазепа зітхнув і сказав, що мені за вітха, коли я живу, не маючи ніякої поруки своєї нерушимості і жду, як віл обуха. — Потім обернувся до моєї жінки і став хвалити зрадників Виговського і Брюховецького: "Вони, — говорить він, — хотіли вибитися з неволі, та злі люди їх до того не допустили, і ми хотіли б далше дбати про свою ненарушимість і волю, та ще способів до того не маємо, а найбільше ще в наших немає згоди. От і до твого чоловіка багато разів говорив про се, як би нам у будучині обезпечити і себе, і тих, що після нас будуть жити, а чоловік твій мовчить, ніяким словом мені не допоможе: і ні від кого допоміч не маю, і нікому не можу звіритися".

Так із доносу, що нині вже нахабно претендує на історичну пам'ятку, постає образ великого самітника, який, прирікши себе на огідне роздвоєння, глибоко у духовному підпіллі плекав надію. Можливо, він відчував свою приреченість, однак не міг не скористатися шансом, затиснутим Божими перстами.

Ішов 1708 рік. Україна, розшарпана на своїй фатальній історичній мапі між Московією, Польщею та турками, притихла в передчутті нового страшного вибуху. Та вже через рік, всупереч Мазепиним планам зіштовхнути сильних суперників — московське й шведське військо — у рішучому поєдинку десь поза межами України, українська земля стала театром масштабних воєнних дій, в результаті яких її було перетворено в криваве місиво.

Та звідки йому, стомленому літньому чоловікові, усамітненому серед коштовних фоліантів своєї безцінної бібліотеки, про те відати. Він, чие життя лише недавно висіло на волосині, врятований лише провидінням Господнім, — не відчував (не міг відчути!) себе переможцем. Він, котрий вершив долю України, багато літ несучи цю неспівмірну ношу, він, перед яким у шанобі схилялася правляча верхівка тогочасної Європи та Московії, — нестерпно карався своєю самотністю.

Проте після страти Кочубея він так і не озвався жодним словом до Марії, котра, як ніколи, потребувала його підтримки й розради, котра так необачно кинула йому під ноги своє життя, ставши призвідницею родинного лиха. Що ж, зречення — поняття абсолютне.

Унікальна і за цінністю, і за обсягом Мазепина бібліотека була знищена молохом війни, однак час зглянувся на купку його листів до коханої... Вочевидь такою була воля Господня — залишити згадку про цю дивовижну людську пристрасть, що свого часу мала неабиякий суспільний резонанс і перекрала не одну долю, про ту, чії очі і через три століття не втратили здатності "ранити з портрета".

Марія КУЧЕРЕНКО,
письменниця,
м. Київ

Любов ЗАБАШТА

УСТАМИ НЕЛОЖНИМИ

ПОЕТОВІ

Відчуть свою силу, збагнути,
що ти не лакей!
Галузка народу, що має
і розум, і мудрість,
Тоді вже піти у вічність...
лишить для людей
Об'ємність пророка
й таланту свого самотності.

Тоді тих, що прагнуть пророками стать,
Та їхні вуста велемовні,
насправді німії,
Ти зможеш і мертвим
навколо вогню об'єднати
І величчю духу збудити їх кволі надії.

* * *

*В шістдесяті була "відлига",
Доки писалося — скувала крига,
Щось надруковано,
а більше — сплюндровано,
Ханжами нищими слова заковано...*

А те, що не друкується тепер,
Коли, здавалося, прийшла свобода
слова,
Куди подіть? Та ж більшою не буде
Свобода слова, ніж оце була!

Коли я виплакала люту Колиму
І соловецькі нори для козацтва
Та для співців України (не лайдацтва!).
Куди подіну це? Віддам кому?

Писалося неложними устами
І в видавництвах залягло лежма.
Чи ж видавців для правди ще нема,
Як ще немає правди й поміж нами?

Здавалось, вільно так мітингували,
Ходила правда в людях навпрошки.
Усе наверх — злочинства і грішки,
Катюзі по заслугі видавали...

Та сам би чорт придумав не зумів
Таку покару красному письменству...
Невже ж нам упиватись від блаженства?
Пора, пора вже виплеснути гнів,

Щоб вже повік того не повторилось,
Коли Голгофа наша — Соловки —
Від крові української димілась,
І квіт України нищили вовки...

* * *

Нам теж не раз давали "героїн",
Ми не були часом самокритичні,
І не один функціонер-кретин
За віжки брався трудні і незвичні.

Як наркомани, ми не дні — роки
Жили, підвладні спільному психозу,
І підміняли догмами думки
У чаді героїчного нервозу.

Впадали то у велич, то у сплін,
Сомнамбули великої епохи.
Та чи минулись дурні й скоморохи,
Як і отой нікчемний героїн?
1956

КУРБАС НА СОЛОВКАХ

Сиві Ліри, Гамлети, Джульєтти
Помирали там в самотині,
Там митець нескорений і впертий
Догорів на власному вогні.

Соловецькі дальні причали,
Курбасові ночі навісні,
Мури від обурення кричали,

Україна марила у сні.
Виросла тополецька на схилі,
Мов тії української сестра.
Чайки прилітали гострокрили,
Вісточку приносили з Дніпра.

Він ридать приходив до тополі
І в холодній далі, в тишині
Відчував довічний запах волі
В соловецькій тій самотині.

Все йому ввижались ночами
Драми, ще не зіграні ніким,
України-нені вічні драми,
Що колись розвіються, як дим.

Трошечки дали тобі пограти,
Серце відвести на Соловах...
І пропав ти... Де ж тебе шукати
В соловецькій тундрі і снігах?
1956

КРИК

Присвячується Григорію Косинці

Ти приходиш до мене щоночі
В ту хвилину, як вічно я сплю,
Заглядаєш в заплакані очі
І шепочеш: "Не плач, я люблю!..."
Дмитро Загул

О, той Жовтневий палац на горі!
Звучить Косинки крик мені у ньому,
Коли, буває, я їду додому
Із СПУ о пізній вже порі.

Як він кричав, як бунтував у ніч:
— За що? Мене? Творця і селянина?
Я не напився ще з твоїх, кохана, віч,
Я лиш збагнути встиг, що я — людина...

О, зоряна моя! Невже кінець?
Невже позаздрив нашій хтось любові?
Не надивився я в очі барвінкові
І не наслухався стуку двох сердець...

Любов Забашта з чоловіком —
Андрієм Малишком

Збагнув за мить усе своє життя,
Своє село і золоту Софію,
Де спить в цю мить його любов і мрія...
Отак безглуздо вмерти без пуття?

— Мене? На розстріл?.. Я так мало жив!
Не надивився на рідну Україну!
Не долюбив тебе, мою єдину!

Ця книга* мала побачити світ раніше. Поетеса почала готувати її до друку ще в ті обнадійливі часи, коли над Україною повіяли перші вітри перебудови. З'явилася можливість опублікувати дещо "з шухляди", голосно сказати про наболіле, без остраху вихлюпнути на папір усе, що народжувалося в муках та самокатуваннях. Мені як редакторів майбутньої збірки випало першому читати ці твори. Любов Василівна, пам'ятаючи давні видавничі крики (постійні утиски з боку цензури, редакторське свавілля, жорсткий контроль з боку ідеологічних наглядачів), дуже переживала. Допитувалася: а чи піде вірш про М. Драй-Хмару, чи не викличе спротиву полемічно загострена річ "Архангел великого інквізитор"... Я заспокоював її: все буде гаразд, тепер, мовляв, не ті часи. Однак бачив, яким неспокоєм переймалися її очі, коли розмова наша торкалася політичної (а отже, й літературної) ситуації в країні. Поетеса й не приховувала своїх побоювань: надто вже понівечили, потоптали нашу землю різні заброди та яничари, тому й немає певності в завтрашньому дні. Згадувала хрущовську "відлигу", коли в українській літературі з'явилася ціла когорта талановитої молоді. Що з того вийшло, тепер знає кожен...

Робота над книжкою, здавалося, наближалася до кінця. Письменниця допрацю-

увала окремі речі, щось дописувала, скорочувала, і раптом — страшна звістка: Любові Василівни не стало...

Син поетеси Ігор Валентинович, передаючи мені рукописи Л. Забашти, розповів про останні хвилини життя матері. Вона вже знала, що кінець неминучий. Долаючи не-

КВІТКА ЇЇ СЕРЦЯ

людський біль, встигла розпорядитися своїми архівами і навіть написати мені короткого листа ("Заповіт редактору"). Виконуючи останню волю небіжчиці, подаю твори в їх найоптимальнішому варіанті.

... Є в Любові Забашти давній вірш "Квітка мого серця". Порівнюючи поезію з чистим гірським едельвей-

сом, вона мріє дістатися скель, зірвати цю сонячну квітку й подарувати своєму народові, рідній Україні.

Хай же ніколи не зів'яне квітка її серця!

Володимир МИЩЕНКО

* Шановний редактор Володимир Іванович, дописуючи передмову до збірки поезій Любові Забашти "Устами неложними" (К., Радянський письменник, 1991), мав переконливу впевненість, що запланована видавництвом книжка нагально буде надрукована. Але, на превеликий жаль, якраз у тому вікопомному році почалася економічна криза в країні, яка врешті-решт призвела до непередбачуваного зубожіння книговидавництва взагалі. Кілька років тому я вирішив забрати готову до друку збірку з видавництва, сподіваючись видати її своїм коштом... А поки, вшановуючи пам'ять поетеси Любові ЗАБАШТИ з нагоди 85-ліття від дня її народження, пропоную декілька віршів із цієї останньої неопублікованої книжки. Вважаю, що вони будуть ще довго актуальними і на часі в нашій малорухомій Україні.

Ігор ЗАБАШТА

Барвінку мій, блакитне диво з див...

Прощайте, друзі!
Чуєте? Мене
Кати ведуть на розстріл...
Проклинаю!
Вас, чорні судді,
вашу люту зграю,
І наша смерть — вам здарма не мине!

НЕОПАЛИМА КУПИНА

Що ж, викомарюйте, як хочете,
А, може, хто і відгада,
Де там України біда,
Над чим ви, мудряки, регочете?

Але пора б вже вам сказати
Свому народу все простіше,
Бо він не хоче мудрувати,
На ті складні шаради-вірші.

Він до Шевченка поверта
І розуміє знову й знову,
Що вірші ті — не суєта,
Не балачки пусті й полова,

А невимовний серця біль
За ту знедолену Україну,
Яку любив він до загибів.
Гірка там серця потерпіль.
І глибина там незглибима,
Там правда слова вирина,
Мов купина неопалима.

МУЖНІСТЬ

Мури гестапо з словами прощання,
Мужності свідки і свідки страждання,
Вирубать вас би з темниць і підвалів,
Скласти б із вас пантеон височизни
Духу людей, що життя віддавали,
Тільки б стояла кохана Вітчизна.

Мури в'язниць, де герої страждали.
Ті, що нам волю завоювали,
Ті, що, тиранами гнані в Сибірі,

Все ж не згубили надії і віри

В те, що впадуть Тюрквемади новітні,
Згинуть тирани тутешні й всесвітні...
1960

РЯДКИ ПРО ВАСИЛЯ СТУСА

... Тягли бо так, що лопалися шлей,
Ішли ж бо так, що в краю, де мордва,
Вони свої збирали асамблеї,
Щоб Україні вибороть права.

В лісах, в болотах, де вони, голодні,
Валили дерево, трудилися як могли,
В копалинах холодних, як в безодні,
Свою офіру тяжко нам несли.

Там юний Стус вихаркував легені
І згадував свого Сковороду,
Його шляхи, його народний геній,
З ним розділивши всю свою біду.

Україну він не зраджував ніколи,
На закордонні теж не утікав,
Його, мов квіт України, пропололи
І вирвали із поетичних лав...

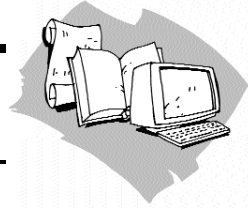
МОЛИТВА ДО УКРАЇНИ

Моліться віршами своїми
До нени, що її нема,
Моліться восени і в зими,
Коли на серці вже зима.

Моліться віршами своїми
За тих безбаченків-синів
І за сміливців-побратимів,
Чий дух в Сибіру відгорів.

Моліться цим священним словом
До опустілих віктарів,
Де половили людолови
України-матінки синів.

І половили, і заслали
У Магадани й Соловки,

Ім'я Хрисанфа Петровича Яшуржинського, людини винятково світлої і винятково скромної, — наочне свідчення такого явища. Чи не найповніші дані про нього, як про педагога й археолога, ще 1904 (!) року помістив Енциклопедичний словник Брокгауза та Єфрона. Найповніші, а проте далеко не повні вже бодай тому, що Хрисанф Яшуржинський перебував у розквіті творчих сил, тож його подальша доля навіть для знаменитого словника була ще цілковитою таємницею. А втім, і про народження сказано в словнику щонайлаконічніше: «род. вь 1852 г.» (1, 872).

Для мене повернення Яшуржинського почалося десять років тому, коли його короткий історичний нарис про Умань, датований 1913 роком, було перевидано. «Составилъ Х. П. Яшуржинскій», — зазначалося у підзаголовку, однак цього негучного підзаголовка було явно замало, щоб перейнятися запитанням: а хто ж він такий? Щоправда, у 42 томі Франкового «Зібрання творів у п'ятдесяти томах» — «Фольклористичні праці» — Яшуржинський не лише двічі згаданий Іваном Франком (с. 13, 14), але й представлений (зі знаком питання замість дати смерті) в «Комментарях» — як «український етнограф, фольклорист і археолог, співробітник «Киевской старины» та «Известий Таврійської ученої археологічної комісії». Аж ось 4 липня 1997 року газета «Кримська світлиця» видрукувала велику статтю Григорія Зленка, письменника-краєзнавця з Одеси, «Одсея Хрисанфа Яшуржинського», де вперше оприлюднено десятки дуже цікавих і дуже цінних фактів із життя вченого, по крихті зібраних автором із малодоступних джерел. Щоправда, й для Григорія Зленка багато що залишалось на рівні припущень та здогадів. Зокрема, за ймовірне місце народження і смерті Х. П. Яшуржинського дослідник обрав місто Умань, аргументувавши свою думку логічним ланцюжком, на перший погляд, доволі переконливих фактів, і в цілому виявився близьким до істини...

Найавторитетніший уманський краєзнавець Микола Федорович Комарницький (1899—1984) — ця жива енциклопедія Умані, — який, безперечно, знав про Яшуржинського найбільше, пішов за вічну межу, а місцевий краєзнавчий музей, одним із засновників якого офіційно визнається і Яшуржинський, оперував лише приблизними відомостями: так, народився в Умані, в сім'ї священника Миколайського собору. На цьому, вочевидь, довелося б поставити крапку, але несподіване продовження запропонувала уманська поетеса й археолог Ольга Петрівна Діленко: «Та він же родом із Молодецького!»

Село Молодецьке — в Маньківському районі Черкаської області (близько 30 км від Умані). В минулому це був Уманський повіт Київської губернії. Свого часу тут розмішувалися військові поселення, і село вважалося «казенним», тобто таким, що не перебувало у поміщицькій власності. Попри свою певну віддаленість від траси, Молодецьке ще й сьогодні тримається, а колись його прозивали «Китаєм» — завдяки великій народжуваності. Небагате на ліси, але по-своєму доволі мальовниче й розложисте, воно славиться також чималою кількістю (близько сорока!) ставків і ставочків, викопаних переважно ще до революції. Улітку 2002 року з групою студентів Уманського педуніверситету я побувала тут на фольклорно-етнографічній практиці й відразу пересвідчилася: земляки його не забували ніколи!

Як засвідчила метрична книга з Центрального державного історичного архіву України (Київ, 9, ф. 127. — Оп. 1012, № 2777. — Арк. 1296), Яшуржинський Хрисанф Петрович народився в селі Молодецькому 19 березня 1852 року [за

старим стилем. — *М.П.*] у родині місцевого священника Петра Григоровича Яшуржинського і «законної» його дружини Ольги Іустинівни. Хрисанф був п'ятим хлопчиком, народженим того року в селі (дівчаток на той час народилося 11), а всього 1852 року в Молодецькому побачило світ 26 хлопчиків і 40 дівчаток [справді-бо — «Китай»! — *М.П.*]. Охрещено Хрисанфа 30 березня.

Те, що наймолодшого сина Яшуржинського, Іустина, названо, вочевидь, на честь діда по матері, дозволяє припустити, що й найстаршого названо Василем не випадково. Протоієреєм Уманського Миколайського собору був Василь Григорович Яшуржинський [звідси, мож-

3 80-х років XIX ст. його ім'я згадується в списках членів просвітницького товариства «Громада» (6, 135). Свою просвітянську роботу Хрисанф Яшуржинський поєднує з науковою, пише статті, реферати, в жовтні 1886 року організовує археологічний гурток зі старшокласників. За Г. Зленком, після 1893 року він працює уже в Одесі. Так, в Уманському краєзнавчому музеї зберігається лист-документ із канцелярії «Главного управления по делам печати», який сповіщає «учителя Одесского Института благородных девиц Х. П. Яшуржинского» про те, що його прохання видати статтю «Свадьба малорусская, как религиозная драма» вирішено задовольнити (10, № 18. —

ється на фольклорно-етнографічні записи, зроблені саме в ньому. Та й старожили це стверджують. «З Одеси він часто приїздив у село фаетоном, — пише в листі до мене Юхим Вакулович Головатий (1912 р. нар.), — або його привозили сільські сусіди», наприклад, «Іван Калюшин» (4).

Вийшовши на пенсію, Хрисанф Яшуржинський назавсім залишає Одесу і, за Г. Зленком, 1911 року повертається в рідні місця.

Чому саме 1911-го? Бо це тоді в Молодецьке призначено нового священника — Андроника Вишневецького (Клірові відомості церков Уманського повіту за 1913 рік. — 9, ф. 127. — Оп. 1011. — № 3207. — Арк. 734—738). То чи не пов'язане це призначення зі

селянами. До нього тягнулися з усіх усюд. Але й тут «прохвесор» чинив мудро: повертаючи книжку, читач мусив «прозвітуватися» про те, що прочитав, що запам'ятав. Якщо хто виявляв байдужість до прочитаного, на нову книжку йому вже важко було сподіватися.

Ще й досі місце його будинку-господи звуть «Крисаньові хати», хоч нічого з будівлі не залишилося. «Духовне пошанування» вченого можна вбачати хіба в тому, що нині там споруджено квартири для вчителів.

До речі, стосовно місця є й «легенда». Михайло Миколайович Гусак (1959 р. нар.) — чоловік майстровитий, творчо багатогранний, а головне — зболений долею рідного краю, — вважає, що Яшуржинський побудувався якраз там, де гайдамаки заховали скарб. Той скарб нібито вкрито овечими шкурами, захищено закляттями й закопано на відстані «27 патикув [палиць. — *М.П.*] від старої дзвіниці». Скарб, зрозуміло, багатьох позбавляв сну, але всі пошуки виявилися даремними. Хрисанф же, як людина допитлива й не без гумору, цілком міг «утнути» таку дотепну «штуку»... 90 років тому громада заходила за будівництвом нової церкви. «Комісію в цій справі очолював професор, — пише Ю. Головатий, — те саме було при будівництві земської школи, яку очолював директор Бондаренко».

У Церковних відомостях за 1913 р. читаємо, що нова Свято-Миколайська церква була кам'яна, з п'ятьма дерев'яними банями. Тоді-то, вважає Г. Зленко, з'явилася у журналі «Сяйво» (2, 10) остання прижиттєва публікація Хрисанфа Яшуржинського — «Поезія різдвяних свят». У статті наведено колядки й щедрівки, записані, звичайно ж, у Молодецькому. «У Києві дуже гарно святкують Різдво, — читаємо, — а все-таки мене тягнуло на село, де я родився, і де почував, що селяне якось привітніше справляють цей празник» (14, 237).

Проте у 1914 р. у «Сяйві» з'явилася й ще одна цікава розвідка Яшуржинського — «Проводи» (про Великодні поминальні звичаї) (16, 124). Мовлячи про зв'язки «християнських поминок і учти» з культом предків і «старовинною тризною», учений зазначає: «...на Проводах деякі так уконтентуються, що тут же, на могилах, остаються і ночувати, кажуть, нібито їм ніччю являються родителі, звичайно, зп'яну всяке приверзеться» (16, 124).

...На жаль, поки що не вдалося відшукати метричну книгу (та чи збереглася вона взагалі?), в якій записано про смерть Хрисанфа Петровича, а проте насправді це могло статися восени 1923 року. Григорій Зленко свою статтю завершує так: «18 листопада 1923 року на черговому засіданні Таврійської ученої археологічної комісії відомий кримознавець А. І. Маркевич виступив із повідомленням: «Пам'яті Х. П. Яшуржинського». Як, і з ким дійшла звістка про кончину Хрисанфа Петровича в Сімферополь, коли він помер, і де похований, годі сказати щось певне» (2, 10).

Оскільки Ю. Головатий уже давно мешкає на Львівщині, показати могилу Хрисанфа Петровича в Молодецькому інші старожили змогли тільки приблизно. Свого часу Михайло Чорнопиский хотів поставити на ній пам'ятний знак, та йому не дозволили: як же, пам'ятний знак — націоналістів?

А як же із його внеском в українську фольклористику й народознавство? Близько півстоті праць на добру тисячу сторінок — чи буде це неопіненне багатство зібране колись до купи? 150-річчя від дня народження Хрисанфа Яшуржинського торік минуло ніким не помічене і не пошановане. Нинішньої осені мине 80-річчя від дня його смерті. Невже мине так само непомітно?

● **Марина ПАВЛЕНКО,**
м. Умань

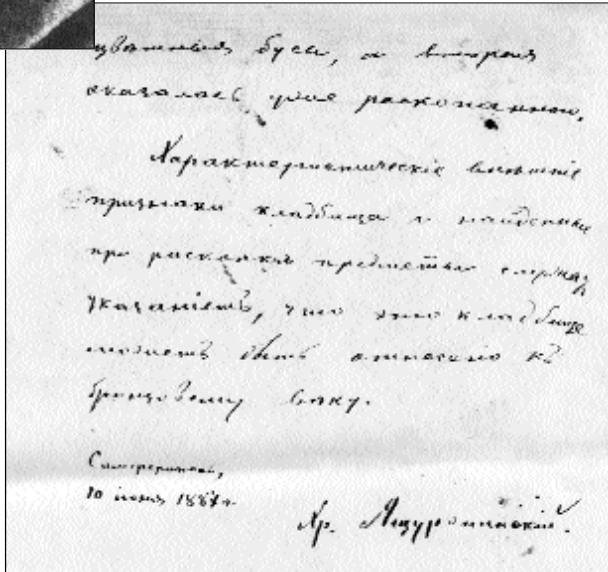
ливо, неточні відомості в Уманському музеї про народження Хрисанфа. — *М.П.*] — мабуть же, рідний брат Петра Григоровича (9, ф. 127), а не Хрисанфів дід, за версією Г. Зленка. Як і брат, це була високоосвічена людина, до того ж — дослідник народних звичаїв, дописувач «Киевских губернских ведомостей», «Киевской старины» та інших тодішніх видань. Григорій Зленко зазначає, що він помер 23 лютого 1852 року, але це могло стосуватись і когось іншого, тому що «Заметки и известия из г. Умани» під іменем «В. Яшуржинский» з'явилися також і в 1853—54 роках.

Як стверджує словник Брокгауза і Єфрона, Хрисанф здобував освіту «в Київському й Варшавському університетах на слов'яно-російському відділенні історико-філологічного факультету» (1, 872). Перед цим, вірогідно, навчався в рідному селі: при церкві в Молодецькому діяло сільське училище (9, ф. 127. — Оп. 1009. — № 722. — Арк. 103—106), що перебувало «під опікою приходського священника» Петра Яшуржинського. Про цю опіку свідчить також «Копия приговора сельского схода с. Молодецкое Киево-Подольского поселения о сборе денежных сумм на содержание церковно-приходской школы» (9, ф. 127. — Оп. 998. — № 69. — Арк. 1—2).

Закінчивши навчання, Хрисанф Яшуржинський розпочинає свою педагогічну діяльність. Як дослідив Г. Зленко, з Варшави 1884 року він перебирається до Криму, викладає спочатку в Керченському Кушніківському дівочому інституті (2, 10), а через два роки — в сімферопольських чоловічій та жіночій гімназіях [можливо, саме звідти в його зошиті від 1888 року збереглися якісь вельми химерні «чернеткові» записи-формули під заголовком «Альбоми гімназисток і інституток» (10, № 18. — Арк. 41). — *М.П.*].

УЧИТЕЛЬ-НАЦІОНАЛІСТ ХРИСАНФ-КРИСАНЬ

Що відомо нам про авторів сотень і тисяч наших пісеньних шедеврів? Що знаємо про творців безлічі інших мистецьких надбань? Ті, чий імена до нас дійшли, радше щасливі винятки, ніж об'єктивна закономірність. Але особливе місце у стражденній історії України посідають постаті, що їх система прирекла на цілеспрямоване забуття. Уже, здавалось би, вони майже повністю стерлись із людської пам'яті... Аж ні, якось миті щось десь несподівано гальмувалось, і оте «майже» пускало зненацька молоді й життєдайні пагініці нової надії. Звичайно, багато чого втрачалось безповоротно, багато що перевтілювалось у легенду, але й повернення у формі життя-легенди — явище симптоматичне і показове.

Автограф із зошита Х. П. Яшуржинського

Арк. 31). На час виходу XLI тому словника Брокгауза — Єфрона він був учителем російської мови в Одеському інституті імператора Миколи і жіночої гімназії (1, 872).

Окремого і ґрунтовного вивчення заслуговують записи та публікації Х. Яшуржинського, які з'являються в різних виданнях, передовсім у «Киевской старине». Вони є блискучим зразком органічної любові автора до народної творчості, причому не лише української, але й білоруської, татарської, тонкого творчого підходу, позначеного педагогічним даром, і вдумливого наукового аналізу. Яшуржинський має розвинене почуття гумору, вбачає у православних обрядах давньоукраїнські язичницькі корені. Ба, навіть шкодує, що нині забороняється святкувати Купала: «ходить соцький, розганяє і б'є кием», бо «біса веселять» («Заметка о купальском празднике в Уманском уезде» (II, 327).

Автор засвідчує глибоке знання фольклору, в тому числі дитячого (статті «Колядки» (12), «Уніатська колядка» (18), «Про перетворення в малоруських казках» (13) тощо). Прикметно, що, навіть перебуваючи далеко від рідного села, Хрисанф Яшуржинський у своїх статтях нерідко посила-

смертю Хрисанфового батька?

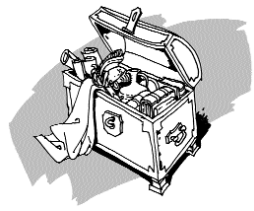
Невдовзі потому Хрисанф Яшуржинський береться за нарис про Умань, про що в листі від 28 травня 1913 року звіряється Сумцову: «Цим літом думаю написати яку-таку історію свого рідного [...] [нерозбірливо. — *М.П.*] Умані. В такій книжечці велика надоба: приїжджають сюди туристи, а то і просто інтелігентні люди, питаються про події в Умані, а такої книжечки нема» (9, ф. 2052. — Оп. 1. — № 1449. — Арк. 1). Красномовна деталь: якщо 1895 та навіть 1899 року Х. Яшуржинський листи Сумцову писав російською (9, ф. 2052. — Оп. 1. — № 1445, № 1446, № 1447), уживаючи тільки подеколи «низенькі поклони» (№ 1447), то його листи з Молодецького писано вже добірною українською, хоч навряд чи й раніше він у національному питанні відчував якісь хитання.

Жителі Молодецького, які особисто знали Хрисанфа, чи Крисаня, як тут кажуть, теж одностайно стверджують, що в селі він розмовляв тільки українською й ніколи не приховував свого інтересу та любові до всього українського. Так, за згадкою вже покійного Михайла Григоровича Чорнопиского (нар. 1913), Крисань любив слухати колядки, щедрівки, деякі просив заспівати двічі, щедро винагороджуючи за це гривениками й цукерками.

Хрисанф Петрович охоче розважав малечу, легко знаходячи з нею спільну мову. Своїх же дітей, як і дружини, не мав. Коли йому закидали: «Нашо будете новий дім? Адже дітей не маєте?» — віджартовувався: «Якби болото, а чорти — заведуться!» (М. О. Баданюк).

«Хрисантії був для селян учитель, лікар, суддя, добрий радник» (Ю. В. Головатий).

Істинний педагог і патріот, Хрисанф Яшуржинський умів зацікавити книжками й щедро ділився ними з

У давніші часи Україна серед інших європейських держав славилася довгожителлями. На початках позаминуло століття на наші терени приїздило кілька вчених із Німеччини, яких цікавило, що є причиною такого явища. Після сукупних аналізів вони прийшли до висновку: одним із вагомих аргументів є цілорічне вживання овочів, зокрема капуста й буряк. Найкалорійнішою стравою вони вважали наш знаменитий у всьому світі борщ.

Хоч це й не до теми, але наведу такий факт. Перебуваючи в Канаді, я зустрівся з тамтешнім поетом Яром Славутичем (до речі, він уже відомий і в Україні: вийшло кілька збірок, які навіть висувалися на Національну премію ім. Т. Г. Шевченка). Завершуючи приязну розмову, я поцікавився, як він у такому солідному віці зберіг молодечий запал і свіжість. Очевидно, зауважив майстрові, тутешні умови життя, де вистачає всього, крім пташиного молока посприяти. Він відповів: “А я, до речі, майже не користуюся всілякими фіндифлюшками. В моєму повсякденному меню наші національні страви — сало, картопля, галушки і, звичайно, борщ. Ви не повірите, але наш український борщ мені щодня готує дружина, і я тричі на день смакую ним...”

Але це між іншим. Основною повсякденною стравою поліщуків був і залишається борщ. Щоправда, він має й деякі відмінності од інших регіонів. Через надзвичайну бідність лісовики спроможні відгодувати лише одного кабаника, якого колють, як правило, напередодні Різдва.

Й тут варто наголосити, що довгий час, майже до середини 60-х років, місцеве населення не вміло зберігати продукти свіжими. Сало і м'ясо різали на відповідні шматки, надмірно солили і складали в дерев'яні бодні чи ящики. Здір скручували в кавалки й підвішували до кроків на горищі. За холодної погоди продукт зберігав свої якості, а у весняно-літній період швидко жовтіло і почасті псувався — з'являлися черв'яки; в таких випадках сало просушували на сонці. Нині в молодших родинах зберігають свіжину в скляних банках, а самотні літні люди дотримуються давньої традиції.

Відтак один чи навіть два годівники на родину — невелика розкіш упродовж року; хоч-не-хоч, а економити треба. Тому під час довготривалих Пилипівського і Великого постів уживали замість м'яса білі сушені гриби та копчені в'юни, а засмажували юшку і борщ олією, яку добували з дикорослого реп'яха або льону.

Навагал льон — традиційна поліська рослина. Вона, образно кажучи, одягала й годувала полісян. До речі, я до п'ятого класу ходив у лляних штаних, пофарбованих у крушинових ягодах, а натільну білизну носив до випускного класу. Рушники, рядюжки, рибчуні й уся домашня ноша виготовлялась із лляного полотна. До середини 60-х років у кожній оселі з ранньої провесні гукали берда ткацьких верстатів, а коли щедрилося на безхмарні дні, домоткане полотно вибілювали біля ставків на жаркому сонці, поливаючи водою і збиваючи його пращами.

На особливу увагу заслуговує олія з насіння льону. Нині її практично не виготовляють, бо це занадто трудомістка праця. Попервах слизьке насіння, скроплене водою, товчуть у ступі, час од часу просіваючи на решето, щоб відділити лузгу. Нерідко цей процес триває кілька днів. Потім товчений м'якуш перетирають долонями, доки він не випустить жир; лише після цього на сипають у казанець і ставлять у добре нагріту піч, щоб випарився, а вже потім наповнюють ворок і вичавлюють його в олійниці.

З однієї порції виходить у середньому півлітра олії. Тому нею вельми дорожили: лише засмажували борщ і поливали зварені в ньому гриби з покритим часником. Мати дозволяла мені раз у кілька днів

намастити житню скибочку льонницею й притрусити сіллю. З'ївши її, вгамовував голод на півдня. Я і досі відчуваю приємний запах і смак, але, на жаль, придбати цей продукт уже неможливо.

Отже, борщ. Я зібрав понад двадцять рецептів його приготування. Більшість із них зафіксовано на Поліссі. Але не тільки борщем єдиним харчувалися лісовики. В народі кажуть, що картопля — другий хліб. Полісяни стверджують протилежне: картопля — всьому голова.

Справді-бо, без цього овоча й не уявити повсякденного харчування: варена, смажена, тушкована, печена. З неї виготовляли юшку, вареники, бабки, пюре (по-тутешньому — кума), товченики, пекли у вогнищах

Меланія Мамчур з с. Рудка Володимирецького р-ну на Рівненщині

пастухи і косарі — всього й не перелічити. Не випадково, до поліщуків прилипла якоюсь мірою зневажлива наклепка — бульбашники.

Піщано-суглинкові ґрунти найбільш придатні для вирощування картоплі. Серед зернових поліщуки культивують овес, ячмінь, просо, гречку й жито (про нього буде окрема розповідь). Особливо популярною є гречка. З неї виготовляють різноманітні каші, супи, гречаники, крупні є обов'язковим компонентом при виготовленні кров'яних ковбас. Але найбільше полюбили поліщуки знамениті колись млинці. Їх вживали зі сметаною чи топленим салом або ж змащували маслом. Нині ці смакові вироби вже призабулися.

І все-таки, не зважаючи на чималу скруту в харчуванні, серед поліщуків і досьогодні часто можна зустріти довгожителів. Насамперед, це стосується жіноцтва (чоловіки з відомих нам причин живуть на 10—12 років менше). Середній вік жінок — од сімдесяти до вісімдесяти літ.

У селі Рудніці я зустрічався з кількома довгожителками. Меланія Іванівна Мамчур, котрій перетягло за вісімдесят, сиділа на лавчині біля своєї хати зіпершись руками на стегна.

— Як живу, питаєте? — підозріло зиркнула на чужинців. — Було б краще та некуди. Шо то за жице, коли ноги не слухаюцца, а руки ось якіе, — і вона протягла обірвучу, пальці на яких нагадували скручений дріт. — А робити треба, щоб заросити рота...

Поруч із Меланією живе син. Мати пожартувала: до сорока років ходив у сиволях, а недавно надумався — женився й має малу дитинку. Після розвалу колгоспу ніде влаштуватися на заробіток, а тому ходить у безробітних. Харчами таки забезпечуються, але потрібна якась і копійка. Ото й перебиваються гур-

том матиною вісімдесятигрівною пенсією.

— Ваших одноліток багато в селі? — поцікавився наостанок.

— Та є трохи. Гонде, за деском, Настя Стрижеусиха живе. Йой без двох сто лет буде...

Відшукати помешкання Анастасії Тимофіївни було не так і легко. Її обійстя заховалося за густим узліссям. Після того, як нацисти спопелили чимало осель, довелося будуватись, як тут кажуть — “на одишбі”. Фашисти зганяли лють на мирному населенні за те, що так звані місцеві партизани вбили одного чи кількох завоювників. Їм нічого, бо безпечно переходилися в лісах, а страждали зовсім безвинні сільчани.

Навагал жити уосібно — давнішня мрія поліщуків. Природа для них — це все, без неї, себто лісів, річок і боліт, вони не уявляли свого життя. Переселенці, котрі зазнали чорнобильської чуми і вимушені були переїздити в південні райони, й досі не можуть звикнути з новим ландшафтом, і чимало поліщуків вертаються назад.

Але родині Стрижеу-

суворо каралися. І це, певною мірою правда. Однак і серед них траплялися непоодинокі випадки мародерства. Як оповів син Анастасії, він був свідком, коли в їхнє село заходили партизани-ковпаківці. Один раз награбували їства та напоїв, другий, а втретє зайшли до багатодітної родини й геть очистили оселю, забрали навіть ложки і миски. Згорьована жінка вийшла на вулицю й стала слізно голосити. На шастя, хтось їй порадив звернутися до вищого начальства. Вона одважилася піти в ліс і поскаржитися вищим чинам. Невдовзі мародери принесли якусь дешицу пограбунків. Однак більшість селян боялися так чинити.

Але найстрашніші часи випали для мешканців лісових регіонів у повоєнний час. Тут аж до 45—46-х років продовжували вести боротьбу проти советів бандерівці. Ми вже достеменно знаємо, що УПА різнозначно боролась як проти фашистів, так і проти більшовиків, котрі вели завоювницьку політику.

— Ми жили в постійному страху, — згадує Анастасія Тимофіївна. — Як наступали сутенки, кожен крайнин трусився од ляку. Серед ночі постукають в око, і хоч-не-хоч, а мусиш одчиняти, бо або двері вило-

ЇЖ БОРЩ ІЗ ГРИБАМИ

...йдуть “каламутити воду”, себто ловити рибу

сів відселяництво завдало чимало страждань. Однак про них трохи згодом. ...На подвір'ї було гамірно. У гості приїхали внуки та правнуки. Коли я розповів про мету перевідин, син застеріг: мати глухувата й майже не бачить, але зголосився “витранспортувати” неньку з оселі.

Розповідь літньої жінки є характерною для поліського регіону. Вона широкердно зізналася, що з приходом советів життя їхнє значно погіршилося, хоч і за поляків було не з медом. З організацією колгоспів у селян поодбирали увесь нажиток; хто ж перечив — повиселяли в Сибір або ж закатували в застінках НКВС. Фашистська окупація, на яку сподівались ображені сільчани, також виявилася фікцією.

Щонайбільше, як уже мовилося, провокували нацистів так звані партизани. Переважно це були партапаратчики, котрі боячись розправи, пішли в “лісове підпілля”. Ночами вони шастали по навколишніх селах і займалися мародерством: одбирали харчі, одяг і навіть гвалтували дівчат і жінок, — хто намагався протидіяти, з тих жорстоко знущалися, обзиваючи “шмондями”.

Навагал вважалося, що грабіжництвом займалися лише так звані партизани-самозванці. У централізованих загонах такі вчинки

мають, або хату спалять. Найстрашніше було те, що не знаєш, хто прийшов. Одніе звертаюца по-руськи; одкажеш по-руськи — “ах, таку твою мат, ти московка”, а коли своєю мовою — “ах, наволоч, ти з бандеровцями зв'язана”, і навпаки. Шо хотіли, те чиніли: і грабували, і біли, і хлопцов у лес одводили, зводки вони не верталіса. Ой, не доведі Господі, щоб таке ще повторилося...”

Про такі чи подібні історії нам розповідали і в інших селах. Й тут варто сказати про справжніх “лісовиків”. Це були енкаведисти з каральних загонів. Ось що мені розповів відомий дослідник повстанського руху на західноукраїнських землях Григорій Дем'ян. Після сталінградської битви, коли вже стало зрозуміло, що хребет фашистській армаді зламано, совети відчували: їм доведеться вести довготривалу боротьбу з бандерівцями.

З цією метою було створено два спеціальні табори біля Ленінграда й Новосибірська, у яких готували “вожків УПА”. Крайнин пана Дем'яна повідав таку історію. Тоді його війська частина дислокувалася біля Новосибірська. Молодий новобранець ніяк не міг зрозуміти, чому в сусідній дивізії щовечора крокують у бандерівських одностроях молодики і наспівують повстанських пісень.

Отримавши “увольнительну”, він випадково познайомився з солдатом, котрий служив поруч. На запитання, чому в них співають вечорами націоналістичні пісні, за які в Україні саджають за ґрати, той відповів: “Так треба. Скоро ми поїдемо в ліси...” Як неважко здогадатися, в який спосіб репресивна система готувала “бандерівців” — вишколених енкаведистів-провокакторів. Блискучий тому приклад — “розвідник” Кузнецов, який завдав чимало лиха нашому підпіллю і місцевим жителям, ім'я якого ще й досі увічнене в містечку атомників на Рівненщині.

Про те, як діяли “бандерівці” на Поліссі, наведу лише один приклад. У Дубнівському районі, що на Рівненщині, на початку шістдесятих років трапився страшний випадок. Тоді було модно направляти в західні райони з центральних областей молодих учительок. Така ж доля випала випускниці київського педучилища. Вона працювала навчителькою в початкових класах, вийшла заміж за місцевого юнака й народила дитинку.

Удосвіта в її квартиру ввійшло кілька молодиків у бандерівських одностроях. Серед них був і місцевий чоловік. Йому при арешті поставили умову: якщо не зголоситься просто ходити з ними серед одно-

на п'ятах один із негидників схопив за ноги грудне немовля і вдарив головою в одвірток, потім поглумилися над матір'ю. З обома переламаними руками її залишили живою як конкретного свідка “бандерівського злочину”.

Про цей жахливий злочин широко трубила вся преса, приписуючи його воякам УПА. Не довіряти цьому факту не випадає, адже нині розкриті численні злочини енкаведистів: у масових похованнях в'язнів виявлені найстрашніші тортури — при катуванні людобивці забивали цвяхи у скроні, переламували руки, протягували колючий дріт з рота до вуха, відрізали перса в жінок і дівчат...

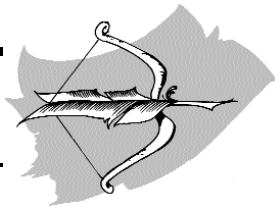
Не кращі часи пережили поліщуки і в перші повоєнні роки. Не така страшна була голодівка 1947 року (хоч і тоді люди пухли від недоїдання й навіть помирили), як масові репресії і виселення цілих сіл у Сибір “за участь і підтримку бандерівців”. Не оминула лиха доля і родину Стрижеусів. За причетність одного із синів до УПА їхнє майно вже було описане для конфіскації, а сім'ю готували до виселення. Врятувало те, що батько родини був червоноармійцем і загинув під Берліном.

— А ще у нас був такий випадок, — пригадала Анастасія Тимофіївна. — Беремена жонка взяла жменьку льону з колгоспного поля, то єе засудили на рок, де вона й народила дитинку. Такий строк давали за чавун бульби чи жмак зобраних на скошеному полі колосків...

— Важкі часи пережили Ви. То що, на Вашу думку, допомогло вам досягти такого поважного віку? — запитав наостанок у пані Насті.

— Ой не згадуйте, чолов'єче. Шо пережила, то пережила: і поляків, і немцов, і советов. Найтяжче було за советов. А як дожила до своїх лет, питаєте? А Бог його святий знає. Може тому, що живу на свіжому повітрі і харчуюся тим, що на городі росте. Тільки ось біда: на старість оглухла й ослебла. Мабуть то од того чортового Чорнобеля, який натворив усе це...

В. СКУРАТІВСЬКИЙ,
“Полісся”

ВІДРОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ НЕЗАЛЕЖНОЇ ВІД МОСКВИ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ТА ПІДСТУПНІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НЕЮ СЛУЖИТЕЛІВ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

Закінчення.
Початок на с. 5

розгрому більшовицьких армій під Варшавою 15 вересня 1920 р. територія Західної України була під владою Польщі, Румунії, Чехо-Словаччини. Природно, що волиняни, буковинці та закарпатці не могли брати участі в соборі, що відбувався в Києві, який був під владою більшовиків. А галичани практично всі ще перебували в Греко-Католицькій Церкві.

Дії ж Української Автокефальної Православної Церкви з відродження духовності й національної свідомості українців все більше непокоїли вождів Компартії. Лазар Каганович, який з 1925 року очолював ЦК партії більшовиків України, оцінював УАПЦ як буржуазно-націоналістичну організацію. Керована компартією, ВЧК-ОГПУ з 1926 до 1937 рр. знищила практично все священство УАПЦ, усі її церкви були більшовиками закриті.

Відкриємо том I “Мартирологу Українських Церков” і на стор. 106 прочитаємо, звідки прибували делегати на Собор: були навіть з Кубані, а от із Західної України не було. І делегатів було не 180. На ст. 115 читаємо, що “при вирішенні питань про соборну висвяту “за” висловились 310 делегатів, “проти” — 7, “утрималось” — 7”. Отаке було насправді.

Томос (указ) Вселенського Патріарха Григорія VII визнав її як Автокефальну Православну Церкву Польщі і вона стала канонічно незалежною від Російської Церкви, відновивши свій давній, порушений Москвою, статус митрополії Вселенської Патріархії.

Вселенський Патріархат у своїй постанові сказав: “...ми розглянули акт, який підтверджує також історія, що перше відлучення Київської митрополії і залежних від неї митрополій Литви й Польщі від нашої столиці та прилучення їх до святої Московської Церкви було щонайменше не за канонічними приписами”. Тому і в 1992 р. Вселенський Патріархат у листі до Московського Патріарха писав, що Вселенська Патріархія визнає Російську Православну Церкву Московської Патріархії в межах 1593 р. А тоді, як відомо, Київська митрополія ніяким чином не входила під юрисдикцію Російської Церкви.

Автокефальна Православна Церква в Польщі з 1925 р., після вбивства митрополита Юрія московським архимандритом Смарагдом, очолюється митрополитом Діонісієм, який керував цією Церквою і під час німецько-російської окупації Польщі 1939 р. У цій Церкві було 10 єпископів: на Холмсько-Підляського висвячений єпископом Іларіон (Огієнко), а на Краківського і Лемківського — Палладій (Ведибіда-Руденко).

Після окупації Німеччиною України в 1941 р. та проголошення 30 червня 1941 р. у Львові Організацією Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери Акту про відновлення Української Держави здійснюються спроби другого відродження Української Автокефаль-

Російська церква не хоче, щоб на київську землю ступив Папа — Велика людина сучасності

ної Православної Церкви. Відкриваємо II том “Енциклопедії Українознавства” (перевидання Інституту Української археології Національної Академії Наук України 1995 р.) на стор. 618: “1942 р. поновлено Українську Автокефальну Православну Церкву. Вона значно відрізнялась од Церкви 1921 р., бо мала вже канонічно-правне духовництво: єпископів висвятив митрополит Діонісій з архієпископом Пинським Олександром, Єпископ Луцький Полікарп став митрополитом. Рукоположено нових єпископів: Никанора, Ігоря, Михайла, Володимира, Платона, Григорія, Генадія, Вячеслава, Мстислава, Сильвестра. Вони рукоположили багатьох священників. Почалося освячування церков”.

Третє відродження УАПЦ в Україні розпочалося в Києві в лютому 1989 року. 15 лютого 1989 р. був створений Ініціативний комітет відновлення діяльності УАПЦ в Україні. 19 серпня 1989 р. перша парафія РПЦ повернулася під канонічну владу митрополита Мстислава. Це була Петропавлівська парафія Львова, де Службу Божу правив обраний пізніше Патріархом УАПЦ Димитрій.

На кінець 1989 р. громади УАПЦ були організовані майже в усіх обласних центрах України. 8 вересня 1989 р. митрополит УПЦ Першоєрарх УАПЦ в діаспорі блаженніший Мстислав вислав “Звернення до всесесного духовенства і побожних вірних на батьківщині і по всьому світу розсіяних”. До весни 1990 р. в УАПЦ вже перебувала більшість православних

громад Галичини.

Остаточне організаційне оформлення УАПЦ відбулося на Всеукраїнському Православному Соборі 5-6 червня 1990 р. у Києві. На Собор з'їхалося 703 делегати з усієї України, з них було 7 єпископів.

Що ж читаємо у листівці Григорія Іванченка? “Ця Церква не визнана ні однією з 15-ти Православних Церков світу, ні одна Церква не має з ними літургійного спілкування”. Читайте самі, шановні земляки, в будь-якій із загальноукраїнських газет за вересень 2002 року про те, що в Києві у вересні 2000 р. відбувся Помісний Собор УАПЦ, на якому духовним керівником УАПЦ України за погодженням із Вселенським Патріархом дав згоду бути митрополитом Костянтин, предстоятель цих єпархій, — патріархом Української Православної Церкви в усіх країнах, де живуть українці. Усі єпархії УАПЦ у всіх місцях розселення українців у світі, куди вони виїхали від московсько-більшовицького терору, в Західній Європі, Канаді, США не тільки визнані, а й прийняті Вселенським Патріархом під свій омофор.

То хто ж тоді з нас сіє ворожнечу і розкол серед українських християн?

Як же може дочірня Російська (Московська) Церква стати матір'ю Української Православної Церкви, для Київської Митрополії чи Київського Патріархату, коли вона, РПЦ МП, історично походить від Київської Митрополії і молодша за неї на 200 років?

І останнє: у IV каноні IV Вселенського Халкідонського (451 рік) та 36 каноні VI Вселенського Константинопольського Собору (680-681 р.) сказано: “Устрій Церковних справ повинен відповідати устрою політичним і суспільним”. Точнісінько так трактує цю справу апофтегма Фотія: “Належить прийняти, що права, які відносяться до Церковних справ... повинні достосовуватися до політичних і адміністративних змін”. І коли Україна вже понад 11 років існує як визнана усім світом незалежна держава, то не може бути так, щоб у незалежного народу Церква залишалася залежною від колишньої імперії.

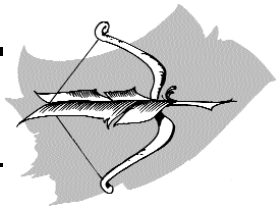
Чим же ми, українці, гірші від православних християн Грузії, Кіпру, Болгарії, Сербії, Румунії, Греції, Польщі, Чехії, Македонії, Албанії та інших країн, тієї ж Росії, де є свої незалежні (автокефальні) Помісні Православні Церкви? Тільки нам, одному з найбільших в Європі народів, що вийшов із колоніальної залежності Росії, ієрархи Російської Церкви всіма силами перешкоджають будувати свою Помісну Православну Церкву.

З Божою допомогою, незважаючи на ворожі підступи, ми, українці, підемо своєю дорогою і будемо будувати свою державу, відбудовувати свої поруйновані храми й душі, відкидаючи як нісенітницю та облудну брехню звинувачення нашої Автокефальної Православної Церкви у неканонічності та неблагодатності.

Віктор КІБКАЛО

ВІДРОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

НЕЗАЛЕЖНОЇ ВІД МОСКВИ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

ТА ПІДСТУПНІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НЕЮ

СЛУЖИТЕЛІВ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

На свято Воздвиження Чесного Хреста в центрі Красного Кута на виділеній селищною Радою ділянці землі біля дитячого парку архієпископом Української Автокефальної Православної Церкви — Ігорем, у присутності багатьох жителів Красного Кута було проведено встановлення та освячення Хреста. Відбулося освячення земельної ділянки, на якій буде споруджено капличку, а відтак храм святих апостолів Петра і Павла. Здавалося, що ця подія повинна була б вселити радість у душі християн. Однак настоятель Свято Архангело-Михайлівського храму Московського патріархату в Краснокутську, який підписується «отець Григорій» (Григорій Іванченко), почав розповсюджувати серед населення листівки, в яких називає появу незалежної від Москви християнської громади у Краснокутську «бідою». Це той самий «отець Григорій», який побив у присутності свідків жінку-християнку, що навіть було показано у програмі Харківського телебачення.

Прочитавши цей «твір» настоятеля християнського храму, ми з жахом відзначаємо, що він забув заповіді Божу: «Не свідчи неправдиво на ближнього свого», бо листівка ця неправдива від початку до кінця. Щоб зрозуміти, де правда, звернімося до історичних джерел.

Коріння християнства на нашій землі дуже давнє. За існуючими переказами перший хрест на землях Київської Русі, а нині України, встановив ще у I столітті після Різдва Христового апостол Андрій Первозванний. Відомо, що ще за часів князя Ігоря до 945 року в Києві вже була християнська церква св. Іллі. У 955 р. християнство прийняла княгиня Ольга, а в 988 р. її онук — князь Володимир, який в 987 р. став християнином і охрестив з допомогою грецьких священників усю Київську Русь.

У 1037 р. за князя Ярослава, прозваного Мудрим, у Києві вже було понад 400 церков, і з благословення Константинопольського Вселенського Патріарха була створена Митрополія Київська і всієї Русі. Ця наша Митрополія канонічно підлягала Вселенському Патріархові, а в 1051 р. на митрополичий престол вперше був обраний за згодою князя Ярослава киянин Іларіон. І ніякої згадки в ті часи не могло бути про Москву, бо лише через 110 років після утворення Київської Митрополії князь суздальський Юрій Довгорукий збудував серед угро-фінівських племен мисливський будинок, куди їздив зі своїми боярами на полювання, місто ж Москва заснувалося пізніше. І лише через 200 років після хрещення Руси-України в Москві була створена Московська єпархія Київської Митрополії.

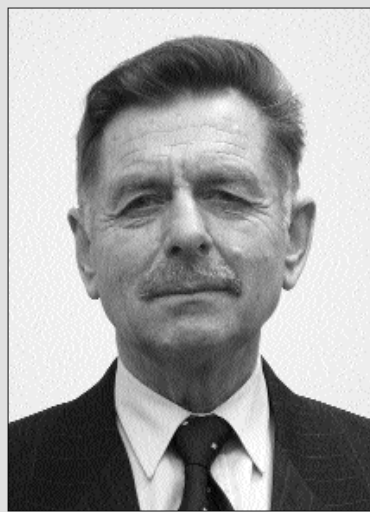
Хоча Київ у ті часи вже значно занепадав, суздальський князь Юрій Довгорукий укладає з половцями союз, одружується з донькою половецького хана Айєпи, а їхній син Володимир—Суздальський князь Андрій Боголюбський, попередник московських князів, як пише проф. О. Субтельний, у 1169 р. напав на Київ і по-дикунському пограбував його. Літопис свідчить: «І грабували вони два дні увесь город... гору, і монастирі, і Софію, і Десятинну Богородицю, і не було помилювання анікому анізвідки. Церкви горіли, християн убивали... жінок вели в полон, силоміць розлучаючи з мужами їхніми. Діти ридали, дивлячись на матерів. І взяли вони майна безліч. І церкви оголили од ікон, і книг, і риз, і дзвони познімали всі. І всі святині було забрано. Запалений був навіть монастир Печерської святої Богородиці». Це той самий князь-грабіжник Андрій, який підступно вивіз із Вишгородського монастиря ікону Матері Божої, написану апостолом Лукою, у свою столицю Володимир. Тому ікона нині іменується Володимирською.

Використавши занепад Києва, у 1448 р., тобто більш як через 400 років після утворення Київської Митрополії, московські князі, бояри та священнослужителі самовільно, без згоди і всупереч волі Вселенського Константинопольського Патріарха, вигнали митрополита Ісидора, який приїхав у Москву від Вселенського Патріарха, оголосили свого єпископа митрополитом і відділилися від Вселенського Патріарха. Тобто, якщо говорити словами листівки, першими «розкольникми» на Русі стали московити. Але і після того Митрополія Київська і всієї Русі-України була автокефальною, дістаючи від Вселенського Константинопольського Патріарха лише благословення на інтронізацію митрополита.

Україна незалежною державою увійшла в союз із Московським царством у 1654 р., сподіваючись відстояти свою свободу в боротьбі з королями Польщі та Угорщини, султанами Османської імперії та ханами Криму. Та сталося щось інше. Знехтувавши свої обіцянки та порушивши умови Переяславської угоди, Москва накинула Україні зашморг найжорстокішого національного та соціального гніту. Десятками мільйонів жертв заплатив український народ за необачність своїх провідників у 1654 році. Але й нині, коли Україна стала суверенною державою, сучасні московські імперіалісти не втрачають надії знову повернути собі владу над українським народом, щоб знову заволодіти його землею та багатствами.

Велику надію в справі перетворення українців у зденационалізоване «русскаязичне» населення вони покладають на церковно-імперську структуру Російської Православної Церкви та її відділення в Україні — під назвою «Українська Православна Церква Московського патріархату». Паразитуючи на необізнаності переважної маси українців зі справжньою історією свого народу і своєї християнської Церкви (а українці й не мали змоги знати правду про свою історію, бо вся інформація проходила через густе сито комуністичної цензури), служителі Московського патріархату закликають нас ні в якому разі не розбудовувати своєї Помісної Церкви, а залишити її підлеглою Московському Патріархатові. Вони нічим не гребують при цьому, вживаючи для своїх пропагандистських цілей примітивну брехню та обман.

Типовою для Східної України склалася ситуація, в Краснокутську на Харківщині. Тому ми й вважали за доцільне поділитись із читачами інформацією про ці події в Краснокутську (Красному Куті).

Віктор Кібкало

Молимося за єдину помісну церкву...

І тільки в 1685-1686 роках, через більш як 30 років після Переяславської Ради, де було прийняте рішення про союз із Московським царством, грубо порушивши умови укладеної угоди та провадячи політику розколу нашої держави, московські правителі, що підступом підкорили Україну за величезні хабарі, відвезені до Константинополя, домоглися дозволу Вселенського Патріарха підпорядкувати собі Київську Митрополію. Та вже у 1686 р. Вселенська Патріархія на своєму соборі визнала підпорядкування Київської Митрополії симонією (тобто діями хабарників) і провела детронізацію Патріарха Діонісія, тобто визнала його дії такими, що суперечать канонам і моралі Православної Церкви і позбавила його права бути Вселенським Патріархом.

Московські царі й верховні ієрархи Російської (Московської) Церкви забороняли вживання української мови в Церкві, друкування українських книжок, бо на думку московських

можновладців української мови «ніколи не було, нема і бути не може».

У той час, на відміну від вчення Московської Церкви, християнство стверджує Божественну сутність мови і здатність людей говорити Божим Даром.

Ще святий апостол Павло у першому посланні до коринфян навчав, що богослужбовою мовою, як це впливає з діянь і вчення Апостолів, має бути мова того народу, серед якого проповідується Євангеліє та здійснюються релігійні обряди: «У церкві говоріть тільки зрозумілою мовою». «Як говорить хто чужою мовою, той буде тільки самого себе» (1 Кор. 14:4). «А тепер, як прийду до вас, браття, і до вас говорити буду чужою мовою, то який вам пожиток зроблю» (1 Кор. 14:6). «Бо коли я молюся чужою мовою, то молюся дух мій, а розум мій без плоду» (1 Кор. 14:14).

Повага до рідної материнської мови людей була одним з важливих чинників, який допоміг

апостолам швидко поширити й утвердити серед багатьох племен і народів вчення Христове. Здатність розуміти мови інших народів і говорити цими мовами Апостоли отримали від Духа Святого. «Усі ж вони сповнилися Духом Святим і почали говорити іншими мовами, як їм Дух промовляти давав» (Дії — 2.4). І тільки ті діячі, хто раніше намагався і нині намагається залишити українську націю у фізичному і духовому рабстві, винищити українство шляхом зросійщення, не боячись гріха, порушуючи Заповіді Господні, відмовляють і відмовляють нашому народові у праві відправляти Службу Божу українською мовою.

Історія повторюється.

Ще у Візантії в IX столітті, коли вчителі і святителі Кирило і Мефодій почали проповідувати серед болгар Христову віру зрозумілою для них мовою болгарською, а не мовою сусіднього народу — грецькою, це викликало лютий опір і напади на них з боку ворогів слов'янства. Тож коли сьогодні противники Української Церкви й української мови у тій Церкві стверджують, що в Церкві повинна вживатись як богослужбова старослов'янська в московській модифікації мова, як мова предків, то вони грішать проти Істини.

Попри величезні потуги уряду Російської імперії та Синоду Російської Православної Церкви на повне зросійщення Української Церкви і всієї України, у нашого народу, і в найсвідоміших священнослужителів-українців не вмирало бажання відновити свої поруйновані та пригноблені Державу і Церкву.

21 квітня 1911 р. через київську газету «Рада» священник А. Євсеевський звернувся до громадськості України із закликом «Нам, українцям, потрібна Українська Православна Церква». 1 травня 1912 р. харківська газета «Сніп» висунула вимогу автокефалії Української Церкви. Тому відразу після розвалу Російської царської імперії у 1917 р. на теренах України розпочався широкий рух за відбудову своєї зруйнованої держави і відновлення Української Православної Помісної Церкви, незалежної від Москви, тобто самоврядної чи автокефальної. У листопаді 1917 р. було обрано першу Всеукраїнську Православну Церковну Раду — тимчасовий орган для підготовки скликання собору, яку очолив архієпископ Олексій. Нарешті, незважаючи на всю протидію Московського Патріархату РПЦ, у жовтні 1921 р. в Софійському соборі в Києві відкрився Всеукраїнський Православний Церковний Собор.

Попри шалений опір ієрархів Російської Православної Церкви та комуністичної партії, яка відновлювала розваленої імперією на своїх «модернізованих» засадах і стала жорстоким противником національно-визвольних рухів пригноблених Росією народів, 14 жовтня 1921 р. на Всеукраїнському Церковному Соборі в Києві було проголошено відновлення Української Православної Помісної Церкви, незалежної від Російської Церкви.

Авторитет Української Автокефальної Православної Церкви стрімко зростав і вже до 1927 р. в її складі діяло 10.657 священнослужителів. Та частина Російської Православної Церкви в Україні, що на чолі з екзархом Михайлом не ввійшла до УА ПЦ, у серпні 1922 р. зібрала свій Собор. Як писав митрополит Іоан: «Ніяких обвинувачень стосовно нашої Церкви (УАПЦ) в ересі або розколі Собор цей не визнав. У травні 1925 р. Собор другої течії російської ієрархії в Україні, що зветься обновленською чи синодальною Церквою, також не визнав обвинувачень нашої Церкви в ересі або розколі».

Що ж ми читаємо в листівці, яку написав ієрей Григорій про Собор 1921 року? «За вихід зі складу Російської Православної Церкви, частиною якої понад 300 років була наша Українська Православна Церква, проголосувало 60 делегатів, а за те, щоб залишитися в лоні Матері — Російської Православної Церкви, віддали свої голоси 120 делегатів. Але ці 60 членів Собору і певна кількість людей, які стояли за ними, в основному із західних областей України, не підпорядкувалися рішенням Собору, тобто не підпорядкувалися волі Святого Духа, тому вчинили смертний гріх розколу, який, за вченням Святих Отців, не змивається навіть кров'ю. І тоді ж ними була проголошена т. зв. Українська Автокефальна Православна Церква».

Та відкріємо будь-який шкільний підручник з Історії України і дізнаємося, що ще 25 червня 1919 р. згідно з рішенням Версальської конференції Польща отримала право окупувати всю Галичину, яка до того часу фактично була окупована розгорнутими проти українців польськими загонами, сформованими з польських поселенців у Галичині, військами Польщі та армії Генерала Йозефа Галлера, що була озброєна Францією і діяла переважно під командуванням французьких офіцерів. Після

Закінчення на с. 6

Закінчення.

Початок у ч. 31 за 2003 р.

ЗНАННЯ ВІД АХІЛЛА
ПРИХОДЯТЬ УВІ СНІ

Жителі Ольвії побудували на Білому острові настільки високий храм, присвячений Ахіллу, як писав один із стародавніх авторів, що жоден птах не може піднятися вище цього храму. Флавій Арріан за наказом римського імператора Адріана об'їздив увесь Понт Евксинський та зробив опис усіх його пам'яток. Про острів Левкі він записав: "Людей на острові немає. На ньому пасуться тільки декілька кіз; їх, як кажуть, присвячують Ахіллу всі кораблі, що причалюють. Є у храмі багато й інших дарунків: келихи, персні, коштовне каміння, а також написи — одні латинською, інші грецькою мовою, складені різними метрами на похвалу Ахіллу. Деякі стосуються Патрокла, тому що всі, хто хоче догодити Ахіллу, разом із ним шанують і Патрокла..."

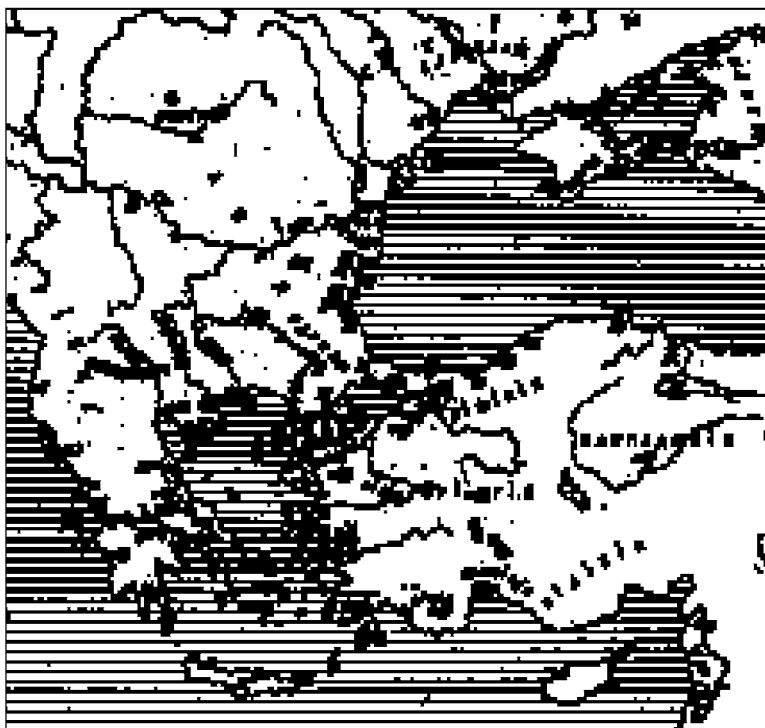
Ахілл, як розповідають, до багатьох приходить у сні після того, як вони пристануть до острова, а декому ще під час плавання вказує, де стати на якір. Розповідають, що Ахілл являється й наяву — на зоглі або на реї, як Діоскури (охоронці моряків); Ахілл тільки в тому, кажуть вони, поступається Діоскурам, що останні наяву являються мореплавцям повсюди і, явившись, рятують їх, а Ахілл являється тільки тим, хто наближається до острова. Дехто розповідає, що й Патрокл приходить до них уві сні... "Ці розповіді про острів Ахілла я записав, як чув, від осіб, які самі приставали до острова або знали про це від інших; вони не здаються мені незвичайними: я вважаю Ахілла героєм, найкращим серед інших, через шляхетність його походження, красу, душевну силу, вірну любов і дружбу, яка призвела до того, що він наважився вмерти після смерті свого улюбленця", — так розповідав про Ахіллів острів Флавій Арріан у II ст. н. е.

ЗНАХІДКА, ЩО МОГЛА
ЗАЧУДУВАТИ СВІТ

Одні легенди породжують інші. Грецький письменник Філострат, який жив у Римі наприкінці II ст. н. е., передав розмову такого собі марновірного виноградаря з Херсонеса Фракійського з фінікійським моряком, котрий запевняв, що чув навіть голос Ахілла: "Він із такою силою лунав над морем, що моряки падали, тремтячи від страху. Всі, хто приставав до острова, запевняють, що чули і кінець тупотіння, і брязкіт зброї, і волення, як у війну. Якщо хтось пристане до північного боку острова, а в цей час почне підніматися вітер, несприятливий для стоянки, то Ахілл сповіщає про це біля корми та наказує захиститися від вітру, змінивши місце стоянки... Багато хто з тих, що виїжджають із Понту, з'являються до мене з такими розповідями і, заприймаюся Зевсом, запевняють, що при появі цього острова вони... обнімають один одного та проливають сльози радості, а коли пристануть до острова, вітають землю, ідуть до храму, щоб помолитися та принести жертву Ахіллу".

Слава про острів Ахілла сприяла утвердженню думки, що відвідання храму допомагає викуватися від тяжких хвороб та ран. Відомо зі стародавньої історії й те, що навіть славнозвісні піфії-віщунки найшанованішого в еллінів храму бога Аполлона в Дельфах надсилали багатьох людей сюди на цілення. Використовувався він і як місце заслання. Саме на острів Левкі був висланий царем Понтійської держави Мітрідатом Евпатором (головним ворогом Римської імперії) цар амастрійців Лепней, який тут і помер.

На початку XIX ст. І. Будищев зробив план Зміїного. Знаючи про дуже цікаву стародавню його історію, Російська Академія доручила капітанові-лейтенанту Н. Критському провести топографічну зйомку легендарного острова. Виявилося: ще до початку XIX ст. збереглися тут

Фрагмент мапи А. Русяєвої зі стародавніми містами, монети яких знайдені на острові Зміїному

ТУТ АХІЛЛ І ОЛЕНА
СПРАВЛЯЮТЬ БЕНКЕТ...

залишки храму Ахілла Понтарха. Вони й нанесені на плані Н. Критського. Ніхто зараз не може навіть уявити, що то було справжньою знахідкою світового значення. Зберігся храм, рівноцінний Парфенону в Афінах! До того ж — найстародавнійший храм усієї Східної та Південно-Східної Європи. Але, як і всьому великому, йому не пощастило... Час не шадить нікого й нічого...

На острові були знайдені й численні написи на мармурових дошках грецькою мовою, присвячені Ахіллу. Академік Е. Е. Келер навіть опублікував у 1826 р. у Петербурзі книгу про Ахілла Понтарха. Але з 1837 р. на острові стали споруджувати маяк, і нікому з можновладців не було ніякого діла до стародавнього храму. Його просто розібрали як непотрібну стару будівлю.

ПЕРШІ ПІДСУМКИ

У 1839 р. в Одесі було створене Одеське товариство історії та старожитностей. Кореспондент цього товариства П. Соловйов у вересні 1839 р. знайшов на древньому острові рештки стародавніх будівель, витяг із землі декілька мармурових плит, підібрав рідкісні монети та деякі речі. У тому ж році за наказом Бесарабського генерал-губернатора П. Федорова місцева влада повинна була організувати на острові розкопки. Та справа чомусь не пішла... У 1840 р. ізмайльський купець Д. Сідері привіз в Одеський музей декілька мармурових решток ахіллового храму, а через рік було зібрано цілу купу таких уламків, але вони... загубились у Суліні, на території Румунії. Щоправда, один із робітників Ізмайльського карантину привіз було в Одеський музей ще декілька старовинних речей з острова. І вони ніби збереглися...

Тому цілком закономірна цікавість, виявлена першим археологом, який відвідав острів. Ним був М. М. Мурзакевич — учений секретар Одеського товариства історії та старожитностей і директор Одеського музею старожитностей. Експедиція обстежила повністю зруйнований храм Ахілла, провела розкопки та привезла в музей, мабуть, найбільшу колекцію. Пізніше на острові й далі

знаходили різні стародавні речі. Тільки тодішній карантинний комісар острова П. Ситников передав Одеському музеєві понад тисячу монет.

З 1968 р. науковці Одеського археологічного музею Національної академії наук України серйозно зацікавилися дослідженням острова — вони починають організовувати сюди регулярні експедиції. Але його віддаленість, а ще — наявність особливої прикордонної зони, діяльність військових та відсутність коштів, на жаль, не дали змоги досконально вивчити острів. Хоча виявлена на дні біля острова С. Б. Охотніковим, разом з італійцями, колекція грецьких якорів різних часів може вважатися чи не найбільшою у світі.

Таким чином уже й радянські археологи підтвердили, що на острові справді існував храм володаря Чорного моря Ахілла Понтарха. На думку видатного дослідника старожитностей Скіфії М. І. Ростовцева, культ Ахілла в Північному Причорномор'ї настільки поширився тому, що був пов'язаний із культурами місцевих племен фракійців, кіммерійців, скіфів, нагадуючи тубільцям про

Європи. А. С. Русяєва підрахувала та склала мапу монетних знахідок на острові Зміїному, яка засвідчує: представники майже 90 центрів Стародавнього Світу залишили свої монети тут, аби ще раз щасливо повернутися назад. Це вражаюча картина авторитету цього релігійного й культурного центру для стародавньої Європи і всього світу Середземномор'я, включаючи міста Малої Азії та Єгипту.

ЗАГАДКИ, ЯКІ НЕ РОЗГАДАТИ

Віднедавна Зміїний, як спадщина, належить Україні, і це велика відповідальність перед усім цивілізованим світом. Мати такий легендарний острів, який тисячоліття був островом визначного героя стародавніх часів, легендарного володаря Чорного моря, — справа серйозна. І даремно Румунія домагається його собі. Це тільки шкодить відношенням наших держав. Адже господар засвідчений історією!

До того ж, острів Ахілла має відношення до визначних подій як історії Північного Причорномор'я, так і України. На ньому знайдені й давньоруський посуд, який залишили дружинники київських князів під час походів на Царград, і предмети

побуту запорозьких козаків. Мабуть, саме від них потрапив опис цього острова до праці відомого інженера та автора записок про Україну Гійома-Лавассера Боплана у XVII ст., який брав інформацію з перших рук.

1788 року біля Зміїного відбулася відома морська битва між турецьким та російським флотами, яку виграв адмірал Ф. Ф. Ушаков... Подальша історія острова пов'язана з перебуванням тут військових частин та карантинного поста і не стосувалася його славного минулого. Але стародавні знахідки, які нині зберігаються переважно в Одеському археологічному музеї НАНУ, багато про що могли б розповісти. Тим паче, що в цьому найбільшому серед музеїв України античному відділі міст Північного Причорномор'я виділений окремий розділ експозиції, присвячений археологічним знахідкам на острові Зміїному. І всі оті мармурові деталі храму, черепиця, написи, монети, гему, уламки розписного посуду, що їх привезли до храму стародавні мореплавці, — історія і нашого народу. Серед них — і уламок вази, розписаної відомими грецькими майстрами

Епіктетом та Нікосфеном, на якому зображені два греки-колоністи, що п'ють вино. А може, й не греки... А просто відомі громадяни того чи іншого полісу.

Зі стародавніх джерел відомо, що на острові було багато статуй. Можливо, що і скарб мармурових скульптур, знайдений навесні 1962 р. після зносу старого будинку вокзалу в Констанці (Румунія), був колись вивезений із о. Левкі до м. Томі, яке знаходилося тоді на цьому місці. У ямі були виявлені 24 дивовижні мармурові скульптури, серед яких особливо вражали групи із зображенням Фортуни, Діани, Ваха, Меркурія, Геати, Ескулапа, Діоскурів. А найоригінальнішою виявилася скульптура змії. Треба згадати, що серед різних каменів, знайдених на Зміїному, повертає увагу зображення храму зі змією. Учені вважають, що цей символ був розповсюджений, перш за все, у декоративному оздобленні різних предметів хліборобських племен трипільської цивілізації України у V—IV тис. до н. е., бо дуже часто зображення змії зустрічається на глиняному

ІСТОРИЧНИЙ ДЕТЕКТИВ

трипільському посуді, культових статуетках жінок.

Яким чином успадкували цей образ понтії? Де його витоки? Невідомо...

ЗАСПИВУЮТЬ ОДЕСИТИ

Зараз Чорне море — ареал єднання держав Південно-Східної Європи та Азії (Грузія, Україна, Росія, Болгарія, Румунія, Туреччина). На берегах Дунаю та Дніпра зосереджена основна промисловість Європейського континенту. На жаль, потужні води цих річок несуть у Чорне море значні відходи промисловості та людської діяльності від кордонів Швейцарії, Франції, Німеччини, Чехії, Словаччини, Польщі, Білорусії та Росії. До цього треба додати, що за останні роки в Причорномор'ї виникло чимало небезпечних виробництв хімічної та нафтової промисловості... А скільки їх іще буде?!

У планах багатьох держав — використання Чорного моря для добування нафти, побудови нафтопроводів через море, не кажучи вже про перевезення нафтопродуктів танкерами. Чорне море за якесь століття перетворилося на вигрібну яму, смітник Європи!

І про це теж доведеться думати...

Декілька років тому в одеситів виникла ідея створення програми боротьби за екологію Чорного моря. Розроблявся навіть проєкт, за яким Зміїний передбачалося озеленити, організувати на острові Український екологічний центр. Адже стародавній хазяїн може і зобов'язаний навести порядок у своєму морі.

Створення за останні роки окремої міжнародної організації причорноморських країн, у якій Україні належить гідне місце, уможливило зміну статусу Зміїного, що міг би постати в якості заповідника України, якщо б за це зважилися всі причетні до екології Чорного моря європейські країни. У цьому контексті виникає і така ідея: а чому б не побудувати на острові Храм історії давніх культур народів усього Причорномор'я — центр зустрічей експедицій, туристів причорноморських країн і Європи, можливо, політиків?

Підводні пам'ятки Чорного моря мають унікальні особливості: дерев'яні кораблі з їхнім начинням, у тому числі одягом, навіть стародавніми рукописами, можуть зберігатися на глибинах понад 150 м. Де немає кисню, там не руйнується ніщо з органічних речовин. А що, як ця унікальна особливість Чорного моря стане щасливою для вчених — істориків і археологів?!

Один із відомих дослідників античності, археолог, що займався і підводною археологією, В. Д. Блаватський мріяв знайти не просто стародавній корабель, а корабель із рукописами, що їх привозили стародавні греки у свої колонії на узбережжі Чорного моря. Такі програми підводних археологічних експедицій створювалися і в Інституті археології НАН України. А що як знайдеться український Кусто і відкриє стародавній скарб світової цивілізації в Чорному морі?!

У сиву давнину землі України були важливою ланкою у зв'язках стародавніх цивілізацій від Китаю до Карпат, Дунаю, Середземномор'я, від Балтійського моря до Єгипту. Циркумпонтійське (навколочорноморське) коло стародавніх цивілізацій у Старому Світі й стало основою розвитку людської цивілізації взагалі. То чому б на Зміїному не створити і центр вивчення циркумпонтійських цивілізацій? Острів, розташований поблизу дельти Дунаю, просто покликаний бути центром науки, культури, підводної археології, туризму. Для цього, ясна річ, потрібна відповідна програма розвитку легендарного острова, який зіграв значну роль в історії України і Старого Світу. До того ж віддача від реалізації такої ідеї задовольнить як матеріалістів, так і ідеалістів.

● **Іван ЧЕРНЯКОВ,**
кандидат історичних наук

Острівний маяк

їхнього предка-героя. Недарма ж стародавні автори називали його володарем землі скіфської!

Отож, українські вчені Н. О. Лейпунська та А. С. Русяєва почали вивчати історію культу Ахілла у Північному Причорномор'ї та пов'язані з ним археологічні знахідки, у тому числі й численні мармурові стели з присвятами йому. Так, культ цього героя існував майже тисячу років на півдні Східної та Південно-Східної

Продовження.
Початок у ч. 29 за 2003 р.

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Керівники українського уряду намагалися помірковано запроваджувати колективізацію. Це викликало неприховане роздратування Сталіна. У постанові ЦК КП(б)У та Раднаркому України від 25 грудня 1929 р. планувалося до жовтня 1930 р. усунути 21,6 % орних земель. Але вже через 10 днів ЦК ВКП(б) ухвалив максимально прискорити темпи колективізації, аби закінчити її до 1932 р. І на жовтень 1930 р. було усунуто не 21, а 70 відсотків усіх орних земель.

Хто ж здійснював цей кріпосницький визиск на місцях?

Левко Копелев — колишній активіст, що згодом розкався, — задує у мемуарах (видрукуваних на Заході) думку, висловлену 1932 року його знайомим — агрономом: “Деякі з них (хосподарів, оголошених тоді куркулями. — В.П.) — герої Червоної Армії, ті самі хлопці, що брали Перекоп і мало не взяли Варшаву. Вони осіли на землі й пустили міцне коріння. Розбагатіли. Лише той, хто не трудився, залишився бідняком. Саме ті, які й на чорноземі не могли виростити нічого, окрім бур’яну, не могли надіти молока від племінної корови. Вони-то потім і верещали про класового ворога, що жиріє на їх поті й крові”.

Такі “революціонери” виявилися надто корисними режимові. І от настало царство можновладних холуйів, бо верховний тиран розумів — тільки на них утримується його трон.

ЗВИНУВАЧУЮТЬ СВІДКИ

Яків Менакір (з 1929 р. жив у селі Котюжанах на Вінниччині) згадує в мемуарах, що побачили світ на Заході, про тодішнє сільське керівництво: “Партійний осередок в селі Котюжани складався не більше, ніж з шістнадцятих членів та кандидатів партії, і його постійно очолював Павло Полотнюк. Комсомольський осередок був трохи більший — коло тридцяти осіб. Не всі члени партії та комсомольці були завзятими прихильниками колективізації. Деякі з них належали до заможних селян, так званих середняків, і намагалися співпрацю з владою вберегти себе і свою родину. Опинившись у зграї злочинців, вони слухняно виконували всі накази.

Місце, де збиралися сільські більшовики й комсомольці, було дещо незвичне. Вони вподобали кілька кімнат у великому палаці поміщика Ценіна. Там перебував Котюжанський робфак, на якому навчалися переважно молоді жінки й дівчата. Цю молодь більшовики часто використовували як статистів на всіляких зборах, на які важко було зігнати селян. Таким чином на цих зборах вдавалося одержати кілька десятків голосів на підтримку тих ухвал, які ставилися на голосування.

Серед партійців та комсомольців не було таких, що відмовлялися від доброї чарки та закуски. Усе це вмів добре організувати директор робфаку Соколов.

Це робилося за рахунок “столовки” — ідальні для студентів робфаку. Інколи пиятику влаштовували коштом невеликої групи заготівельників Одеської заготівельної контори; вони діяли в тій місцевості і Котюжани мали місцем свого постійного перебування.

Усі ухвали партійного осередку обговорювали вночі, коли село спало. У палаці збиралися більшовики й комсомольці, ухвалювали рішення, а потім відбувалася пиятика. Ранком, ще вдосвіта, зграя похмелялася і розповзалася селом виконувати ухвалене рішення — найчастіше черговий злочин. Так було від початку 1929 і майже до кінця 1938 року. Час від часу між одним з членів зграї та студенткою робфаку зав’язувався черговий роман, який звичайно закінчувався скандалом. У таких випадках ученицю (найчастіше, вагітну) намагалися стиха виключити з робфаку й усунути з села, а партійний члн комсомольський актив, певна річ, виходив сухим з води”.

Та не всі виявилися холуями. Проти закріпачення народу протестувало українське керівництво. Батогом і прямином, а потім і кинджалом у спину його поступово примусили замовкнути. Протестувала інтелігенція. Її розчавили рішуче і безжалюно, зразу ж.

Уже навесні 1930 р. в Харкові було інспіровано гучний судовий процес проти СВУ (Спілки визволення України) — нібито контрреволюційної організації, якої насправді ніколи не було. Сьогодні вже офіційно доведено, що СВУ вигадана в урядових та енкавєсєвських кабінетах у Москві. Проте тієї вигадки було досить, щоб засудити у відкритому, галасливому процесі 45 знаних науковців, письменників, юристів до різних термінів ув’язнення, де абсолютна більшість їх незабаром і загинула. До речі, керівником тієї організації чекісти „призначили” видатного літературознавця, нашого земляка, академіка

Сергія Єфремова. Ще 5 тисяч інтелігентів було репресовано за участь у тій же неіснуючій СВУ, тільки вже негласно.

Хай скажуть самі за себе хоча б такі цифри: до 1930 р. в Україні друкувалося 259 письменників. Після 1938 року з них — 36. За цей час, за неповними даними, розстріляно — 17, наклали на себе руки — 8, ув’язнено в таборах — 175 (більшість їх там і замордовано), 16 зникли безвісти, 7 померли своєю смертю.

А тим часом колгоспно-кріпосницька система, тільки народжуючись, уже зазнавала краху. Начальницькими циркулярами, погрозами, катуваннями можна залякати, зламати хлібороба, але примусити його самовіддано працювати на тепер уже чужій землі — ніколи. Як наслідок, з 1928 до 1933 року рівень сільськогосподарського виробництва знизився вчетверо і продовжував спадати.

СТАТИСТИЧНА ДОВІДКА

1930 року Москва збільшила хлібозаготівлі в Україні на 11,5 % порівняно з 1926—1927 роками. З урожаю 33,1 млн. т було забрано 7,7 млн. т. Такий же план було накладено й 1931 року, хоча колективізація зменшила врожай, який становив 18,3 млн. т. При цьому, за офіційними даними, 30—40 відсотків його було втрачено при збиранні. З фактичного збору 1931 р. в 11—13 млн. т. владі вдалося забрати 7 млн. т.

ГАРЯЧИЙ ПОПІЛ

Виходьте, ви ж люди... Художник Валерій Франчук

Започаткована “Просвітою” та Українською народною партією громадсько-політична акція вшанування жертв голодомору в Україні, що розпочалася 15 липня у Києві та Каневі, тривала в Черкасах, Чигирині, Кременчуці, Миколаєві, Херсоні, а завершилася 20 липня у Севастополі. На черзі — нові акції, покликані повернути увагу суспільства до трагедії етноциду, що спіткала наш народ у XX ст.

Таким чином, селянам для споживання залишилося в середньому по 112 кг зерна на душу.

Врожай 1932 р. був 13,4—14,7 млн. т., але втрати становили 40—50 %. Однак Москва наклала план хлібозаготівель 6,6 млн. т, хоч могла забрати з цього лише близько 5 млн. т. Тому на душу населення в УСРР для споживання лишилося в середньому по 83 кг хліба.

Керівництво Української Соціалістичної Радянської Республіки буквально благало Москву про зниження плану хлібозаготівель, попереджуючи, що Україна в критичному стані. Але Сталін безжалюно йшов до мети. В липні 1932 року він відряджає на III Всеукраїнську конференцію КП(б)У Молотова і Кагановича. У відповідь на скарги одного з лідерів українських комуністів Миколи Скрипника, що в селян “уже нема чого більше забирати, тому що все вичищено під мітлу”, сталінські емісари заявили: “Жодних поступок чи сумнівів щодо питання виконання завдань, поставлених партією і радянським урядом перед Україною, не буде”.

І це в той час, коли план вищезгаданого зерна було виконано на 30 %, картоплі — на 25 %, овочів — на 26 %.

І ось, щоб упокорити селян, примусити їх стати тягловим бидлом, кремлівська кліка зважилася на сатанинський злочин — планомірне винищення за одну зиму мільйонів людей. Розпочалася тотальна війна, жорстокішою за яку не знав світ: людей не рубали, не стріляли — у них просто забрали всю їжу, оточили військами і спокійно дивилися, як вони повільно, у нестерпних муках конають з голоду.

ЗВИНУВАЧУЮТЬ СВІДКИ

“У 1932 р. урожай гарний уродив. Але все що було — відібрали. У нас сім’я велика була, то всі пішли на той світ. У колгоспі люди, як мухи, мерли — узяв наряд, поїхав у поле, там і кінчився. Стоять воли, а він мертвий. Мене чоловік знайомий врятував — завфермою був, то й мене в радгосп узяв фураж підвозити. То хоч і воші годував, але пухлий не був — пайок давали.

Той завфермою і батькові передавав:

— Іди в радгосп.

— Дітей не покину, — уперся батько. Прибігав я в неділю додому воші випарювать — верст 4 було з радгоспу. Лду степом — валяються люди то тут, то там. А дома брати лободу варять у бляшанках. Бувало, бурячок украду — принесли додому. І цілюють, і плачуть. Потім приходжу — вже немає когось із хлопчиків чи дівчаток. Тоді не стало нікого. То я вже додому не ходив.

голоду людям обім’ятій і з’їдений колос — уже надія не померти сьогодні”.

Прибувши в Москву, Молотов доповів про цей дивний саботаж Сталіну. Той страшенно розгнівався. А незабаром після цього, 7 серпня 1932 року вийшов так званий “закон про три колоски”. Цей закон приписував властям карати кожного, хто зірве на колгоспному полі хоч би три колоски. Заставали за такою “крадіжкою” переважно дітей, найчастіше їх убивали на місці.

Трохи в кращому становищі опинилося місто. Там був невідгінний мор, адже московський комуністичний режим збирався пожерти світ, спираючись саме на військову й індустріальну могутність. Ще з 1929 р. в містах запроваджено карткову систему. Норми хліба були переважно такими: 200 грамів для непрацюючих, 400 — для службовців, 600—800 — для робітників денно. Люди вистоювали за хлібом часом по кілька діб, і далеко не завжди “доходила черга”. Згодом для робітників на великих заводах відкрили фабрики-кухні, де їжа була краща, а черги менші. Та існували ще, причому весь час, навіть навесні 33-го, заховані від людських очей спецрозподільники для комуністів-апаратників, працівників НКВС, командного складу Червоної Армії. Там було все без обмежень...

Уперше в історії село вимирало з голоду, а місто мало харчі. Украй виснажені люди рвалися в міста, навіть в інші республіки, щоб урятуватися від наглої смерті, дістати хоч шматочок хліба вмираючим дітям. Та ось 2 грудня 1932 р. ухвалою ЦВК СРСР запроваджується єдина паспортна система. Хлібороби паспортів не одержали, що було юридичним підтвердженням ставлення властей до селян як до “контрреволюційного класу”. Тепер їм суворо заборонялося залишати своє село. Невдовзі селянам заборонили працювати на фабриках і заводах, на шахтах. Тих, що працювали там досі, повертали під конвоєм додому на голодну смерть.

ЗВИНУВАЧУЮТЬ СВІДКИ

“Восени 1932 року мій батько, мати і нас четверо дітей виїхали до Московської області. Батько працював сторожем у радгоспі неподалік від Москви. Але весною 1933 року нашу родину органи НКВС силою заставили повернутися на Україну. Батька заарештували там же, у Московській області, і вислали в Мурманськ на примусові роботи. Брата Юхима якось пожаліли і відправили в будинок безпритульних у Томську. Менші мої брат і сестра померли з голоду тут, у Багачівці, коли вернулися”.

(Зі свідчень Марфи Леонтіївни Медведенко, 1919 р. народження, мешканки села Багачівки Звенигородського району Черкаської області)

На станціях та дорогах, що вели до міст, з’явилися спеціальні охоронні загони. Кордон із Росією перекрили війська НКВС, які стріляли в натовпи селян, що тікали від Голодомору.

“Народився я 1923 р. в сім’ї середняка. У батька й діда було 2 корови, 2 коняки, 4 десятини землі. З початком колективізації забрали поступово в нас усю худобу. Безперервно обкладали податками, а тоді і з хати забрали все — і подушки, й навіть ганчірки. Зосталися голе ліжко й порожня скриня, бо не проходили у двері. У жнива 1932 р. була ще купка зерна, намолоченого у клуні, але його забрали одного дня в серпні місяці. А тоді ще ходили зі шпичками і шукали хліб скрізь — і в печі, і під полом, і в горді. Та нічого вже їстівного у дворі не було. Однак продподаток продовжували носити і вимагали його виконання. Батько чогось не хотіли йти в соз, хоч мулярували в радгоспі.

Зимому нічим було протопити в хаті, стіни позеленіли від моху і вільгості. Я ходив тоді у 2-й клас. Спали всі на печі, без ряднини, без соломи. Мама заслабла від недоїдання. Уже й бабуса лежали дуже слабі, дуже побивалися, як забрали останню корову. Дід були трохи міцніші, то хоч води в хату вносили. Дві сестри — старші од мене на 1 і 2 роки — стали здирати кору з лип і товкти у ступі на млинці. Потім і кори не стало — липи голі стояли по всім селі.

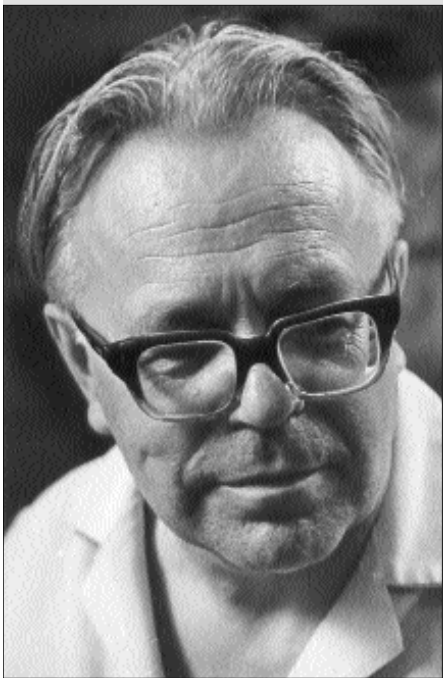
Люди почали пухнути і вмирати. Вмерли наша бабуса, дідусь опухли і вмерли через два тижні. Умерла найстарша сестра моя Ганя. Мама все, що можна було їсти, віддавала нам із сестрою і в березні померла. Зосталися ми втрех. Батько, я і сестра Антося. Батько впросив директора радгоспу, щоб узяти нас із собою на роботу (він мурував цегельню за 3 км від радгоспу). Ми із сестрою насилу туди доходили, щоб увечері попоїсти в ідальні супу з буряків (давали півлітра)”.

Далі буде.

● **Василь ПАХАРЕНКО,** член “Просвіти”, м. Черкаси

МИКОЛА ЛУКАШ, МІЙ НАЙБЛИЖЧИЙ СУСІДА

Думається, кожен, кому пощастило спілкуватися з Миколою Олексійовичем Лукашем, і досі перебуває під впливом теплового погляду його привітних очей, притишеної, але досить виразної і приємної для слуху його мови. Ще під час навчання в університеті чув немало цікавого про нього від старших колег і викладачів як про унікального, талановитого перекладача, а ближче познайомився тільки влітку 1968 року, коли сама доля зробила нас найближчими сусідами в ційно зведеному будинку Спілки письменників України по вулиці Суворова, 3. За двадцять років тих зустрічей і розмов у нас було стільки, що можна написати цілу книгу, та розповім наразі тільки про декілька епізодів.

У ті роки в нашому будинку мешкало близько тридцяти письменників різного віку, різних обдарувань, різних характерів. Одні місяцями не з'являлися на людях, інші щодня в побудіну пору, а ще частіше — надвечір'я збиралися у парку Слави і, ру-

шаючи улюбленим маршрутом — алеями, доріжками, простували до оборонних стін Києво-Печерської лаври, де у затінку дерев гомоніли. Там часто можна було зустріти Миколу Лукаша, Анатолія Костенка, Василя Бережного, Валентина Лагоду, Євгена Гуцала, Михайла Рубашова і багатьох інших. Микола Олексійович умів цікаво розповідати і, як справжній інтелігент, терпеливо, уважно слухати, ніколи не перебиваючи співрозмовника. А вже після виключення зі Спілки його все частіше можна було побачити самотнього біля будинку чи десь на алеях парку, а то й біля Дніпра.

Він завжди охоче ділився своїми думками про мої поетичні чи прозові твори, цікавився, як працюється, як дружина, діти. Уся наша родина пишалася знайомством із видатним майстром слова і мужньою людиною, яка подала голос на захист Івана Дзюби та інших правозахисників у страшні часи тоталітаризму. Микола Олексійович умів широко, по-справжньому радіти творчому успіхові інших письменників, митців. Він, для прикладу, одним із перших привітав мене в 1968 році із виходом роману "Грань", який наступного року перевидали в США, також із появою моєї статті "Собори душ людських" про роман Олеся Гончара. Коли мене звільнили з посади відповідального секретаря газети "Літературна Україна" і я розповів йому, як це брутално було зроблено після вказівки із ЦК КПУ на президії правління Спілки письменників України, він поклав мені руку на плече, побатьківському став заспокоювати: "Олесю, не переживайте, ви вчинили правильно і мужньо. Ви ні серед п'яти критиків, які першими сказали правдиве слово про Гончарів "Собор", це — виклик системі. Проминуть роки і ви будете пишати своєю статтею. А робота знайдеться..." Все так, тільки влаштуватися на роботу було дуже важко і ходив я серед безробітних до 1984 року.

Декілька слів про умови. Нелегко працювалося Миколі Олексійовичу, і не тільки тому, що жив він у постійній матеріальній скруті, мешкав у тісній однокімнатній квартирі, де навіть кухню "окупували" книжки. Часто і знайомі колеги відбирали у нього багато

дорогоцінного часу, я вже не кажу про молодих неофітів, які без попередження просто з'являлися на порозі, вимагаючи виділити для них хвилину-другу, що, зрозуміло, перетворювалися на години. Ще більше часу відбирали приховані недоброчини, які надсилали свої брудні анонімки. Було немало й таких, з якими Микола Олексійович не хотів бачитися, а особливо у своїй квартирі. До нашого будинку навідувалася часто і так звана кололітературна братія, що звикла до єдиного — добре випити за чийсь рахунок і годинами марнувати час пустими балачками. Внаслідок до мого сусіда один колишній його землячок. Довго терпів його Микола Олексійович і врешті перестав відчиняти для нього двері. Непрошеному гостеві не сподобалася така переміна, — наступного разу приходив нападнику і після безуспішного гримання у двері став погрожував: "Лукаш, відчини по-доброму, а то я всім розкажу, хто ти є. Чувеш? Я знаю, що ти вдома, я бачив світло у вікні..." Двері, звісно, не відчинялися, і тоді на весь поверх лунали непристойні, лайливі слова, погрози: "Ах ти, петлюрівець... я тобі ще устрою". Одного разу я присоромив цього нахабу, вимагаючи, аби він залишив у спокої Миколу Олексійовича.

Згодом Микола Олексійович сказав, важко зітхаючи: "Дарма ви заговорили з ним, тепер він і вам не дасть спокою". І справді ще не раз появлявся той чоловічок на дев'ятому поверсі, по черзі гримав у двері то до "петлюрівця", то до "бандерівця", погрожуючи всім розповісти, хто ми є насправді, і нині він ще має нахабність, зустрівшись на вулиці,

вітатися чи починати розмову про те, який у нього геніальний земляк і як він шанував його... Нехай Бог буде йому суддя.

В останній рік життя здоров'я Миколи Олексійовича дуже погіршилося. Стривожилися друзі, колеги, радили чимшвидше лягти на обстеження. Була ще наша остання зустріч... Наступного разу я вже їхав до Миколи Олексійовича на цвинтар. Там зібралися рідні, друзі, колеги, щоб пом'янути його. Щирі сердечні слова говорили Григорій Кочур, Дмитро Паламарчук, Євген Сверстюк і ще хтось, не пригадую. Мабуть, тільки тоді ми всі відчули, якої неоправданної втрати зазнала українська література, наша культура, увесь український народ.

Проминуло небагато часу і в квартирі № 31 з'явилася сестра Миколи Олексійовича Парасковія. Вона часто заходила до нас, бідалася за долю квартири, яку тодішній профком вирішив надати іншому письменникові. І тут виникла проблема: куди примістити велику книгозбірню, меблі... Як і друзі, колеги небіжчика, я підтримував ідею створення меморіальної квартири Миколи Лукаша. Однак ніхто з тодішнього керівництва Спілки не пристав на таку думку, мовляв, музей треба буде відкрити в будинку в Крелеві на Вулиці, де народився письменник.

Переконавшись, що квартира незабаром матиме нового господаря, Парасковія Олексіївна ще більше розхвилювалася, щовечора приходила до нас, запитувала: "Що робити з книгами? Комісія з творчої спадщини радить найкраще передати книгозбірню науковій бібліотеці". Тоді я, працюючи редактором поезії у видавництві, не міг чимось зарадити у такій важкій справі. Свою допомогу виразив в іншому. Побачивши, що майже на всіх книгах немає ні факсиміле, автографа, ні будь-якого знаку, що вже сприяло б їх розпорощенню у майбутньому, порадив замовити у майстерні печатку "Книгозбірня Миколи Лукаша". Невдовзі така печатка була виготовлена і вже наприкінці першого дня сестра прийшла до нас, показуючи сині від пасти руки: "Ой і багато тих книг у Миколи..." Це була нелегка праця, але саме завдячуючи їй, тепер кожна книжка засвідчувала, що то його власність.

Віритися, із часом стане легше жити в незалежній Україні, про яку так мріяв Микола Олексійович, стане заможнішою наша держава і достойно буде вшановано одного з найталановитіших майстрів українського слова, буде опубліковано всю його спадщину, з'являться вулиці, школи та бібліотеки, названі його ім'ям.

● Олесь ЛУПІЙ

У ПОШУКАХ ГЕРОЯ "ПЕРЕХІДНОЇ ДОБИ"

Творчість цього прозаїка давно привертає увагу читачів. Аби втаємничити і Вас, шановний друже, пропонуємо Вашій увазі скорочену передмову Віктора Міняйла до книжки оповідань А. Гая "Блаженна Марія", що вийшла торік у Білоцерківському видавництві "Буква". До речі, письменники Київщини на своїх зборах обрали Анатолія Гая головою обласної Спілки.

Не треба довго доводити, що в кожному письменникові притаївся проповідник. Як і в кожному проповідникові аж кипить та не збігає письменник. Св. Іван Богослов був у миру геніальним письменником, і навіть сам Господь наш Ісус Христос для просвітлення наших убогих умів складав повчальні притчі, які не старіють уже дві тисячі літ. І сьогоднішній літератор, змальовуючи наш суперечливий, складний час, не може обійтися без своєї власної оцінки суспільних явищ, щось із них засуджуючи, а щось схвалюючи, тобто викладаючи свій морально-етичний ідеал.

Але суспільне буття не залишається незмінним і в розвитку своєму зазнає революційних чи еволюційних змін, між якими, хоч як судити, а певний час триває "перехідна доба". Речник суспільної свідомості — письменник, якому випадає обмірковувати цей складний відрізок часу, зазнає великих творчих труднощів, бо, вильняючи паростки нового, ранишся об пересохле коріння старого...

Ось перед нами книжка оповідань досвідченого й, треба сказати, обдарованого письменника Анатолія Гая, творча доля якого склалася майже в згадану "перехідну добу".

Уся книжка "Блаженна Марія" написана автором дуже спостережливим, добре знаючим предмет опису, з майстерними діалогами, які свідчать про потенційні можливості Анатолія Гая і в драматургії — без описових надмірностей, без жодного слова фальші. Під кращими оповіданнями, як то: "Блаженна Марія", "Мічений", "Березовий сік", "Царське полювання", "Рій", підписався б найдосвідченіший майстер.

За кожною книгою автора — нештатна життєва ситуація, в якій він був не лише спостерігачем, а безпосереднім учасником подій, часто дуже небезпечних. За кожною — важка праця. Та найважче писалась ось ця, вистраждана книжка "дорослих" оповідань — роздуми про пережите народом, про втрачені ілюзії покоління, про невизначене майбутнє української нації й прихислених нею народів, про існування люду без видимих ідеалів.

А може, це просто авторський художній засіб — методом виключення примар темного царства підводити читача до випробування протягом двох тисячоліть ідеалів Христа?..

● Віктор МІНЯЙЛО, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка і премії ім. А. Головка

Нещодавно у Київському видавництві "Довіра" з'явилася нова книга. Словник-довідник "Фразеологія перекладів Миколи Лукаша" за редакцією О. І. Скопненка та Т. В. Цимбалюк. Над виданням працював Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Це чи не перша в історії вітчизняної лексикографії книга, яка найповніше описала індивідуально-авторські вживання фразеологічних одиниць, приказок та прислів'їв. Їх до словникового реєстру ввійшло понад 6 тисяч. Погодьтеся, що це — немало.

Закінчення.
Початок у ч. за 2003 р.

Сусіди мерли щодня. У Дмитра Гаврилюка (якого прозивали Англійцем, бо до 1930 р. жив в Англії) було п'ятеро хлопців і троє дівчат. Хлопці були здорові, як дуби, але вже почали пухнути.

Наш батько також раніше їздив на заробітки в Усуйський край. Привіз звідти срібних грошей 1925 року випуску. От вони й договорилися з нашим родичем дядьком Серафимом, та й поїхали в город. Там у “торгсині” (“торгсини” — спеціальні крамниці, де за коштовності можна було придбати їжу, у такий спосіб держава забирала у народу останні недограбовані реквізіціями цінності.— В. П.) купили за те срібло 2 мішки висівок і вночі, щоб ніхто не бачив, приїхали додому. То вже з Англійців тільки один Сашко остався живий, а то всі померли — і батько, і мати, і діти. А Олексійка вбив сусіда, бо хлопечє заліз до нього в хату і виїв суп, що стояв у печі.

Ми ж рятувалися цими висівками від пухлини. Декого рятувала наша річка — Гірський Тікич, там люди вигрібали граблями равликів, смажили їх і їли. Багато хто з них на річці й помирав, і вода підхоплювала їх, пухлих, та й несла аж до Буків”.

(Зі свідчень криворіжця Михайла Юхимовича Команчука, що народився і пережив Голодомор у селі Вороному Жашківського району Черкаської області).

“Нестерпно, боляче бачити голодну смерть рідних та близьких людей, засуджених владою на страхотливі муки, — із тріщин обезкровленого, брезклого обличчя та тіла невпинно тече рідина. Це вже безпомилкова ознака швидкого кінця.

Особливо багато померло односельців у березні — травні 1933 р. Майже щоранку на однокінній грабарці вивозили до цвинтаря по декілька мерців. Копати глибокі ями для поховань не було кому. Їх глибина сягала не більше одного метра. Знявши з ручиць дошку, мерців штовхали до ями, не засипаючи землею, аж поки не наповниться всередині. І ніяких плачів, обрядів. Усіх хоронили без домовин, їх не було з чого і кому виготовляти.

Наша сім'я із 6 їдців лише чудом вижила, але й ми втратили дідуса Пилипа, якому виповнилося тоді лише 55 років. Він, пасучи колгоспних овець, так і помер на підгір'ї. А дядько Федір ліг недалеко від переповнених зерном паггаузів біля станції Пальмира, куди він дійшов, щоб зібрати жменю зерна, яке висипалося крізь щілини зернохосвищ. Ще теплим його с'як-так зарили біля залізничі чужі люди...

Відчуваючи смерть, люди свідомо чи несвідомо найчастіше вилазили з хат, сідали коло воріт чи під тинном. Так і конали сидячи”.

(Зі свідчень Олександра Пилиповича Батіра, що народився 1916 р. в селі Богуславець Золотоніського району Черкаської області).

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Уряд УСРР продовжував протестувати проти винищення народу. 24 січня 1933 року спеціальна постанова ЦК ВКП(б) засуджує діяльність українських комуністів. Без згоди ЦК КП(б)У Кремль надсилав другим секретарем ЦК КП(б)У і фактичним диктатором України Павла Постишева. Разом з тим довіреними людьми Сталін заміняє керівників Дніпропетровської та Одеської областей, начальника НКВС України, а також надсилає 15 тисяч “крєпких, испытанных большевиков”, щоб зламати опір місцевих властей.

Уряд України благав Постишева зробити останню спробу врятувати людей від неминучої загибелі — видати колгоспникам відібраний у них хліб, який залишився на елеваторах, звідки його вивозили на продаж за кордон. У відповідь диктатор заявив: “Не може бути й мови про допомогу держави доставками зерна для сівби. Зерно повинні знайти й засіяти самі колгоспи...”

ЗВИНУВАЧУЮТЬ СВІДКИ

“У 33-му люди мерли чорно. Був я конюхом тоді. Якось бригадир (усе “чтокав” — росіянин був) каже:

— Отвезі деда Андрона на кладбіще.

Я зайшов у хату, а він скоцюрблений лежить, голий. Злякався я і тікаю. А тітка:

— Підожди.

Найшла рядно, загорнула діда, винесли ми його вдвох і поклали на віз. По дорозі люди кричать:

— Підожди!

Винесли ще бабу і дівчину...

Набралося повний віз трупів. Довіз їх, ніхто й не проводив. На кладовищі саме зрізали хрести — одвозили на дрова в Кіровоград. Ледве знайшов яму — хтось викопав уже. Під'їхав конячиною, підважив, лягнули вони в яму, як оселедці. Хто закопував — не знаю. Я тоді вивговорив бригадиру, і більше він мене не посилав...”

(Зі свідчень Степана Омельковича Мачака, 1912 р. народження, із села Розумівки Олександрійського району Кіровоградської області).

“Один чоловік, Селифон Воронюк, зробив візок, сам впрягався в нього і збирав по селі трупи. На кладовищі викопали кагат, у який звозили померлих. Він не засипався, трупи розкладались, стояв сморід. А Селифон привозив усе нових і нових мерців. Були випадки, коли він кидав на візок іще живих. Пам'ятаю, як один чоловік просився у Селифона: “Побійся ж Бога, я жить хочу!” Селифон відповідав: “А що, буду за тобою ще й завтра їхати?!”

(Зі свідчень Лукії Матвіївни Ткачук, що народилася 1921 року в селі Скалі Оратівського району на Вінниччині).

ГАРЯЧИЙ ПОПІЛ

Свята печаль. Художник Валерій Франчук

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

За “нерішучість” та “примиренську політику щодо куркульства” 1933 року усунутий з посади Голова Раднаркому УСРР Влас Чубар, виключено з партії понад 50 тисяч чоловік, більшість із них заарештовано.

Зрозумівши неправдивість, нечуване жажіння злочину та свою відповідальність за нього перед народом як комуніста, 13 травня 1933 року застрелився видатний український письменник і громадський діяч Микола Хвильовий. 7 липня покінчив із собою заступник Голови Раднаркому УСРР, член Виконкому Комінтерну, член ЦК ВКП(б), член Політбюро ЦК КП(б)У, Голова Ради Національностей ВЦВК Микола Скрипник.

Малком Маггарідж — один із небагатьох західних журналістів, що наслідили писати вже тоді правду про голодну катастрофу України, — в газеті “Манчестер гардіян” за 27 березня 1933 р. зазначав: “До революції Україна була одним із найбільших у світі виробників пшениці. Навіть комуністи визнають, що життєвий рівень її населення, включаючи навіть незаможних селян, був доволі високий. Тепер хіба що в Аравії можна знайти хліборобів у нужденнішому становищі. Тут, в Україні, також є нові фабрики, грандіозна нова Дніпроелектростанція, нова величезна площа з довжелезними урядовими будинками в Харкові — і продовольство, яке вивозять з Одеси за кордон”.

У це неможливо повірити, здається, найпотворніший маніяк не здатен зважитися на таке. Проте знайшлися ті, що зважилися: 1932 року Советський Союз вивіз у Західну Європу більш як 18 млн. центнерів збіжжя, навіть 1933 року, коли на Україні щоднини зинула від голоду тисяча душ, експорт становив 10 мільйонів центнерів зерна.

ЗВИНУВАЧУЮТЬ СВІДКИ

“Євгенко Жарун і Грищик Фатуран збиралися йти на старий цвинтар нарвати берестового листа. Почався дощ, і Євгенка мати не пустила. А Гриць як пішов, так додому й не вернувся. Батьки забідкались, кинулись сюди-туди. Ніде нема. Хтось підказав, як Іван Ф. завів хлопчика до Г. (приїжджого сім'ї). Протих людей ходили непевні чутки, і батьки Грищеві подалися в сільраду. Звідти прийшли з обшуком. У підпічці у хаті Г. знайшли 6 людських голів...”

Яке це страхіття! А Мотря розказує, наче про щось звичайне. Сама байдужа, далека від цього всього, очі геть потухлі. Розказує про те, як чоловік Іван заманював жертву, як її чіпляли до жердки, як вона, Мотря, випускала з людини кишки. Йосип з Іваном рубали, солили і складали в діжку м'ясо.

Їх вели через село в Бабанку (тодішній райцентр. — В.П.). Тоді я вперше почула страшне слово “людодіи”!

Олександра Р. порізала і з'їла своїх дітей Лукійку і Петрика, таке ж учинила зі своїми двома дітьми Настя М., Домніка Д. з'їла Танація Усатенка, Гафію Король, Василя Рябоко-

сотнях міст і сіл Східної України, у тому числі і в Черкасах, досі носять їхні імена вулиці, майдани, школи, стоять їхні пам'ятники.

ЮРИДИЧНА ДОВІДКА

Стаття 1 “Конвенції про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього” від 9 грудня 1948 р., чинної у більш як 80 країнах світу й ратифікованої також Україною, гласить:

“Сторони, які домовляються, підтверджують, що геноцид, незалежно від того, здійснюється він у мирний чи воєнний час, являє собою злочин, котрий порушує норми міжнародного права і проти котрого вони зобов'язуються вжити заходів запобігання та карати за його скоєння”. Україна також підписала “Конвенцію про незастосування терміну давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства” від 26 листопада 1968 року...

У полум'ї сталінської колективізації-геноциду згоріло, перетворилося на попіл, за західними даними — р. Конквеста, Ф. Лорімера, С. Максудова, — 14,5 мільйона (!) хліборобів, лише взимку — навесні 1932—1933 рр. штучний голод, організований московськими властями, убив 7 мільйонів чоловік, із них до 3 мільйонів (!!) дітей. Підрахунки, зрозуміло, приблизні, тому зумисне називають дослідники граничний мінімум... Попелом лежать ці мільйони у нас під ногами. Гарячим, пекучим попелом.

Понад п'ятдесят років комуністична імперська влада не дозволяла навіть згадувати ту страхотливу трагедію — намагалася викреслити з людської пам'яті, приховати свій найбільший злочин. Не вдалося. Під вагою пекельних злочинів сама пірнула в небуття навіки.

А намоість потроху оживає пам'ять. На багатьох сільських цвинтарях з'явилися скромні пам'ятники жертвам Голодомору. Про 1933-й видано ряд правдивих досліджень, знято кілька документальних і художніх фільмів. Але все це було зроблено ще на початку 90-х. В останні ж роки про цю найжасливішу катастрофу нації знову призабули. Хтось за щоденними клопатами й нестатками, хтось у гонитві за грошима й розкошами, а чимало владоможців від сільських до столичних — через свої прокомуністичні, проімперські симпатії (невигідно про таке пам'ятати, любовно зберігаючи у сейфі червоний прапор і партквиток).

Якось непомітно минає і сумний сімдесятилітній ювілей Голодомору. Відбулися нещодавно слухання у Верховній Раді, ініційовані “Нашою Україною”. І знову не обійшлося без словесної казуїстики. Дехто намагався доводити, що не такий уже й масовий був той голод, і не проти українського народу, мовляв, скерований, а проти селян-одноосібників, що треба усім усе простити й забути.

Ой ні, якщо забудемо — дамо шанс моторошній історії знову повторитися. Гадаю, насамперед владі годиться відреагувати на сімдесяті роковини трагедії дуже конкретними кроками:

— визнати нарешті штучний голод 1933 р. актом геноциду російського комуністичного режиму супроти українського народу;

— поставити перед урядом Російської Федерації як правонаступниці СРСР вимогу про вибачення перед українським народом та про матеріальне відшкодування жертвам Голодомору (як вибачилася перед світом Німеччина за фашизм і як досі виплачує чималі кошти колишнім оstarбайтерам);

— підвищити пенсію бодай на 10—20 гривень сьогоднішнім селянам, які народилися 1933 р. і раніше — цих людей уже дуже мало і зараз саме їм найтяжче, отож, це буде найгулманніший крок історичної справедливості;

— засудити комуністичну ідеологію на рівні з фашистською як тоталітарну, злочинну, у корені антилюдську;

— прибрати пам'ятники комуністичним вождям, перейменувати міста, села, вулиці, майдани, названі їхніми іменами;

— упорядкувати місця масових поховань жертв Голодомору, увіковічнити їх хрестами з терновими вінками;

— створити масштабний музей Голодомору — хоч би в Українському домі у Києві (скажімо, євреї по всьому світу створюють музеї Голокосту, й у всіх куточках планети відома трагедія цього народу під час II світової війни, а ми навіть самі ледве пам'ятаємо свій Голокост...)

Мусимо зробити бодай це, щоб упокоївся нарешті в мирі прах семи мільйонів наших земляків, безневинно замордованих у 33-му. Це потрібно не так їм, як насамперед нам. Адже тільки шануючи предків, пам'ятаючи уроки історії, здобуваємо шанс на гідне майбутнє.

● Василь ПАХАРЕНКО, м. Черкаси, член “Просвіти”

Любомудри

ГОЛОД — ЯК ВІЙНА

Непорозуміння викликає визнання трагедії 11 вересня 2001 р. та іншого Зла “...характерним симптомом нинішнього стану розвитку людства”. По-перше, не “розвитку”, а “деградації”, якщо ми погодилися з таким фактом. По-друге, вона — слюза і ще менша частка в системі світових трагічних явищ, які характеризують стан людського падіння з моменту створення світу. Що ж стосується “частки” як такої, то її “наука” відома: американці вбивають арабів, араби — американців. У перші дні після трагедії США сказали Правду: “напад”, “війна”. Зрозуміло, партизанська. Якоїсь іншої араби (і не тільки) вести не можуть. Потім заговорили про тероризм (!!) Так треба. Влада — Неправда.

Причина деградації людства в іншому: спочатку був Обман! Про це саме пише Катерина Омельченко — “Темний бік свободи”, “СП” ч. 18, 30 квітня — 8 травня 2003 р.; Євген Голибард — “Діти хочуть правди”, “СП” ч. 20, 14—20 травня 2003 р.

Обман удосконалюється політикою, наукою, мистецтвом. Плутарх наводить факти історії, коли вбивства собі подібних починалися з ініціативи не імператорів, а плебейської маси! І не за їжу, як стверджує автор наукового проекту. Хіба США голодні?

Наполеон, закликаючи санкюлотів до Єгипту — вбивати мамелюків, обіцяв кожному по три гектари землі у Франції. Санкюлоти залишилися кістками в Єгипті, а Наполеон став імператором Франції.

Сталін після випробування першої атомної бомби казав: “Мир будет сохранен и упрочен, если народы мира возьмут дело Мира в свои руки и будут отстаивать его до конца”. І роздмухав нову війну в Кореї, і став батьком народів світу. Вожді не були голодні.

Ні, не харчування і розмноження є підвалинами нашого розтління і падіння, а Обман і жадоба світової влади у всіх сферах людської діяльності, у т. ч. в науці. Достатньо звернути увагу на сучасну боротьбу за владу, яка віддзеркалює гріхопадіння розумної істоти.

ПРО РІЗНИЦЮ МІЖ РІВНЕМ ДОСКОНАЛОСТІ

“Розкриті закономірності первнів живої речовини дозволили встановити... причину, що змусила безсмертні одноклітинні організми ступити на шаблі еволюції, організовуючись у багатоклітинні організми всіх рівнів, втрачаючи при цьому свободу і, отже, знаходячи смерть. ...Напрямок цього еволюційного кроку був єдино правильним, тому що він спрямований до реалізації вищої і єдиної мети — Розуму”. Дослідження “уможливили визначення першопричин трагедії цивілізації” “недосконалістю людини як біологічного виду в енергоречовинному обміні з навколишнім середовищем, що

зумовлена винятково гетеротрофною (тваринною) формою харчування”, “...способу видобутку”, “й розподілу їжі”, “неможливості виходу людини за межі Землі”, “утилізації біовідходів” тощо.

Недосконалість людини обґрунтовується “двома рівнями досконалості: попереднім — людини примітивної, але хитрої, що займає вищий ярус тваринного світу завдяки сформованій функції Розуму, та наступного — Людини Розумної, Людини Космічної. Тобто, ми подолали тільки 2% свого висхідного еволюційного шляху між двома суміжними еволюційними станами”.

Такий хід наукової думки породжує питання, протиріччя, дилеми. Організми одноклітинні стали багатоклітинними, свободні — несвобідними, безсмертні — смертними. Чи треба вважати такий крок еволюції “єдино правильним, тому що він спрямований до реалізації вищої і єдиної мети”? Якої мети? Розуму? Вищої організації? Людини соціальної?

ХТО РЯТУВАТИМЕ ЦИВІЛІЗАЦІЮ?

“У людства є шанс вижити”, під такою назвою “СП” ч. 19 ц. р. надрукувала статтю академіка Луценка про порятунок цивілізації, до написання якої його спонукала деградація людини, яка, на думку вченого, “...є найбільш агресивною, найбільш хижою шлунковою істотою в Природі і, перебуваючи на Вершині харчових ніш усього живого, практично вичерпала їх, чим і зумовила незворотний процес власної загибелі і загибелі всього живого”. Природні функції харчування і розмноження вважаються вихідним, базовим Злом. Таке припущення відоме з позаминулого століття (мальтузіанство), але, як бачимо, продовжує хвилювати вчених і сьогодні.

Так усе ж це й призвело до трагедії цивілізації! Що “правильне”? Недосконалість людини як біологічного виду — має шлунок і їсть “борщ з квасолею разом”? Ні! На кожному етапі еволюції був відповідний рівень досконалості, а різниця між ними не є і не може вважатися недосконалістю.

Перший літак, який полетів, був досконалим для свого етапу розвитку. Діоген Синопський (400—325 рр. до н. е.) не був примітивним і хитрим, жив у діжці, називав себе громадянином світу та був героєм багатьох анекдотів того етапу еволюції. Розум на всіх етапах еволюції був розумним і хитрим, але наукові дослідження спромоглися розділити його на 2% розумного Розуму і 98% примітивного. Таким чином два хомо сапієнси перебувають в оточенні дев'яносто восьми хомо фарус — істот диких. А тому

“завжди передусім знищуються розумні індивіди”.

З ЧИМ НЕ МОЖНА ПОГОДИТИСЬ?

На підставі еволюції первнів живої речовини, появи Розуму, шлункової форми харчування, розмноження й агресивності розумної істоти робиться науковий висновок: “Для запобігання незворотньому процесу загибелі цивілізації” є тільки один шлях порятунку — “відкриття принципово нової невичерпної харчової ніші, тобто автотрофного харчування”. Увага! Автотрофні організми синтезують з неорганічних речовин (води, вуглецю, азоту...) органічні речовини, забезпечуючи наше існування, використовуючи енергію фотосинтезу. В чому “відкриття”? Якщо так треба, то нехай буде, але хіба вода, вуглець, азот — невичерпні?

Припустимо, що ми досягли наукової мети. Нові розумні істоти розкошуватимуть, бо в них Розум розумніший за наш. Але то вже не ми...

Яку цивілізацію і хто рятує?

Пропагуючи науковий проект “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації”, автор залучає у свідки, починаючи з позаминулого століття, відомих учених, суміжні науки, дух і тіло розумної істоти. Не дивно, що стаття закінчується “про-токолом намірів”: “Людина знає ...якісних змін на антропологічному рівні, а саме: значно збільшиться якість Розуму, сягнувши 100% його використання, що засвідчить перехід на активний — ноосферний стан розвитку; значно зменшиться кількісний показник фізіологічної можливості функції розмноження, що визначатиметься Розумом; значно збільшиться тривалість життя”.

Погоджуючись із безперервністю антропологічних змін і відносності їх певному етапу еволюції живої речовини, маємо збагнути,

НАУКА І МИ: ПОЛЕМІКА

що нам не відома кінцева мета Розвитку, хоча відома абсолютна істина: безперервно існуватимуть два рівні досконалості — “попередній” і “наступний”, 98% і 2%, якщо вони були вираховані на підставі відповідної наукової коректності. Таким чином, твердження про 100% використання Розуму на певному етапі взагалі некоректне, бо різниця між рівнями досконалості завжди існуватиме як даність. Не можна уявити стану, коли Розвиток у Природі припиниться, сягнувши свого 100% рівня. Така наукова концепція заганяє науку в глухий кут протиріч. Істину слід шукати в межах буття. Сьогодні не знайдеться жодної істоти, яка б погодилася, що використовує свій Розум тільки на два відсотки. У т. ч. й пан Луцюк.

ПРО ТРИВАЛІСТЬ ЖИТТЯ

Життя — акт самовираження істоти. Мішель Монтень у 38 років визнавав себе старим і відійшов від “активної еволюції”, віддавши 100% свого Розуму Франції середньовічного варварства: “Мені довелося жити в такий час, коли навколо надто багато прикладів неймовірної жорстокості”. Але ж можна почути й про 86-річного покійника: “Передчасно пішов”. Тривалість життя метелика — один світловий день, але він літає! Блискавки — декілька секунд, а яке самовираження! Яскраве, хвилююче, сповнене глибокого внутрішнього змісту, як келих Бахуса.

Якщо академік В. Луцюк реалізує свій проект — досягне самовираження. Ото й буде тривалістю його життя. Одноклітинні, вільні, безсмертні організми ступили на шаблі еволюції і створили Розум, Несвободу, Смерть — Зло. Усвідомлюючи недосконалість такого розвитку — деградації, автор наукового проекту передбачає повернення до безсмертя, але не до одноклітинного безсмертного організму, а до багатоклітинного, вищого, з розумним Розумом — людини соціальної. А це в свою чергу передбачає збереження головних функцій деградації — харчування, розмноження, Розуму, Несвободи, Смерті та іншого Зла.

Уникнути Зла людство не зможе. Воно завжди зберігатиме три головні функції буття: Інтереси, Економіку, Політику. Інтереси — харчування, розмноження, захист від несприятливих умов довкілля, боротьба за місце під сонцем для забезпечення фотосинтезу. Економіка — процес керування перетворенням ресурсів Розуму і ресурсів Землі для видобутку засобів існування. Політика — насильство законів. Єдиного мислення, при наявності десятків мільярдів індивідів, не буде. Інакше — ні розвитку, ні деградації. Зло — Добро!?

Зрештою, кожна ідея має право на існування.

● **Іван ПРОКОПЕНКО**

УКРАЇНА — З ТРИПІЛЬСЬКИХ ЧАСІВ

Видатний учений Сергій Шелухін вважав, що Україна — це земля, УКРАЯНА мечем, тобто, завойована нашим народом. Враховуючи первісне мирне заселення цієї землі нашими прапредками (за даними археології), логічне припустити, що ця свята земля виділена (украяна, викроена) нам Богом. Український народ дістає у спадок від Бога один із найблагодатніших ареалів планети. Чи не тому Україна несе в своїй назві корінь “рай” (край) — земне пристанище Бога Сонця — “Ра”!

Ра, Ор, Гор, Хор, Хорс, Ур, Сур, Коло тощо — найдавніші назви Сонця у трипільців-оріїв. Сотні українських слів походять від древніх назв Сонця — горб, пагорб, орій, орати, курган, курка, ранок, рай, край, сурма, суржик, колосок, колач і багато, багато інших. Гора Хорив є в Україні і в Синаї. І слово “гора” (ор, гор), і назва гори “Хорив” (ор, хор) тісно пов’язані з правічними назвами Сонця і сонячних божеств.

Світова гора в уяві наших прапращурів — це своєрідна модель Всесвіту. Пам’ять про те, що гори є коліскою цивілізації, що на горах виникло життя, яке згодом перенеслося у долину, збереглося у святах Красної гірки, які раніше широко відмічалися напередодні Юрієвого дня. На горах запалювали ватри напередодні Великодня і в ніч на Купала.

На горі живе Сонце, яке в уяві наших прапрадідів відпочивало там після заходу за горизонт. Безмежні українські степи всіяні високими трипільськими, кіммерійськими,

скіфськими, сарматськими та козацькими курганами — цими рукотворними горами, до яких так прагнула і тягнулася душа наших предків. Археолог та історик Юрій Шилов при розкопках докіммерійських курганів у Подніпров’ї та Причорномор’ї дійшов висновку, що вони були древніми святилищами й обсерваторіями для оріїв-трипільців. У ті часи протоукраїнцями управляли жреці-брахмани, які володіли священними знаннями, передаючи ці знання у вигляді релігійних наспівів, переказів, легенд...

Про шанобливе ставлення до древніх курганів свідчить і те, що їх використовували для поховань своїх вождів кіммерійці, скіфи, сармати, які запозичили “курганну” культуру від трипільців. Ці земляні пагорби були для Подніпров’я тим самим, що піраміди для Нілу!

Через тисячі років дійшли до нашого часу легенди про рахманів, свято Рахманівський Великдень, назви поселень — Рахманівка, Рах-

манів, Рахмани тощо, козацькі чуби — “оселедці”, поховальні звичаї. З таким же успіхом могла зберегтись і трипільська назва нашої прадавньої землі, тим більше, що українська мова має значну кількість санскритських коренів слів. Від жерців-рахманів до волхвів могла дійти сама назва благодатної землі праукраїнців, щоб відродитись у потрібний час — на тому самому місці.

У літописі “Повість врем’яних літ” збереглася інша назва брахманів — служителів древніх курганів: “Закон же у ІУКТРИЯН, яких ще називають врахманами і АСТОРО-ВИТАМИ, від прадідів за приклад і благочестя взятий...” Отже, наш літопис найосвіченішу касту брахманів називає також уктриянами та осторовитами. Корінь “ук” в давньоукраїнській мові означав мудрий,

розумний, учений. Наприклад, у гуцулів досі є слово “укий”. Звідси і слова наука, неук тощо. Тому логічно припустити, що “ук-трияни” — мудреці, вчені люди. Частка “трияни”, мабуть, те саме, що й “трояни”, тобто, шанувальники брахманівського вчення про триєдність світобудови.

Валерій Ілля в статті “Атлантида, скіфи-боги-велетні та грекоримська міфологія” (“Основа”, №23, 1993) звернув увагу, що в стародавньому Єгипті писарів називали скрібами, а каміння з вишкрябаними письментами — вістряками (в російській мові “острякі”). Ці назви, як не зрозумілі західним ученим, не перекладалися. Але для українця переклад цих слів не потрібний...

То, можливо, остеровити — це люди, які володіли письмом?!

Таким чином, усі три слова “Повісті...” — іуктрияни, врахмани і остеровити — це синоніми, які можуть означати: мудрі, розумні, вчені, письменні люди. Тоді слова “украї”, “Україна” — це земля, країна, на якій проживають мудрі, вчені, письменні брахмани, вони ж уктрияни чи остеровити.

У 1877 році Андрій Великанов назву “Україна” вивів від санскритського слова укхраіа — “пагорб”, “земляний горбок” (сучасне написання — ук(х)раіа), але надав йому значення “рубежа, який охороня-

ГІПОТЕЗА

ється сторожовими пагорбами-кур-ганами”. Тобто, А. Великанов прийшов іншим шляхом, але до тієї ж сумнозвісної “окраїни”. Та тепер ми знаємо, що ці земляні пагорби насипані не на якійсь границі і не на окраїні, а розташовані по всій величезній території проживання наших предків. Та й, мабуть, не існує народу, який би себе вважав окраїнним, дурогрядним, та ще й тисячі років зберігав би в пам’яті таку непривабливу назву.

Враховуючи дослідницькі збутки Юрія Шилова і трактування А. Великановим слова “украіа” в перекладі з санскриту, а також незаперечні свідчення “Повісті...”, можна обґрунтовано припустити, що слово “Україна” — це земля брахманів-уктрів-остеровитів і святилищ-пагорбів (храмів-жител Сонця). Тобто, — **ЗЕМЛЯ (КРАЇНА) МУДРЕЦІВ І СВЯТИХ КУРГАНІВ**. Так само Єгипет називають “країною фараонів і пірамід”.

Назва “Україна” так довго зберігалась у пам’яті наших предків і так шанувалась ними, бо була для них (як і для нас) синонімом **СВЯТОЇ ЗЕМЛІ**.

● **Володимир ВІТЕНКО**, член ВУТ “Просвіта”, м. Ужгород

Родовід Пассеків і перипетії його історичної долі надзвичайно цікавий і потребує спеціального дослідження. Можливо, допитливі краєзнавці зацікавляться цією темою. То я для інтриги згадаю лише окремі віхи з життєпису цієї незвичайної родини, що походять з Чехії, точніше з Моравії, нащадки оселилися на Харківщині і були поважними представниками козацької старшини. А сам Вадим Васильович народився 2 липня 1808 року у Тобольську, де його батько відбував разом із сім'єю 20-річне заслання.

Прізвище "Пассек" увійшло в аннали української літератури ще й тому, що воно тісно пов'язане з життям письменниці Марко Вовчок. Біографам її творчості відоме захоплення Марії Олександрівни молодим правником (сином Вадима Васильовича) Олександром, з яким вона впродовж восьми років подорожувала країнами Західної Європи разом із сином-підлітком Богданом і чоловіком — відомим фольклористом Опанасом Марковичем, який фактично навернув на українство російську дівчину з Орла. Та повернемося до розповіді про нашого героя.

Одразу після закінчення Московського університету Вадим Васильович поринає у вивчення Слобожанщини. Він не обминає жодного села, хутора, повіту, міста, містечка, детально описуючи все бачене і почуте. Водночас свої враження у формі подорожніх листів об'єднує у книгу, що виходить друком у 1834 р. Наведу фрагмент з одного його листа: "Які мрії пробуджує в мені Україна, як сильно співчуває душа моя її бурхливій, зрадливій долі, її мовчазним курганам, її нерозгаданим скіфським скульптурам, і весь я пориваюсь душею до її давнини, до її войовничих орд і степового привілля природи. Так, українські степи здавалися мені морем, що затихло".

Зрозуміти сучасність і розгадати майбутнє, на його думку, неможливо без знання минулого, хоча й не воскресити. Вчений підкреслював, що життя народів необхідно вивчати, окрім літописів і пам'ятників, в побуті і характерах нині існуючих поколінь, у впливі на них зовнішніх чинників. Отож він зазначає: "Той не розуміє історії народу, хто не обіймає розумом, не співчуває серцем усім рухам його внутрішнього життя, хто думає відтворити його тільки за манускриптами і залишками мистецтва, хто не бачить основних витоків, за якими творилося минуле і діятиме майбутнє".

Або ще так: "Який народ протягом п'яти віків неволі, коли перетворювали на згарича його міста, мучили за відданість релігії, зумів її зберегти, в цей час був не раз грозою своїм гнобителям, і серед цих

катувань створив училища для освіти юнацтва? Цей народ... — малоросіяни!"

Читаєш листи Пассека і дивишся, як людина, що виросла на берегах Іртиша і Тобола, в суворому Сибіру, отримала освіту в Москві, могла стати справжнім патріотом України? Мимоволі напрошуються паралелі з сучасним ставленням слобожан до рідної мови, культури, історії. То ж нехай Вадим Пассек нагадає своїм невдячним нащадкам, як треба шанувати свій народ, любити рідну землю і традиції. Тому й видаються такими цінними нам його мемуари.

Ось ще одна цікава згадка про перші козацькі поселення на кордо-

кафедру так і не збулася.

За дорученням міністерства внутрішніх справ він був зарахований до статистичного комітету для збирання відомостей про Харківську губернію і разом з тим знайомився з природою України, вдачею, побутом, звичаями її мешканців. А поряд із статистикою Пассек займався вивченням давнини — результати своєї праці надав Імператорському товариству історії та старожитностей, і був одноголосно прийнятий у дійсні члени цього Товариства.

Оглянувши городища і кургани, він дослідив більшість укріплень по річках Дон, Уда, Можга, при верхів'ях Коломата і направив Товариству

го генерал-губернаторів, вивчає їх дуже сумлінно, використовуючи для себе багато цінного матеріалу.

Невеличка замальовка слобожанських вечорниць, на наш погляд, може зацікавити читача, не байдужого до традицій цього своєрідного краю. Цікаво, а що сьогодні залишилося зі спогадів подружжя Пассеків, у його мешканців, якщо не в побуті, то хоча б у пам'яті? Пропоную читачам завітати на молодіжні заборони:

"На вечорниці зберуться в одну хату дівчата із гребнями, веретенами, наїдками, з яких господиня готує їм вечерю... Заллються піснями, налетять парубки з музиками, підуть розмови, сміх, танці, вихором не-

У прислів'ї "Що село, то звичай" Вадим Пассек бачить глибокий зміст і говорить, що хоч його знання часто змінюються, але це поняття залишається і завжди проявляється у житті українського народу. В одному з листів він пише: "Поглянь у хату українця. Ось вона: і бідна, без кригого двору. Але, яка вона чиста і біла! Як прибрані і вимазані її призьби! Як вимиті зліпліні вікна... Хата ніколи не буває курною, земляна долівка її вимазана глиною, чиста, виметена; їжа господарів бідна, але борщ дуже смачний, все чисто і охайно".

Оцінюючи "Подорожні нотатки" вченого, варто зазначити, що це не просто мандрівні враження втомленого бурхливим життям романтика,

ВІН БУВ УЧНЕМ ІСТИНИ

(Про дослідника Слобожанщини і Таврії Вадима Пассека (1808–1842))

Вадим Пассек — письменник, історик, етнограф, археолог, статистик. Це рідкісне прізвище знають хіба що науковці. І напевно воно знайоме його землякам з села Спаського, поблизу Валок на Харківщині, де був родовий маєток Пассеків. Прожив Вадим Васильович коротке, але яскраве життя — доля відрахувала йому лише 34 роки. Понад десять з них він присвятив вивченню України, зокрема Слобожанщини і Таврії, історію, географію, побут і культуру яких описав у своїх науково-популярних творах: "Подорожні нотатки Вадима", "Історико-статистичний опис Харківської губернії", "Міста Харківської губернії з картами-планами і гербами", "Про кургани і городища повітів Харківщини" та ін. Його перу належить також фундаментальна праця у п'яти томах "Нариси Росії", видана протягом 1838–1842 років, (разом з І. Срезневським), яка є першою спробою популяризації наукових знань і в доступній формі знайомить громадськість з археологією, етнографією, традиціями України.

ні України з Росією: "Під владою Польщі Малоросія до кінця випила всі біди... Чим сильнішими ставали дні Польщі, чим обтяжливішою її влада, тим швидше переходила Малоросія з побуту громадянського у побут козацький."

Захоплення історією віддалило вченого від гуртка революційно настроєної молоді на чолі з О. Герценом. Проте арешти його членів вплинули і на подальшу долю В. Пассека, йому не дозволили читати лекції ні в Московському, ні в Харківському університетах. Мрія про

звіт про свої дослідження разом із складеними ним картами розташування насипів, а також описом курганів і городищ Харківського, Валківського і Полтавського повітів. Окрім того, привіз для Московського університету три великі кам'яні баби зі степів України, які на ту пору чудово збереглися.

Вадиму Пассеку було доручено від Міністерства внутрішніх справ зробити також статистичний опис Таврійської губернії, для чого він попередньо знайомиться з архівами Новоросійського і Бессарабсько-

сетсья метелиця, тісно у хаті — йдуть у двір, дрібно вбивають дівчата ногами козачка, спритно стукують каблучками парубки гопака, і, присідаючи, викидають ногами різні штуки... А в печі палахкотить солома, киплять борщ і галушки, пахне в хаті гарячими пальницями... — Ні, казали бабусі, ні, тепер не те, що у насі часи, — що це за вечорниці, тепер і парубки не ті; бувало йдуть вони на вечорниці, аж хата труситься: двері в хату не відчиняють, то натиснуть плечем, так і висадять її вон. Тепер — ледащі..."

тини, глибоке знайомство з витоками нашої духовності, коріння якої губиться у темряві тисячоліть.

Серед нащадків династії Пассеків — наша сучасниця Тетяна Сергіївна (1903—1968 рр.) — відома дослідниця трипільської культури, археолог, доктор історичних наук, автор фундаментальних праць про історію трипільських племен Дніпро-Дністровського межиріччя, періодизацію їх поселень, ранньоземлеробську практику.

На сторожі старовини, нашої історичної пам'яті мужньо стояли філософи, славісти, історики, етнографи, які заповідали нащадкам берегти рідне слово, пісню, предківські звичаї та обряди. Пішки ходили вони манівцями, навіть не знаючи української мови, записували латиною, польською. чи російською наші легенди, казки, повір'я, думи, потім за свої кошти видавали збірники в Москві, Петербурзі, Празі, Відні, Парижі, сподіваючися, що їх звиятжну працю продовжать спадкоємці наступних поколінь. Вони гаряче обстоювали право на самостійність української нації саме тут, на Слобожанщині, яку сьогодні вважають територією з "російськомовним населенням" і яка й зараз є ареною боротьби за утвердження на ці споконвічні українські землі власної мови, культури, історії.

Цього року минає 195 літ від народження Вадима Васильовича. Поховано його у Москві, на території Симонова монастиря. Вшановуючи щирою подякою вченого, хотілося б висловити сподівання, що його світлі ім'я згадуватиметься не лише в енциклопедіях і довідниках.

Ольга РУТКОВСЬКА,
народознавець

НІНА ТОЦЬКА — ВИДАТНИЙ ФІЛОЛОГ І ПЕДАГОГ

кожен із них і використовувати як зразок поєднання теоретичних знань та практичного втілення їх.

Ніна Тоцька народилася 25 червня 1923 року в селі Озерна Білоцерківського району на Київщині в учительській родині. Після закінчення школи вступила до Київського університету ім. Тараса Шевченка, аби продовжити справу батька — стати викладачкою української мови та літератури. Студенти-філологи зазвичай уже з першого курсу визначаються, ким вони стануть: літературознавцями (таких переважна більшість) чи мовознавцями. Пані Ніна без жодних вагань обрала лінгвістичну ниву і могла стати дослідницею будь-якої царини цієї ниви — лексики, морфології, синтаксису. Мовознавчий хист молодій дослідниці живили й плекали її вчителі — ви-

датні українські мовознавці Леонід Булаховський, Михайло Калинович, Павло Пліущ.

Коло зацікавлень у Ніни Тоцької досить широке. Свідченням цього є її перша наукова праця — дипломна робота "Синтаксичні особливості "Літопису Самовидця" (1947 р.), кандидатська дисертація "Синтаксичні особливості творів Панаса Мирного" (1953 р.). Проте філологічних вершин пані Тоцька досягла в галузі фонетики. Дослідженню звуків рідної мови вона присвятила все своє наукове життя. Можна назвати деякі з її численних праць на цю тему: "Визначення меж голосних фонем на осцилограмах" (1958 р.), "Залежність тривалості голосних української мови від консонантного оточення" (1961 р.), "Голосні фонеми української літературної мови" (1973 р.) тощо. Експериментально-

фонетичному дослідженню голосних присвячено й докторську дисертацію авторки, яку вона захистила 1975 року.

Від 1964 до 1984 року Ніна Іванівна завідувала Лабораторією експериментальної фонетики Київського університету ім. Тараса Шевченка, в якій проводилися теоретичні й практичні заняття, присвячені опануванню вимовних та акцентуальних норм української літературної мови, здійснювалося керівництво роботою фонетистів української та інших мов. Крім великої наукової роботи, Ніна Іванівна читала курси сучасної української мови на філологічному факультеті та на факультеті журналістики Київського університету ім. Тараса Шевченка, якому віддала сорок років свого життя. Її запрошували для викладання спец-

курсів з фонетики до Львівського університету ім. Івана Франка, до Ніжинського та Черкаського педагогічних інститутів.

У 1987 році Ніну Тоцьку запрошено для роботи на кафедрі української мови Вінницького педагогічного інституту, де її захоплено зустріли викладачі й студенти. З 1992 до 1994 року вона завідувала кафедрою української мови відродженої Києво-Могилянської академії, де працювала до 2000 року.

Я мав честь бути разом із Ніною Іванівною в Українській національній комісії з питань правопису, створеній Кабінетом Міністрів 1994 року для вироблення правопису, спільного для всіх українців світу. Усі орфографічні пропозиції Ніни Іванівни були виважені, аргументовані й переконливі.

Своє 80-річчя Ніна Іванівна Тоцька зустріла в дальших наукових пошуках в оточенні рідних, друзів, колег, що, як і раніше, віддають їй належну шану, вважають за честь бути знайомими з нею і пишаться тим, що живуть на одній з нею землі.

Олександр ПОНОМАРІВ

РАДІЙМО, БО МИ ВЖЕ 200-е!

Це ювілейне число "Слова Просвіти" стало чудовим приводом для зібрання деяких наших постійних авторів і дописувачів у вітальному гурті, який склався як випадкова вибірка з величезного числа наших шанувальників, прихильників, друзів.

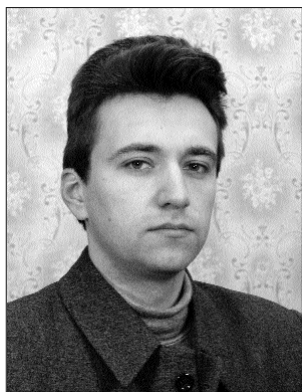
Нехай це святкове "віче" буде проявом вдячності від імені редакції всім тим, хто вважає "Слово Просвіти" своїм виданням; усім, чий імена тут названо і не названо, але кого ми завжди раді бачити на сторінках тижневика з їхніми гарячими мудрими думками, добрими серцями та словами.

Ми з глибокою вдячністю хочемо сьогодні згадати близьких нам людей: Володимира Ференца, Віталія Радчука, Петра Кононенка, Василя Захарченка, Світлану Орел, Ганну Дениско, Оксану Румянцеву, Володимира Семистягу, Ігоря Казанця, Марію Вишневу, Людмилу Ткач, Марію Зобенку, Лесю Степовичку, Оксану Хвальботу, Наталку Поклад, Уляну Скальську, Ніну Вірченко, Олесю Ганущака, Олесю Олексюка, Віктора Хоменка, Сергія Грабовського, Віктора Каспрука, Михайла Попільнюха, Василя Пахаренка, Івана Ющука, Анатолія Погрібного, Олександра Пономаріва та багатьох-багатьох інших, кому ми щиро вдячні і чий імена ми не в змозі вмістити на наших шпальтах.

Ольга МЕЛЬНИК, творець і керівник автентичного фольклорного гурту "Дай Боже" (ч. 38, 21 грудня 2001 р.):

— Фольклор не сприймаю як архаїчне мистецтво. Він настільки експресивно сильний, завжди життєвий і життєрадісний, що є, радше, сучасним авангардним мистецтвом. Чим більше знаходимо народних символів, образів, тим більше доброї, духовної сили отримуємо... Духовність та людська енергетика не старіють. Використання білого звука — вдалий прийом в осягненні енергії предків: після виступу діти, як і глядачі, помітно поживаються...

Сергій НЕДІЛЬКО, голова молодіжної організації "Самостійна Україна" (ч. 37, 14 грудня 2001 р.):

— Говорити "комуністично", виходячи лише з того, що вони комусь не подобаються, — одна справа. На мітинг — один рівень, інший — пов'язати ідеологію, конкретні організації і конкретні злочини, вчинені проти українців. Усю цю доказову базу збираємо, посилаючись на норми міжнародного права, на норми навіть того права більшовицького, яке більшовики найбільше й порушували. Будемо подавати позов до українських судів різних рівнів із вимогою визнати ідеологію злочинною, заборонити організації, які її

сповідують. Наступний етап — засудження керівників цих антизаконних структур, відшкодування збитків, завданих Україні й українцям протягом останнього століття. Зокрема і Росія відшкодуватиме їх.

Роман МАЛКО, молодий поет, фотограф, лауреат "Смолоскипи" за збірку "Шкіри з натури", заступник головного редактора журналу "Ustyle" (ч. 2, 11 січня 2002 р.):

— Сучасність — непроаналізована історія, лише запитання. Прагну знайти сучасні відповіді. Фотографую. Я, взагалі, художник у душі, маюю ікони, всілякі такі речі... Спостерігаю світ і ловлю момент, для когось непомітний. А може, хтось і не хоче бачити?.. Людина, яка бачить гарні речі, а прикроші омиває — буде щасливою, досягне багато чого. Говорю тут не тільки про гроші. Говорю про задоволення від життя. Власне, Бог створив нас для того. Кожен отримує його по-своєму: один сидить у в'язниці, другий іде в монастир, третій просто живе і виконує свою місію.

Юрко ЗЕЛЕНИЙ, музичний оглядач ФДР "Український радіосервіс" (ч. 2, 11 січня 2002 р.):

— Не створене відпорне інформаційне поле. Вивозиться з України капітал... Щоб потрапити на український канал, музиканту треба їхати в Москву, тусуватися по клубах, засвітитися, тоді в російський ефір він потрап-

ляє безкоштовно, а ходовий у Росії продукт наші шоумени ставлять без питань. Прямим же шляхом вимагають за прем'єрну прокрутку кліпа мінімум 500 доларів, за наступні — по 100, натомість російських "звезд" крутять безкоштовно.

Сергій КВІТ, доктор філологічних наук, доктор філософії, професор, декан факультету соціології НАУКМА (ч. 2, 11 січня 2002 р.):

— Не говорив би про якісь нові напрямки, імена, віяння в літературі. Не той час, коли можна узагальнювати. Фантастично, але нова доба — "самостійна Україна" — не створила принципово нової ситуації: ні в суспільстві, ні в культурному житті. Усі визначні досягнення досі формуються на хвилі протесту і заперечення, а не ствердження. Тобто, українці мають дуже багато питань до власної держави... Нам потрібні зараз не "ізви", а масив літератури сучасного дня. Ця література повинна оприсутнити нашу дійсність. Нам треба відчувати докіль — чим живемо, дихаємо. Суспільство не знає, де добро, де зло. Суцільні драглі. Література увиразнює людину через активне споглядання.

Микола ПЛАВЧУК, останній Президент УНР в екзилі, голова ОУН (ч. 35, 30 серпня — 5 вересня 2002 р.):

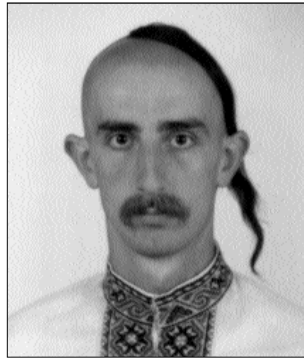
— Революції роблять революціонери. Ані Ющенко,

ані Тимошенко, ані Мороз, ані Симоненко не є ними.. Як виявили попередні вибори, радикально налаштованих людей в Україні близько 13 % від усіх громадян, але це ще не говорить про їхню готовність до серйозних протестів... Заклики Юлії Тимошенко до повалення режиму громадською непокорю теж надто серйозно не сприймаються. Адже за ті гроші, що були кинуті на так звані протести, можна було заохотити грошолобівих депутатів набрати потрібну кількість голосів для імпичменту Президента...

Володимир СЕРПІЧУК, доктор історичних наук, професор (ч. 25, 21—27 червня 2002 р.):

— Прашуючи у редакції газети "Сільські вісті", я одержав відрядження на Полтавщину, де випадково дізнався про Миколу Духова. Як виявилось згодом, колишній сільський хлопець із довоєнного часу і до 1948 року працював над суперпотужними радянськими танками, а з 1948 року — перейшов у атомну промисловість. Наш земляк створив вибуховий пристрій перших радянських атомної і водневої бомб. Із дивних, як на мене, причин Духов був засекречений як творець атомної зброї...

Валерій ЧОБОТАР, наставник Клубу національних бойових мистецтв "Характерник" (ч. 10, червень, 2001 р.):

— Є коротенька молитва, що відображає весь світ моїх прагнень: Боже, дай мені МУЖНІСТЬ, щоб змінити те, що я можу змінити; ТЕРПІННЯ, щоб змирнитися з тим, чого я змінити не можу; і МУДРІСТЬ завжди відрізнити перше від другого...

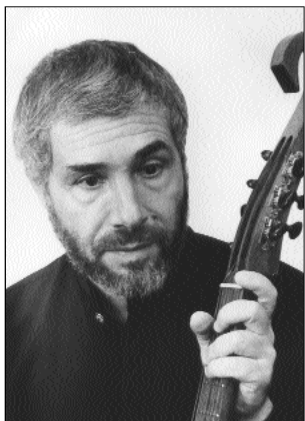
Земний світ затуляє людину в пастку. Тут не можна стояти на місці, бо він тебе просто поглине, і ти почнеш ним хворіти. Найголовніше для людини — постійно йти вперед. Йти усвідомлено — не пліснявіти, не гнити. Щоб не чекало попереду, — не сумніватися. Так має бути...

Анатолій ПОПОВИЧ, гетьман Козацтва України, президент Всеукраїнської федерації бойових мистецтв (ч. 31, 2 листопада 2001 р.):

— Бойове мистецтво є елементом культурології будь-якої нації. Воно збільшує ег-

регор (енергію спільноти) свого народу через активних і відданих носіїв... Адже метою життя кожної людини є нагромадження духовної енергії, що в православ'ї зветься "благодаттю Святого Духа". А коли чужі культури забирають наші душі, — не стаємо ні українцями кращими, ні досконалішими людьми.

Петро ПРИСТУПОВ, учень Сковороди, кобзар (ч. 36, 6—12 вересня 2002 р.):

— Якось проходжу повз цвинтар, а там — церква, куди я ще ніколи не входив. Хочу йти далі, аж зупиняє спів, веде все ближче і ближче... Раптово здригаюся — розумію, що не спів це, не музика, яку я чув до цього (Бетховена, Баха, Чайковського), не мова скрипки, яку я опановував ось уже два роки. Це щось інше — вище і водночас ближче. Я почув величну розмову з Богом, співану молитву, досконалу, доступну всім, хто її прагне.

Олесь САНІН, кінорежисер:

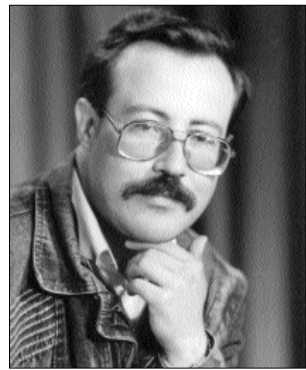
— От така, власне, історія козака Мамаєва, який сам про себе нічого не скаже, ніхто про нього нічого не знає. Тільки в степах можеш почути його історію. Він мав мить щастя, і втратив її. І жінка мала мить щастя, і також втратила. Ніхто не винен. Така історія, така доля. Різна віра, традиції, звичаї. Але мить щастя повинна бути, і ми повинні за неї боротися.

Лариса БРЮХОВЕЦЬКА, кінокритик:

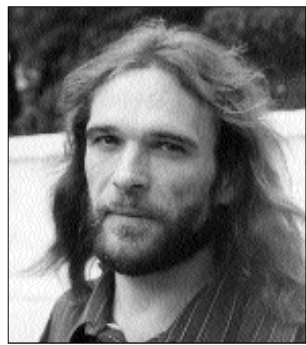
— Держава чомусь не замислюється про силу кіно, про його здатність впливати на свідомість. Інструмент

ідеологічного та естетичного впливу на українців, які тепер підрастають. Це те, що ми зараз втрачаємо. На екрані вони бачать тільки американську та російську насильницьку стихію. Провина і держави, і митців-режисерів, які не спромоглися об'єднатися.

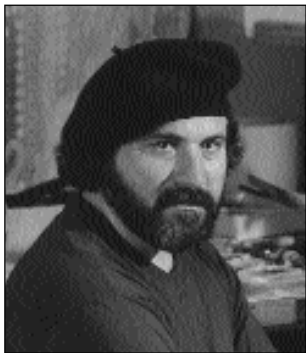
Степан ПРОЦЮК, письменник:

— У творчості не може бути ніякої псевдощироти. Я не прихильник того, що у нас "одні слова для кухонь, а другі для улиць". Коли не йдеться про крамарську любов, про повію й альфонса, я не знаю, що таке бруд між чоловіком і жінкою. Бруд з'являється, коли виникає брехня і фальш.

Олесь УЛЬЯНЕНКО, письменник:

— Роман "Дофін сатани" писався для потенційних маніяків. Для тих, хто може залізти у шкуру зла. Людина взагалі, за природою своєю, більше тягнеться до гіршого. Чому? Бо зло можна помацати, воно відчутніше, воно майже матеріальне. Добро надто тендітне, ефемерне, навіть, на перший погляд, статичне, без динаміки. Не кожному дано зрозуміти його переваги, розрізнити чітко межу між чорним та білим.

Валерій ФРАНЧУК — художник, лауреат премії ім. Василя Стуса:

— Ми знавали чи не найжорстокішого нищення в історії ХХ століття і при цьому не маємо ніякого пам'ятника, меморіалу, який би нагадував про це нам і майбутнім поколінням, а поки що ми вишановуємо "Родіну-мать"... Я ні в якому разі не закликаю демонтувати Музей Великої Вітчизняної Війни. У цивілізованому світі подібні пам'ятники — це часто видатні художні твори...

НАШІ ЧИТАЧІ У ШОУ-КОЛАХ

Якось на пошті, що біля мого дому, зустріла сусіда з дружиною, які хотіли там купити “Слово Просвіти”. Та їм відповіли, що газету що краще передплатити, бо надходять два-три примірники, і їх одразу ж купують. Приклад реакції поштаря-продавця щодо газети, про яку дехто ще й часто висловлюється без особливої симпатії, не зовсім типовий. Але це залежить від того, хто саме ці “дехто”. Бо ось приклад: згадані сусіди.

Сусідів цих я добре знаю, бо вони якраз є людьми популярними у районі, де ми мешкаємо багато років. Чоловік — Броніслав Леонідович — десятки років працює хореографом у місцевому Будинку культури, його дружина, пані Наталя, — режисер, а старший син, Андрій, — соліст популярного гурту “Екс-президенти”. Родина, можна сказати, богомна, але я знаю, що просто інтелігентна. Саме тому мені закортіло розпитати у них про ставлення до нашої газети.

— Тож чим подобається Вам газета “Слово Просвіти”? — запитала я.

— А тим, що ця одна з небагатьох україномовних газет, які на пальцях руки можна перерахувати, є форпостом перед навалюю “дешевою” і вульгарною пресою. Вона торкається душі, серця кожного свідомого українця, виконує справді просвітницьку функцію, дуже актуальну в наш час. На жаль, багато хто ще досі віддає перевагу виданням, які не лише знищують українську мову, а й розмивають людську свідомість та основні християнські та моральні цінності.

Ірина Сікорська — музикознавець і весела жінка

Це ж запитання я поставила одній із наших серйозних авторок — Ірині Сікорській, людині академічній у творчості, але веселій і цікавій у побуті.

— Я давня шанувальниця і ретельна читачка газети “Слово Просвіти”. Парадокс, але на дванадцятому році Незалежності в Україні обмаль справді українських періодичних видань, і “СП” якраз входить у це вкрай обмежене коло. Зазвичай, читаю газету від першої до останньої шпальти. Мені дуже подобається професіоналізм журналістів, солідний підбір авторів. Народ тягнеться до українського. Пам’ятаю, я колись попросила у тебе для свого брата, що працює на кіровоградському радіо, компакт-диск “Наші партизани”? Так от, після того, як він використав його в роботі

та передав мені водієм, той компакт зник, але у водіїв Кіровоградщини часто в машинах можна почути ці пісні. “Лента за лентою...” стала хітом кіровоградських “грачів”.

Серед наших шанувальників — такі веселі хлопці, які назвали себе рок-н-рольними вовками, бо стали супер-популярною у столиці командою не так давно, хоча дружать і працюють уже понад двадцять років. Команда “Rockin’ wolves” щоп’ятниці працює у київському

“Коли я в колі друзів, то люблю втравити анекдот у розмову”, — Сашко Василенко

клубі “Баді Гай” і збирає повні зали шанувальників, хоча основа їхнього репертуару — це рок-хіти, тобто музика шістдесятих-сімдесятих, а грають їх дуже відомі люди: Григорій Махно, якого навіть німці визнають як кращого серед тих, хто

Бережіться вовків, але ходіть до “Баді Гаю”

грає на губній гармошці, гітарист-віртуоз Сергій Рибалко, Іван Давиденко — музикант із команди сестер Тельнюк. У цій команді є Олег Мінов — соліст, бас-гітарист, композитор і аранжувальник та продюсер, чоловік співачки та журналістки Лани Роксі. А ще він може поремонтувати світло і вкрутити лампочку там, де господарі цього не вміють, бо закінчив Київський політех і навіть встиг попрацювати інженером до закінчення музичного училища ім. Глієра. У музичних колах він популярний ще й тому, що як ніхто вміє та любить розповідати анекдоти: “Якщо Ваш чоловік повернувся додому з квітами та шампанським, але у поганому настрої, Ви не хвилюйтесь. Це у нього просто зірвалося побачення”.

А нашу газету хлопці час від часу читають, бо їм подобається та українська мова, якою вона пишеться. “Така, якої вчили у школі”, — кажуть...

Герой наших публікацій, Заслужений артист України Олександр Василенко читає “Слово Просвіти” часто і вдумливо. Солідний чоловік, але гумор розуміє і сам пожартувати любить. У колі друзів має імідж чоловіка, який любить втравити розмову анекдотом — таким, який, як кажуть, музика навияла, тобто асоціативним. Один такий згадав-ся йому тоді, коли поставив

у хаті нову дуже вишукану сантехніку і помітив, що наші хлопці звикли крутити крани доти, доки вони крутяться, а не доти, доки вода текти перестала: “Бувалий хірург викликає до себе молодого і зауважує: “Ви, як для молодого, дуже глибоко ріжете. За останній тиждень уже три столи порізали...”

А з гумористичних історій, які стосуються нашої співпраці, згадує таку. Коли вийшло інтерв’ю, яке планувалося до концерту “Как много девушек...” та й до свята Восьмого березня, то на першій сторінці редакція вирішила розмістити одну з фотографій, на якій Олександр — поруч із дуже відомою жінкою, тобто телеведучою, Народною артисткою Тамарою Стратієнко. Та ще й

Віктор Тетеря та Ігор Ратушний — солісти, які читають дуетом

ЧИТАЦЬКІ ПОСИДЕНЬКИ

текстівка була такою: “Любов Олександра Василенка”. І тут почався шквал дзвінків, а Олександрові жінки ревниво допитувалися: “Так хто ця блондинка?! Ти ж мене обіцяв любити все життя...” Довелося зателефонувати пані Тамарі та пояснити ситуацію, бо злякався, що її чоловік також відреагує відповідно. Але редакційний жарт лише розвеселив цю розумну жінку.

Нашими шанувальниками та читачами, і навіть пропагандистами “Слова Просвіти”, є дуже веселі й добрі або дуже добрі хлопці, тобто фольк-шоу гурт “Козацькі забави”. Якось вони під час прямого ефіру на радіо додумалися згадати нашу газету. На запитання — “Що ви робите і чим займаєтеся зараз?” — вони відповіли, що займаються ексклюзивною просвітнянською роботою, тобто українізацією українців, і рекомендували своїм шанувальникам учити українську мову за газетою “Слово Просвіти”, бо вони й самі це роблять і друзям радять...

Та ще й історію про те, як свою подругу Наталю Молодик возили на гастролі та представляли як Ларису Доліну (правда, дуже схожа ця жінка на співачку), і про те, як два кілометри несли “стопудову” купу фанери, що, виявилось, складалась із дев’яности пудів апаратури, що була туди вставлена. А тягли ж, бо автобус зламався в карпатських горах, водій їх залишив, було холодно і хотілося погрітись біля багаття, а все, що горіло, вони вже зібрали і спалили, а ніхто з водіїв їх не брав. Одні поляки, спасибі, призуїнились і поділилися початку пляшкою горілки...

Дружину художнього керівника “Козацьких забав”, заслуженого діяча мистецтв Андрія Вереса, не могла не розпитати про “насоліле”, і з’ясувалося, що вони не лише

“святкують по-домашньому”, але й усе, що від “Вереса” смачненького, продукують уночі, бо вона, Галина Верес, удень працює на Національному радіо. Іноді її можна почути і о шостій, тобто в суботу вона “Вранішнє мереживо” о шостій ранку робить. Потім — на “Дзвінке перевесло” — і понесла марку в люди. Бо все, що стосується їхнього прізвища, чомусь знати усім кортить найбільше: і чи брат, і чи сват. Словом, “Козацькі забави” — і на сцені, і в житті.

● Назбирала
Леся САМІЙЛЕНКО

ЛІТО ФЕСТИВАЛЬНЕ

«ДО СЛУХАННЯ І ГУЛЯННЯ...»

нянка” (Рівне), вокальна група “Лемки Києва”; з Польщі — танцювальний колектив “Вітрогон” (Білий Бір), хор “Джерело” (Перемишль), ансамблі “Ослав’яни” (Мокре) і “Смерека” (Клішов); із Словаччини — фольклорний ансамбль “Чарниця” (Кошице); із Сербії — фольклорний колектив Союзу русинів і українців (Нови Сад) і ансамбль “Жатва” (Коцур); з Хорватії — регіональний ансамбль русинів-українців із Вуковара та багато інших. Тож і репертуар виявився розмаїтим — український фольклор, збережений у різ-

них регіонах, був щедро приправлений місцевим колоритом, і це додало йому нових, часом незвичних для нас відтінків.

Головна подія першого дня — відкриття свята й урочисте розпалення ватри. Та змусити загорітися величезні колоди після вологої ночі виявилось не так уже й легко. Але як тільки повалив густий дим, дійство нарешті розпочалося. На жаль, перший день не вмістив усієї запланованої програми — перешкодила несподівана вечірня злива. Щоправда, більшість присутніх не роз-

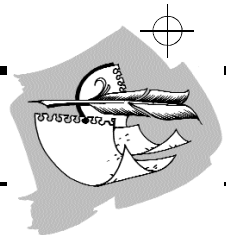
губилась і перемістилася до пивних наметів, улаштувавши там імпрізовані концерти. Зате наступного ранку можна було послухати дещо з учорашнього вечора — веселий підйом і танці замість зарядки запропонував польський гурт “Горпина” (Ольштин): українські пісні (і не тільки лемківські) у роковій обробці, як відомо, і мертвого піднімуть.

Другий фестивальний день, що вважається основним, — найнаситеніший. Офіційно концерт розпочинається о 10-й ранку, коли точно закінчиться — взагалі нікому не відомо. Тож і квиток на цей день — найдорожчий: 18 злотих (близько 23 гривень — це для тих, хто не взяв загального квитка на три дні за 35 злотих, а для громадян України загальна вартість квитка на всі дні складала 7 злотих, тобто 9 гривень). Усі лави і стратегічні місця на пагорбі були зайняті. Ніхто не зважав навіть на дощик — слухати можна і під парасолькою (як кажуть постійні відвідувачі фестивалю, хоча б одноденний дощ на “Лемківську ватру” — вже добра традиція). Особливо багато виявилось любителів пізніх розваг — частина програми під назвою “Нічне гуляння до самого рана” (під таким формулю-

ванням зашифрувався рок-концерт) зібрала величезний натовп біля сцени. Минулого року на ювілейній ХХ-й “Ватрі” виступали “Плач Єремії”, “Гайдамаки”. Цього разу гуляння почалося з виступу відомої у Польщі фолькової групи “Оркестр св. Миколая” (Люблін). А потім до лемків у гості завітали гуцули — гурт “Перкалаба” з Івано-Франківська. Вони довели, по-перше, що цимбали — необхідний інструмент у рок-музиці, і по-друге (вслід за всіма нашими фолк-рок гуртами), що слухати таку музику тільки вухами — неможливо, її треба сприймати всім тілом. А остання на той день львівська “Ніагара”, що виступала зовсім пізно, не дала нікому заснути, якщо навіть хтось і збирався.

Після такого музичного марафону останній день був спокійнішим — адже надійшов час завершення. Власне, церемонія закриття виявилася зовсім коротенькою, бо ватру гасити не довелося, — погода постаралася. Та хоч велике багаття так і не розгорілось яскравим і гарячим вогнем, свято все одно вдалося. А наші маленькі ватри пломеніли таки добре.

● Катерина ТАРЧЕВСЬКА

Галина ГАРМАШ

ПОЕТИЧНИЙ АВТОГРАФ

СОНЦЕ СЕРЦЯ

Галина ГАРМАШ народилася в місті Кобеляки Полтавської області. Закінчила факультет журналістики Київського університету, аспірантуру Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

Автор поетичної збірки “Дні мовчання” (книги в книзі “Хвиля”. — К.: Український письменник, 1992).

Член Національної Спілки письменників України.

Нині працює в тижневику “Слово Просвіти”.

* * *
Твоє життя —
на спротив і любов.
Дарує час троянди,
що не в’януть.
Ти повертаєшся.
І розквітає знов
твого натхнення сонцера.

Торкни її губами. На краю
такого болю —
вірші променисті.
Іде життя —
усмінене “люблю”.
До серця,
як до сонця, близько.

* * *
Крила самотності —
підносять і несуть.
Що просиш ти у долі?
Схаменися!
Лише отак —
де просторо у висі,
і світить сонце.
Незрівнянний смак
цієї миті творення вогню.
У таємниці іскра запалає.
А де отари —
там вівчар гуляє
і навіть закапелочка немає,
щоби самому
усміхнутись дню.

* * *
...А як сміється липа навесні!
І переходить в літо —
квітувати.
Під небесами затишку багато,
але найліпше — тут.
Бринить бджола.
Вона з собою
радість принесла —
трудитися,
аж поки сонце сяде.
Сліпучих хмар
накидане громаддя
далекій значить обрій.
Вироста
промінчик пісні —
це стебло прозоре,
крізь нього бачиш
в білім небі зорі.
Тут тиша нерозлита і проста.

* * *
Твої первні, земле,
плуг і нива.
А над ними ростемо ми.
А над нами — пісні наші.

Збирай квіти,
що з крові ростуть, —
маки червоні.
Кожна пісня
із твоєї крові, земле.

Ми приходимо, як чекання.
Довге чекання без надії.

Приходять поети — навіки.
...Чого ж ти плачеш, земле?

* * *
Я ще живу — і сонечко радіє,
мені назустріч усміх шле.
Це є життя.
Незломлену надію
мені щоранку сонце подає.
Цей день — надпити
з келиха світання,
у полудень на гойдалці літати,
за обрій сумне сонце
проводжати,
і пити ніч до дна.

* * *
І вічність слова знає наперед
твоє життя —
не треба режисера...
Вона світіння у сльози бере —
і словом відбиває на папері.

Усе їй знає...
Тільки прогортай
цю книгу без жалю і ворожнечі.
...І на світанні підрастає гай,
щоб йому небо
лиш торкнуло плечі.

* * *
Memento mori.
Все, що треба знати.
Memento mori.
Відчай промайне,
і радість, і турботи —
вільні птахи.
І лиш осердя, у якому сни,
тебе тримає.
Слава і життя —
веселий дим,
що розійшовся колом.
Мовчить осіннє чорне поле.
Живе у нім
озимина.

* * *
Проблиск неба в людині...
Яке щастя, що ти це бачив!..
Не ображайся,
коли вона повертається
до себе.

* * *
Надивитись на сонце,
допоки воно ще живе,
і день, ніби свічка,
на вітрі бринить.
І серце моє
у польоті до сонця живе,
тріпоче
метеликом радісним мить.
На краю чорноти
усміх сонця, мов човен,
гойдає.
На краю чорноти —

любові останній обман:
не прощається сонце —
у вирій на мить відлітає.
П’є, як воду, печаль
самотній орлан.

* * *
Степ твого серця дикий —
там ковила і вітер.
Коні на північ скачуть,
плачуть на хмарах діти.

Рай мого серця тихий —
сонце одне навколо.
Дивляться мудрі квіти,
як визріває слово.

А понад нами — космос,
вічність, що правду знає.
Слово любові просить,
слово вогнем палає.

* * *
Ще вмію дивуватися — живу.
На квітку гляну чи на небо —
благоговію.
Вічна ця печаль
зачудування.
Пахне світлом мить.
А день крилатий
сонячний летить —
триває вічно
у сльозі глибокій
мить німоти,
що знає лише око,
коли йому
смеркання відболить.

* * *
Літній сад, де Музи ходять...
Що ти, хлопче, тут шукаєш?
Здалеку приїхав, видно, —
щулишся у наших літі!
І душею чомусь плачеш...
На папір роса сідає.
Твої очі полум’яні —
десь від ангела, і сам ти —
нетутешній... Що тут робиш,
смуток вкруг чола повитий?
А життя в тобі говорить —
б’ється хвиля через край.
Народило тебе море
чи далекий небокрай.
Ти слова шепочеш дивні —
тим словам сивизна літ.
Розкажи, який це вітер
у вологий край заніс, —
то не вітер, а вітрище.
У богів чудні всі грища:
ось маленькому дали
чашу повну — і сміються:
чи розхлюпа, донесе?
Він правічний край спасе —
забуття полишить землю.
І сміються не даремне
білі гіпсові божки.
І судьба —
як страж недремний:
щоб перо не збив з руки.
Літній сад. Тут Музи ходять...

Скіфія на давніх картах розташована під знаком Тельця, тобто Бика, Тура. Через це Україна, колишня Скіфія, для стародавніх народів — *Країна Тура, Бика*. А я вже висловлював думку, що назви *Таврика, Скіфія, Русь, Україна, Волинь* (як і *Буковина, Гуцульщина, Бойківщина*) — семантичні двійники й означають “Край/Країна Тура/Бика” (ТРС, 28-38).

“Влесова книга” на дощечці 7е мовить: “Ми — коровичі: скіфи, анти, руси, бурси, сурожиці” (ВК, 160). Термін *коровичі* означає і *бичичі, туричі*, бо, зокрема, польське діалектне *karv*, споріднене з етнонімом *коровичі*, означає і “корова”, і “бик”, що засвідчує виняткову давність цього слова. *Коровичі* — передача етноніму, який у цій пам’ятці IX ст. звучить *кравенці*, а це — найдавніша писемна фіксація сучасного етноніму *українці*. Водночас кожне з означених терміном *коровичі* племен — теж *коровичі, бичичі, туричі*, вони — семантичні двійники. Автор “Влесової книги” недвозначно самоідентифікує, самоототожнює себе і свій народ з коровичами-кравенцями-українцями, конкретизуючи, які саме складові творять і наповнюють реальним змістом цей збірний етнонім. І робить він це упевнено, без вагань та застережень, даючи зрозуміти, що вже в його часи це був етнонім сформований, усталений, загальновідомий. Водночас рядок із “Влесової книги” наочно ілюструє, яких історичних глибин сягає етнонім *кравенці-українці*. Бо на теренах України тільки писемна історія знає скіфів, теж кравенців, щонайменше зі злам у II-I тис. до н. е. Хоча, звісно, етнонім *скіфи* існував і до цих перших писемних фіксацій.

Найдавнішим санскритським відповідником польському *karv* є *go (gu, gau)*, яке теж означає і “корова”, і “бик”. Тому в санскриті “країна бика-тура-корови” — *го-раштра, го-радже’я* або *го-деша*, тобто *го-країна*. Тому цілком імовірно, що *У в Україні* — залишок первісного *go, gu, gau* (пор. англ. *cow*) — “бик”, “корова”. Що така трансформація можлива, засвідчують непоодинокі мовні факти. Найперше, санскр. *go, gu* в українській мові відбите як *ха, хо, ху, го, гу*. Наприклад, хінді *gosayin* — “господар” (досл. “власник корів”) і укр. *хазяїн*, санскр. *gudabha* і укр. *худоба*, індійські імена *Gopta, Goptar* — “Воїн”, “Цар” (досл. “Охоронець корів”) і українські прізвиська *Хопта, Гонтар*, престижне в індійців воїнське ім’я *Gomukha* — “Биколикий” й українське прізвисько *Хомуха*, ім’я бога-пастуха й бога-воїна Крішні *Гопал, Гопала* — “Воїн”, “Цар” (досл. “Охоронець корів”, “Пастух”) й українські прізвиська *Гупал, Гупало, Гупалов, Гупалюк, Гупаленко*.

Тож *Го-країна* могло мати й форму *Гу-країна*, звідки й *У-країна*. А *Гу-країна* могло мати різновид *Ву-країна*, звідки і *В-країна*. Приклади підтверджують і це. Назва *Умань* у просторічному мовленні звучить як *Гумань*, і як *Вумань*, а жіноче ім’я *Устя* — як *Густя* і *Вустя*. Подібні приклади дають інші мови: укр. *горобець, гострий* — рос. *воробей, вострый*, іран. *Гураз* і *Вараз* — “Вепр”, іран. *Вистасп* — грец. *Гістасп*, санскр. *удра* “вода” — лат. *hydros* — укр. *видра* (“водна тварина”), санскр. *віра* “богатир” — грец. *heros* “герой” — іє. *wiros* “чоловік”, “муж” тощо.

Санскр. *go* відбивається і як *а* чи *о*. Це ілюструють, зокрема, індійський теонім *Гопалан* (*Go+palan*) і грецький теонім *Аполлон* (*A+pollon*). Функції обох божеств тотожні, як і імена, що означають “Захисник корів”, “Пастух”, переносно — “Воїн”, “Цар” (ТРС, 93-99). Тож індійське *Go* в такому разі передане грецьким *A*.

Так і санскр. *gotra* — “рід” (досл. “гурт, череди корів”) має українську форму *отара*. Певно, й назва *Одеса* — теж “Край Бика”, що постала від первісного *Годеша, Годеса*, де *деша, деса* — “край”, “країна” (ТРС, 142-152). Одещина багата на трипільські пам’ятки, пов’язані з поклонінням Бикові. У самій Одесі (на Молдаванці) й Білгород-Дністровському неподалік (давня Тіра) знайдено написи III ст. з іменами Шиви, чия тварина й атрибут — бик.

У багатьох народів бик, тур — живе втілення досконалої краси, нездоланної могутності й божественності, а в давніх уявленнях вони посідали першорядну, навіть світотворчу роль. Це видно і з українського фольклору. Наші колядки згадують золотих корів із зірками на боках і турів золоторогих. Бик в українському фольклорі — символ творення, парубок, віл — чоловік, телиця — дівчина, корова — жінка, земля. Така символіка переповнює наші весільні пісні та обряди.

За “Атхарваведою”, бик тримає розпорошену землю, небо й повітряний простір між ними. Божество, правитель чи могутній воїн — теж бик, тур. Монети індійських царів міс-

тьять напис *джаяті врішах* — “хай славиться бик”, зображають бика біля стовпа-юпи, який уособлює місце жертвоприносин і центр усесвіту. Давньоіндійські трактати закликають віддано служити корові-бикові, всіляко вшановувати їх: вішати на шию мелодійні дзвіночки, змащувати й фарбувати роги, прикрашати вінками й гірляндами, обдавати запашними куривами, підносити найкращий корм. Благоговійне ставлення до худоби й досі відчутне на Гуцульщині, назва якої і означає “Край Бика, Тура”.

Та найголовніше, бик — уособлення праведності, закону, дгарми. *Дгарма* (у ведах *арта*) — основоположне поняття індійської філософії, що означає світолад, вселенський закон, непохитність космічних процесів (зміна зими весною, дня ніччю, рух небесних світил, плин річок тощо). На *арті-дгармі* тримається впорядкований, організований, справедливий світ, його моральні, етичні, суспільні, релігійні устої. Як на опорах тримається міст, так і світ тримається на бикові-дгармі. Мостова опора в українській мові — *бик*, що якраз і може сходити до давніх уявлень про бика — опору світу. Санскр. *вріша* — “бик” і *дгарма* в індійському епосі — синоніми.

Людина має беззастережно дотримуватися традиційної дгарми — законів і приписів свого суспільства, племені, стану, роду. Людська дгарма — правдивість, чесність, незлобистість, непричинення зла живому, чистота помыслів. Власна дгарма вища загальнолюдської моралі чи етики. У кожної людини своя дгарма, залежна від походження, соціального статусу, віку. Для брахмана-жертця дгарма-обов’язок: вивчення і донесення до людей вед — священних знань, здійснення пожертв і ритуалів. Дгарма воїна-кшатрія — захищати країну й народ від ворога, справедливо правити державою. Дгарма селянина-вайш’ї — обробіток землі, тваринництво, торгівля. На першій стадії життя (усіх стадій 4) дгарма-обов’язок

Дгарму формують *шастри* — священні книги. А в III ст. до н.е. жителі Херсонеса Таврійського, літописного Корсуня, звідки в X ст. прийшло до Києва християнство, у так званій *Херсонескій присязі* клянуться: “... я охороняю тиму для народу *састер* і не розголошуватиму нічого потаємного ні еллінові (!), ні варвару...” (КЛ, 10). *Састер* тут суто індійський термін для священних книг — *шастр*, які регламентували життя давнього індійця.

Тож термін *шастри* (отже, й дгарму) Давня Україна знала ще два з половиною тисячоліття тому, хоча, звісно, він існував і до цієї першої писемної згадки. Шастри утверджували віковичність і непорушність 4-станового суспільного поділу. А такий поділ у Давній Україні існував і до Херсонескої присязи. Це засвідчує скіфська легенда, передана Геродотом у V ст. до н.е., про 4 магичні дари, що впали з неба й далися до рук наймолодшому з трьох братів, Колаксаєві — золоті чаша, сокира, плуг і ярмо. Символіка небесних дарів прозора: чаша символізує жертів, сокира — воїнів, плуг — землеробів, а ярмо — залежних общинників. Тож скіфи-скототи, Колаксаєве плем’я, знало поділ суспільства на 4 стани, а це — неодмінна ознака дгарми, праведності. Такий поділ знали й предки сучасних українців, бо їхні пріз-

ДАВНІСТЬ НАЗВ УКРАЇНА ТА УКРАЇНЦІ

вища відбили всі 4 санскритські терміни на означення цих станів.

За давніми уявленнями, назва “Країна Тура, Бика” була рівнозначною назві “Праведна країна”, “Країна Дгарми-Арти”, “Артанія”. Саме за таке значення для Давньої України промовляють факти: скіфи-скототи й таври-руси-поляни — вони ж коровичі-кравенці-українці — сповідували дгарму. Та й для деяких античних авторів скіфи-кравенці — найсправедливіший і найправедніший народ.

Трипільську культуру в Україні і рівночасну їй Харапську культуру в Індії якраз і споріднює найбільше культ Священного Бика. Харапські печатки знають три різновиди биків: *махокша, укшан* і *гаура*. Найчастіше зображуваний *махокша*, інакше *великий індійський бик*: з горбом, сильним тупобом, розлогими рогами й довгою шерстю під шиєю, що звисає до передніх ратигів. Іноді в нього гірлянда на шії — отже, його неабияк шанували. Із ним пов’язаний своєрідний елемент поховальної обрядовості: на 13-й день по смерті арія, когось із трьох вищих станів (брахмана, кшатрія чи вайш’ї), бика-махокшу таврували — ставили знак тризубця, потім відпускали на волю, і він міг безкарно пастися, де й скільки захоче.

Укшан, або *укша* (пор. англ. *ox*) менший за махокшу, безгорбий, але теж із розлогими рогами. Це звичайна тяглова тварина для запрягу й оранки, традиційний український віл. У ведах *укшан* везе колісницю, в якій сидить *Уша* — Вранішня Зоря. *Укшан* — ім’я Сонця, Місяця, Агні-Вогню, Марутів (*Мариці* “Влес-книги”, “вітри, Стрибожі внуки” “Слова”). Індійське воїнське ім’я *Укшан* — “Бик”, “Цар” тотожне українському імені *Оксен* (жіночий варіант *Оксена, Оксана* — “Правителька”, “Цариця”). Інше воїнське ім’я, *Укуїта*, тотожне українському прізвиську *Оксота*. Санскр. *Укуїта* — “Ярий”, “Повний снаги”, звідки й слов’янське означення Шиви-Рудри-Рода — *Ярило*. Загальноскіфська святиня *Ексампай*, про яку пише Геродот, і містить у своїй назві *укшан*. *Ексампай* (*укшан+пая* “вода”) означає “Бик-ріка”, як і *Гіпаніс* — Південний Буг в античних авторів, на якому Ексампай стояв. Назва *Гіпаніс* (санскр. *гу* “бик” + *пані* “вода”) тотожна назві *Кубань* — в античних авторів теж *Гіпаніс* (ТРС, 131-141).

Гаура — короткорого, могутня, люта на

вигляд тварина, іноді зображувана перед коритом чи яслами з кормом для вмиротворення її. Це дикий бик, тур, важко приручуваний. Саме з ним різні епоси порівнюють царів і могутніх воїнів, коли треба підкреслити ярість і бойову силу. Шіва і його дружина у войовничих іпостасях мають імена *Гаура* й *Гаурі* — *Тур* і *Туриця*. У “Слові” воїнську доблесть означають епітети *яр-тур* і *буї-тур*. *Gud, gut* — “бик”, відбите в етнонімах *гуцули* (*gut+ul+u* — “бичичі”, “туричі”) та *сугуди-соду* (*су+гуд+у* — “могутні бики”), шумерські клинописні тексти вживають якраз у значенні “богатир”, “герой”.

Тож усі три вищі стани (*арії*) давньоіндійського суспільства мали своїх биків: у брахманів — *махокша*, у кшатріїв — *гаура*, у вайш’їв — *укшан*. Для кожного стану його бик і був головним об’єктом поклоніння. Загальна назва самця, бугая — санскр. *вріша* (хінді *вріш*), досл. “зрошувач”, “запліднювач”. Саме з *вріш* споріднені етноніми *руси, русичі, русини* й назви *Русь, Рось, Росава* тощо (ТРС, 28-38). Шіва має ім’я *Вріш*, тотожне язичницькому *Влес*; яким із прийняттям християнства означується святий *Власій*, покровитель худоби. Із *вріш* споріднене санскр. *врішті* — “дош”, “вода”, основа *вріш* означає “осипати дарами” й “доштити” (пор. укр. *роса, росити, зрошувати*, а початкове *в* у санскриті, як і в українській, може випадати). Посилати дощ, отже, дарувати добробут, багатство — одна з функцій Вріши-Влеса. Бо він і Небесний Бик, що запліднює Корову-Землю своїм сім’ям-дощем. Тому Влес і стояв у Києві на березі Почайни.

І назва *Бористен* в античних авторів на означення Дніпра — первісне *Вріш+дану*, де *Борис* грецька передача санскр. *vrish* — “бик” (у грецькій відсутнє *в*, тому в запозичених словах його замінює *б*). А *тен* ще ведійське *danu* — “потік”, “ріка” (пор. грецьку назву Дону — *Танаїс*). Тобто гідронім *Бористен*, як і *Південний Буг-Гіпаніс* та *Кубань-Гіпаніс*, як і *Ексампей* та *Рось*, означає “Бик-ріка”.

Давня Ольвія теж називалася *Бористен*. Але топонім *Бористен* — грецька передача санскр. *vrish+sthan*, де *sthan* — “місце”, “місцевість”, “край”, “країна”, тотожне укр. *стан* (від *стояти*, санскр. *stha*) й споріднене з українськими суфіксами місця — *це* (*селище, городище, капище, замчище, річище*) і *-щина* (*Київщина, Одещина, Черкащина, Гуцульщина, Троещина* тощо). Тож топонім *Бористен* означає “Край/Країна Бика”, а *бористеніти* — “жителі Країни Бика”, тобто *гу-країнці, у-країнці*. Етноніми *бористеніти* й *українці* тотожні структурно і значеннєво, вони — семантичні двійники. Фіксований античними авторами із середини I тис. до н.е. етнонім *бористеніти*, безперечно, в своєму етнічному середовищі і в первісній формі існував задовго до своїх перших писемних фіксацій. І має сходити щонайменше до трипільських часів.

А поклоніння Бикові-Корові особливо властиве Трипілью. Розписна скульптура засвідчує парний орний запряг волів на Подніпровському Правобережжі ще в III тис. до н.е. У трипільських шарах на Росі знайдено глиняну модель храму, прикрашену бичачими рогами. Роги взагалі характерна риса трипільської образотворчості. Про це свідчать численні наліпи на посуді, ручки ложок і черпаків у вигляді рогів, посуд з вушками-рогами, на посуді — бики в запрягу. Трипільці закопували під долівками черепи з рогами биків, тримали їх у хаті на покуті. Костяна пластинка у формі бичачої голови пунктирно зображає жіноче божество. Знайдена 1946 року в Херсонесі Таврійському теракотова пластинка зображає жінку-божество з головою корови. Там же знайдено й монети, де з одного боку бик, а з другого — богиня Діва, захисниця Херсонесу, тотожна київській Мокоші, захисниці Києва і міст руських (С1, 212-226). Так що й Трипільці, як і свідчать факти, “Країна Бика”, *Гураштра, Гурапта, звідки, можливо, й Оратанія*. І якщо ареал Трипільської культури — *Гу-рапта*, де *рапта* — “країна”, то населення її — *гу-рапти*, тобто ті ж таки *гу-країнці, у-країнці*.

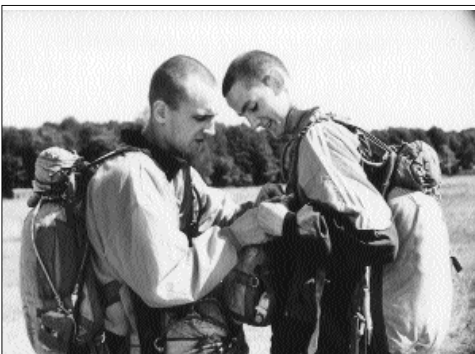
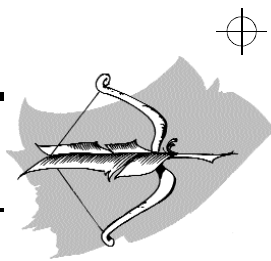
Тож з усього сказаного випливає низка значущих і недвозначних висновків, і серед них найголовніший: назви *Україна* й *українці* набуток не недавніх, а найдавніших історичних часів.. У формі своїх семантичних двійників, однакових із ними структурно, але різних лексично, етнонім *українці* й назва *Україна* існували на наших теренах упродовж тисячоліть — у трипільській, скіфській, долітописній й літописній часи. Існують і нині.

Вони, як і сам народ, як і країна цього народу, котрі собою означають, незнищенні.

ВК — Велесова книга. — К., 1988.

КЛ — *Соломоник Э.И.* Каменная летопись Херсонеса. — Симферополь, 1990.

С1 — *Єгорієв Історія та культури Праук*

Хто з нас не мріє хоча б раз у житті стрибнути з парашутом! Чудова мрія, прекрасна ідея, що вже самим фактом перебування в голові підносить людину до неба!

Проте чи багато хто з мрійників зробив із літака крок у... повітря, у безвість, у перемогу над собою? Здійснення мрії потребує волі для подолання бар'єра страху, за яким знаходиться простір незрівнянної радості, щастя, торжества. Радості усвідомлення відчуття польоту; щастя життя у безмежному повітряному просторі, який виглядає ще твердішим від торжества духу сумнівами.

Переживання емоцій у небі й стає можливим лише після ґрунтовної підготовки на землі. Наприклад, у Чернігівському спортивному клубі, що його очолює Олександр Туніков, який на своєму Ан-2 піднімає парашутистів у небо поблизу селища Прогрес.

А що, як не розкриється парашут? На це типове запитання новачків відповідає інструктор клубу Віра Решодько: "Сучасна техніка, оснащення та екіпіровка парашутиста практично виключають такі випадки. Якщо вже говорити про небезпеку, то вона може загрожувати людині з боку самої людини, бо залежить від її психофізіологічних параметрів, а точніше — від недостатньої підготовки до конкретного стрибка".

Інструктаж-практикум для новачків разом із медоглядом триває 4—6 годин і передбачає відпрацювання на землі навичок корис-

тування парашутним оснащенням на всіх етапах підготовки, виконання стрибка, польоту, приземлення і завершення операції.

Для першого стрибка пропонується два варіанти на вибір: тандем-стрибок (тобто у контакті з інструктором) або стрибок з куполом моделі Д5у (десантним).

У першому випадку інструктор прикріплює новачка до себе і може все робити за нього сам, гарантуючи розкриття парашута, не зважаючи на захоплення або переляк новачка. Таке завершення коштує бл.

НАШІ — У НЕБІ!

ко 450 грн. І воно того варте (про це новачки запевняють уже після приземлення), адже при цьому є можливість летіти довше (з висоти 3000 м), цікавіше, з нюансами, які може собі дозволити лише досвідчений спортсмен, не кажучи вже про комфорт психологічний.

Перший самостійний стрибок — із висоти 800—1000 м коштує 80 грн. (разом із підготовкою та оформленням необхідних документів). Чи це дорого? Вважається, що навчитись укладати собі парашут — а саме цього навчають під час інструктажу один раз і на все життя — варто кожній молодій людині, а отже, вказана ціна є цілком пристойною. Усі наступні стрибки коштують по 40 грн. Після трьох стрибків дозволяють

ЗАХОПЛЕННЯ

стрибати з висоти 2000 м. Час вільного падіння ви контролюєте за секундоміром, який обов'язково входить до комплексу екіпіровки парашутиста. Хоча досвідчені стрибуні можуть рахувати час самостійно по секундах: "Раз лечу, два лечу, три лечу, чот лечу, п'ять лечу..."

Можете перевірити за секундоміром — співпадає до секунди.

Наташа Ручка впродовж року мріяла і психологічно готувалася до стрибка. Нарешті зважилася приймати

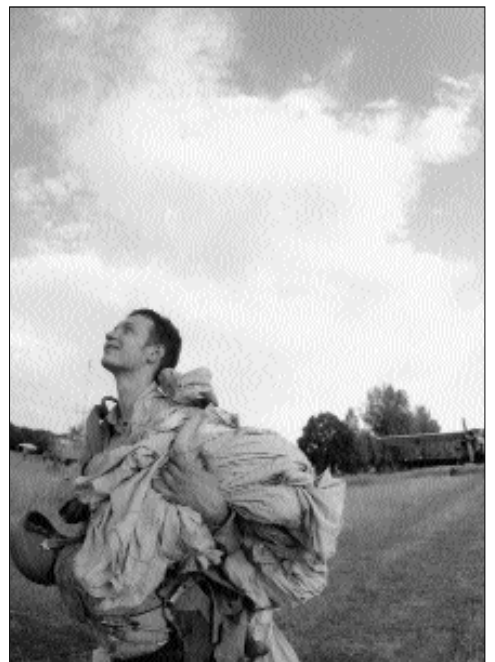
Володимир Тимчик свій перший стрибок зробив 37 років тому. А цей, четвертий, стрибок був для нього — літньої людини — певним тестом на міцність духу.

Андрій Слабинський стрибав увосьме, але важливо і найбільш радісно для нього було стрибати разом із друзями, яких він намовив і привіз на Чернігівську базу.

Люди неба — люди особливі не лише через можливість викидати у кров велику кількість адреналіну. Це люди, які бачили землю зі свого неба, які дивляться на небо з любов'ю, і з любов'ю ставляться до людей.

● **Ганна ОБОРСЬКА, Стефан КОСТКА,**

Фото Ганни ОБОРСЬКОЇ

СЛОВО Просвіти

Засновник: Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
Регістраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп'ютерна верстка: Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: Завулок Музейний, 8, Київ-1, 01001.
Тел./факс 228-01-30. E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.com.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.